



Izvješće o financijskoj stabilnosti

2016

CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE



ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

IZVJEŠĆE O FINACIJSKOJ STABILNOSTI ZA 2016. GODINU

IZDAVAČ

Centralna banka Bosne i Hercegovine
Maršala Tita 25, 71000 Sarajevo
tel. (387 33) 278 100
faks (387 33) 278 299
Internet: www.cbbh.ba
e-mail: publications@cbbh.ba

Za sve informacije u vezi sa ovom publikacijom kontaktirati sa:
Odjeljenjem za finacijsku stabilnost

Uredništvo:
dr. Senad Softić
dr. Milica Lakić
mr. Ernadina Bajrović
Vesna Papić
Dejan Kovačević
dr. Belma Čolaković
mr. Amir Hadžiomeragić

Priprema za štampu:
Emin Smajić

Tisak:
Graficar s.p. Doboj

Tiraž:
40 primjeraka

Publiciranje i umnožavanje u obrazovne i nekomercijalne
svrhe je dozvoljeno uz obavezno navođenje izvora.

© Centralna banka Bosne i Hercegovine | sva prava zadržana

ISSN 1840-412X

Kazalo

Kratice	6
Uvod	7
Izvršni sažetak	8
1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja	10
1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju	10
1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni	13
1.2.1 Učinci na bankarski sektor	13
1.2.2 Učinci na realni sektor	15
2. Trendovi i potencijalni rizici u BiH	18
3. Kućanstva	27
4. Poduzeća	36
5. Financijski posrednici	45
5.1 Bankarski sektor	45
<i>Testovi na stres</i>	52
5.2 Nebankarski finansijski sektor	54
6. Financijska infrastruktura	58
6.1 Platni sustavi	58
6.2 Regulatorni okvir	59
STATISTIČKI DODATAK	62

Tablice:

Tablica 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta

Tablica 2.1: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

Tablica 2.2: Potraživanja banaka od sektora vlade

Tablica 3.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

Tablica 3.2: Iskorišteni limit po debitnim karticama

Tablica 3.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

Tablica 4.1: Krediti poduzećima – ročna i valutna struktura ostatka duga

Tablica 5.1: Vrijednost imovine financijskih posrednika

Tablica 5.2: Pojednostavljena bilanca komercijalnih banaka

Tablica 5.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

Tablica 5.4: Osnovne pretpostavke u testovima na stres

Tablica 5.5: Rezultati testova na stres

Tablica 6.1: Transakcije u platnom prometu

Tablica 6.2: Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

Slike:

Slika 1.1: Promjena godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2016. godini

Slika 1.2: Kretanje tečaja USD prema EUR

Slika 1.3: Cijene hrane i nafte

Slika 1.4: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU

Slika 1.5: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka

Slika 1.6: Promjene u javnom dugu izraženom u postocima BDP-a u 2016. godini

Slika 1.7: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice

Slika 1.8: Stopa nezaposlenosti u EU

Slika 1.9: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere

Slika 2.1: Indeks cijena nekretnina

Slika 2.2: Prosječna nominalna neto plaća i indeks potrošačkih cijena

Slika 2.3: Stope rasta prosječne neto plaće i nezaposlenosti

Slika 2.4: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima

Slika 2.5: Dugoročna nezaposlenost i odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu

Slika 2.6: Javni dug BiH, u postocima BDP-a

Slika 2.7: Sektorska struktura namjene kredita po osnovi „novog“ duga

Slika 2.8: Troškovi servisiranja vanjskog duga, u postocima BDP-a

Slika 2.9: Financiranje deficita tekućeg računa

Slika 3.1: Potraživanja od stanovništva prema tipu zaduženja na kraju 2016.

Slika 3.2: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast

Slika 3.3: Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva po namjeni

Slika 3.4: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništvu

Slika 3.5: Tromjesečna stopa defaulta

Slika 3.6 Stopa defaulta po bankama u 2016. godini

Slika 3.7: Novoodobreni krediti i prosječne ponderirane aktivne kamatne stope

Slika 3.8: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2016.

Slika 3.9: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obujmu kreditiranja stanovništva

Slika 3.10: Depoziti stanovništva

Slika 3.11: Oročeni depoziti stanovništva i kamatne stope na depozite

Slika 3.12: Valutna struktura kredita stanovništvu na kraju 2016. godine

Slika 3.13: Zaduzenost stanovništva u CHF valuti

Slika 4.1: Potraživanja od poduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2016.

Slika 4.2: Potraživanja od poduzeća prema tipu i djelatnosti

Slika 4.3: Prosječna zaduzenost po djelatnostima u 2015. i 2016.

Slika 4.4: Prosječno dospijanje po klasičnim kreditima

Slika 4.5: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima poduzećima, po djelatnostima

Slika 4.6: Stopa defaulta po bankama u 2016. godini
Slika 4.7: Kamatne stope na kredite poduzećima, po bankama
Slika 5.1: Promjena najvažnijih stavki bilance bankarskog sektora
Slika 5.2: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru
Slika 5.3: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti
Slika 5.4: Aktiva bankarskog sektora
Slika 5.5: Strana aktiva i pasiva komercijalnih banaka
Slika 5.6: Struktura regulatornog kapitala
Slika 5.7: Kvaliteta kreditnog portfelja
Slika 5.8: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima, Q4 2016
Slika 5.9: Pokazatelji profitabilnosti
Slika 5.10: Pokazatelji likvidnosti
Slika 5.11: Ukupne dokapitalizacijske potrebe i udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima
Slika 5.12: Udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji
Slika 6.1: Udio banaka u međubankarskom platnom prometu u 2016. godini

Tekstni okvir:

Tekstni okvir: Modernizacija zakona i propisa koji se odnose na bankarski sektor

Statistički dodatak:

Tablica A1: Promjene suverenog rejtinga
Tablica A2: Indeks cijena nekretnina
Tablica A3: Pregled najvećih dužnika po klasičnim kreditima
Tablica A4: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba
Tablica A5: Pregled potraživanja od poduzeća po tipu i djelatnosti
Tablica A6: Krediti poduzećima, valutna struktura duga po djelatnostima
Tablica A7: Statusne promjene u bankama u razdoblju od 2001. do 2017. godine
Tablica A8: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika

Kratice

ABRS	Agencija za bankarstvo Republike Srpske	MFT BiH	Ministarstvo financija i trezora BiH
AOD	Agencija za osiguranje depozita	MKO	Mikrokreditne organizacije
AQR	Procjena kvaliteta aktive (Asset Quality Review)	MMF	Međunarodni monetarni fond
BAM	Konvertibilna marka	MONEYVAL	Komitet Vijeća Europe za evaluaciju borbe protiv pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti
BaFin	Savezni finacijski nadzorni organ Njemačke (Die Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht)	NACE	Statistička klasifikacija ekonomskih djelatnosti u EU
BBRD	Direktiva EU o oporavku i sanaciji banaka (Bank Recovery and Resolution directive)	NPL	Nekvalitetni krediti (Nonperforming loans)
BDP	Bruto domaći proizvod	NSFR	Koeficijent neto stabilnog financiranja (Net Stable Funding Ratio)
BHAS	Agencija za statistiku BiH	OPEC	Organizacija zemalja izvoznica nafte
BiH	Bosna i Hercegovina	ROAA	Povrat na prosječnu aktivu (Return on Average Assets)
BLSE	Banjalučka burza	ROAE	Povrat na prosječni kapital (Return on Average Equity)
CBBiH	Centralna banka Bosne i Hercegovine	RS	Republika Srpska
CEFTA	Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja lanica Centralne Europe (Central European Free Trade Agreement)	RTGS	Bruto poravnanje u realnom vremenu (Real Time Gross Settlement)
CET 1	Osnovni kapital prvog reda (Common Equity Tier 1)	S&P	Standard & Poor's
CHF	Švicarski franak	SAD	Sjedinjene Američke Države
CPI	Indeks potrošačkih cijena	SASE	Sarajevska berza
CRD IV	EU Direktiva o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Directive)	SBA	Stand-by aranžman
SRK	Središnji registar kredita	SDR	Specijalna prava vučenja
CRR	Regulativa o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Regulations)	SREP	Supervizorski postupak nadzorne provjere i ocjene kreditnih institucija (Supervisory Review Evaluation Process)
EBA	Evropska bankarska agencija (European Banking Authority)	USD	Američki dolar
ECB	Europska središnja banka		
EU	Europska unija		
EUR	Euro		
FATF	Radna grupa za finacijske mjere protiv pranja novca (Financial Action Task Force)		
FBA	Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine		
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine		
FED	Sustav federalnih rezervi		
FIA	Finacijsko-informatička agencija		
FSR	Izvjješće o finacijskoj stabilnosti (Financial Stability Report)		
GBP	Britanska funta		
GRECO	Grupa država protiv korupcije (Group of States against Corruption)		
HHI	Herfindahl–Hirschman Indeks		
ILO	Međunarodna organizacija rada (International Labor Organization)		
KWD	Kuvajtski dinar		
LCR	Koeficijent pokrića likvidnosti (Liquidity Coverage Ratio)		

Zemlje:

AT	Austrija
BG	Bugarska
CY	Cipar
DE	Njemačka
ES	Španjolska
FR	Francuska
GR	Grčka
HR	Hrvatska
IE	Irska
IT	Italija
PT	Portugal
RS	Srbija
SI	Slovenija
SK	Slovačka
TR	Turska

Uvod

Pod financijskom stabilnošću Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) podrazumijeva stanje u kojem financijski sustav može apsorbirati šokove bez značajnih poremećaja u svom trenutnom i budućem funkcioniranju i čije funkcioniranje nema negativne utjecaje na ekonomiju.

Mandat CBBiH za praćenje stabilnosti financijskog sustava neizravno proizlazi iz Zakona o CBBiH. CBBiH ima aktivnu ulogu u razvoju i implementaciji politike stabilnosti i održivog ekonomskog rasta Bosne i Hercegovine (BiH), kroz osiguranje stabilnosti domaće valute i ukupne financijske i ekonomske stabilnosti u zemlji. Jedna od temeljnih zadaća CBBiH je uspostava i održavanje odgovarajućih platnih i obračunskih sustava kao dijela financijske infrastrukture. CBBiH doprinosi očuvanju financijske stabilnosti kroz zakonom utvrđenu nadležnost koordinacije djelatnosti entitetskih agencija za bankarstvo. CBBiH, u skladu s odlukom Upravnog vijeća, sudjeluje u radu međunarodnih organizacija koje rade na učvršćivanju financijske i ekonomske stabilnosti kroz međunarodnu monetarnu suradnju. Aktivnosti CBBiH na polju praćenja stabilnosti financijskog sustava obuhvaćaju i specijaliziranu komunikaciju s relevantnim međunarodnim i domaćim institucijama kojom se osigurava kontinuitet procesa praćenja sustavnih rizika. Doprinos očuvanju financijske stabilnosti CBBiH daje u okviru članstva u Stalnom komitetu za financijsku stabilnost BiH.

Publiciranjem Izvješća o financijskoj stabilnosti (FSR) CBBiH nastoji doprinijeti financijskoj stabilnosti u BiH kroz:

- Unapređenje razumijevanja i poticanje dijaloga o rizicima za financijske posrednike u makroekonomskom okruženju;
- Upozoravanje financijskih institucija i drugih sudionika na tržištu na mogući kolektivni utjecaj njihovih pojedinačnih akcija;
- Stvaranje konsenzusa o financijskoj stabilnosti i poboljšanje financijske infrastrukture.

Iako je fokus FSR-a na događajima iz 2016. godine, obuhvat FSR-a je proširen i na najvažnija događanja iz prve polovice 2017. godine, u skladu s dostupnim podacima u vrijeme njegove izrade. FSR za 2016. godinu je organiziran po poglavljima kako slijedi. U izvršnom sažetku su naglašeni najvažniji rizici po stabilnost financijskog sustava. U prvom poglavlju su predstavljeni glavni trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja. U sklopu ovog poglavlja posebno su izdvojeni glavni rizici iz EU i eurozone, te su opisani njihovi učinci na bankarski sektor i realnu ekonomiju ovog geografskog područja, s fokusom na rizike koji mogu imati utjecaj na bankarski sektor i realnu ekonomiju BiH. Drugo poglavlje daje pregled trendova i potencijalnih rizika iz domaćeg okruženja koji se odražavaju na funkcioniranje financijskog sustava u BiH. Treće poglavlje ilustrira učinke rizika identificirane u prethodnim poglavljima na potraživanja od stanovništva. Fokus četvrtog poglavlja su učinci identificiranih rizika na sektor pravnih osoba. U petom poglavlju se ocjenjuju učinci rizika na stabilnost financijskog sektora, sa fokusom na bankarski sektor. Testovi na stres su sastavni dio petog poglavlja FSR-a i služe kako bi se utvrdila sposobnost bankarskog sektora da apsorbira ekstremne, ali ipak moguće šokove iz makroekonomskog okruženja. Šesto poglavlje ilustrira osnovne trendove u financijskoj infrastrukturi: platnim sustavima i regulatornom okviru. FSR za 2016. godinu sadrži i tekstni okvir, u okviru poglavlja 6, u dijelu koji se odnosi na regulatorni okvir, u kojem su dane detaljnije informacije o usvojenim entitetskim zakonima o bankama i pripremi novih podzakonskih akata iz oblasti poslovanja bankarskog sektora.

Na kraju, potrebno je naglasiti da se FSR bavi isključivo pitanjima od značaja za sustavni rizik, jer je nadzor poslovanja financijskih posrednika, u skladu s važećim zakonima u BiH, zadatak nadležnih supervizora za financijski sektor. Njegov osnovni cilj je da ukaže na rizike koji dolaze iz financijskog sustava, kao i makroekonomskog okruženja, te procijeni sposobnost sustava da apsorbira te šokove.

Izvršni sažetak

Usporavanje rasta globalne ekonomije, prvenstveno pod utjecajem sporijeg rasta američke ekonomije i usporavanja rasta u eurozoni, postupna normalizacija monetarne politike FED-a i nastavak provedbe nekonvencionalnih mjera monetarne politike ECB-a i drugih vodećih središnjih banaka, kao i slabljenje deflatornih pritisaka, temeljne su karakteristike globalne ekonomije u 2016. i prvoj polovici 2017. godine. Među najznačajnijim rizicima u eurozoni izdvajaju se: neujednačen i spor ekonomski oporavak zemalja eurozone, ograničen napredak u provedbi strukturnih reformi i smanjenju javnog duga pojedinih zemalja, kao i jačanje političkih rizika unutar EU i eurozone. Bankarski sektor eurozone karakterizira niska profitabilnost, a pojedini bankarski sektori eurozone i dalje se suočavaju s visokom razinom nekvalitetnih potraživanja. Profitabilnost banaka eurozone je pod pritiskom niskih kamatnih marži i kreditni rast, koji je i dalje slab i neravnomjeran, ne može osigurati zadovoljavajuću razinu prihoda bankarskom sektoru, te se banke u poslovanju sve više oslanjaju na prihode ostvarene po osnovi naknada i provizija. Kreditiranje realnog sektora se i dalje smanjuje u zemljama koje su najviše pogođene financijskom krizom. Osobito su izraženi rizici u bankarskom sektoru Italije koji u slučaju njihovog prelijevanja mogu predstavljati značajnu prijetnju cjelokupnom bankarskom sektoru EU.

Unatoč pozitivnim kretanjima u ekonomiji BiH u 2016. godini koja se ogledaju kroz rast realnog BDP-a, rast industrijske proizvodnje, smanjenje trgovinskog deficita, kao i ostvarenom fiskalnom suficitu, te pojačanim aktivnostima na tržištu nekretnina i blagom poboljšanju pokazatelja s tržišta rada, rizici iz domaćeg okruženja po financijsku stabilnost nisu značajnije ublaženi. Proračunski suficit tijekom 2016. u najvećoj mjeri je posljedica slabijeg intenziteta ulaganja u infrastrukturne projekte, a rast unutarnjeg i vanjskog javnog duga, slab oporavak domaće potrošnje, kontinuirano loši pokazatelji životnog standarda, te nepovoljno poslovno okruženje i loša konkurentska pozicija predstavljaju i dalje značajnu prijetnju za stabilnost financijskog sektora BiH. Suvereni rejting BiH se prema ocjenama vodećih agencija za rejting, i dalje nalazi u zoni špekulativne kreditne sposobnosti, s visokim kreditnim rizikom.

Ostvareni pozitivni trendovi iz realnog sektora u 2016. godini nisu bili dovoljni za značajnije jačanje domaće

potrošnje. Blagi rast zaduženosti kućanstava najviše je bio potaknut rastom zaduženosti stanovništva po kreditima od banaka, čemu je doprinio i nastavak trenda snižavanja aktivnih kamatnih stopa. Zabilježeni rast ukupnih depozita stanovništva posljedica je rasta sredstava stanovništva na transakcijskim računima i depozitima po viđenju, dok se štednja stanovništva može ocijeniti stagnirajućom, čemu je, uz postojeću nisku razinu raspoloživog dohotka, doprinosilo i snižavanje pasivnih kamatnih stopa.

Slaba potražnja korporativnog sektora za kreditima i odsustvo snažnije kreditne ekspanzije, glavna su obilježja ovog sektora u 2016. godini i jedan od čimbenika koji ograničava snažniji oporavak ekonomije u BiH. Kamatne stope na kredite poduzećima u 2016. godini su se nastavile snižavati, kao posljedica nastojanja banaka da cijenu financiranja prilagode uvjetima na tržištu u pogledu ograničene potražnje za kreditima.

Godinu 2016. obilježila je konsolidacija i blago jačanje otpornosti bankarskog sektora. Nakon provedenih statusnih promjena pripajanja manjih banaka i likvidacije jedne banke, u sustavu je ostao manji broj snažnijih banaka. Također, dvije banke iz iste grupacije, koje su u prethodnim razdobljima imale određene probleme u poslovanju, započele su proces reorganizacije. Ove aktivnosti doprinijele su boljim pokazateljima kapitaliziranosti i profitabilnosti, a poboljšana je i kvaliteta kreditnog portfelja. Iako je ublažen, kreditni rizik i dalje predstavlja dominantan rizik u bankarskom sektoru BiH, a razina nekvalitetnih kredita je posebno visoka u sektoru nefinancijskih poduzeća. I pored visoke likvidnosti bankarskog sektora, slaba kreditna aktivnost je i dalje jedna od njegovih glavnih karakteristika. Uslijed relativno slabe potražnje privatnog sektora za kreditima, banke nastavljaju povećavati izloženost prema sektoru vlade kupovinom vrijednosnih papira entitetskih vlada. Aktivne kamatne stope bilježe opadajući trend i nalaze se na najnižoj razini zabilježenoj u BiH, ali se i dalje značajan broj kreditnih ugovora zaključuje uz promjenjivu kamatnu stopu, što u slučaju rasta kamatnih stopa u budućnosti može dodatno doprinijeti jačanju kreditnog rizika. Istodobno, pasivne kamatne stope nastavljaju se smanjivati bržim intenzitetom u odnosu na aktivne kamatne stope, te slabi interes deponenata za oročavanje depozita, što predstavlja ograničavajući čimbenik stabilnom financiranju iz domaćih izvora.

U skladu sa svojom zakonskom obvezom, CBBiH je u 2016. godini nastavila uspješno podržavati funkcije platnog prometa putem suvremenih obračunskih i platnih sustava za izvršavanje međubankarskih transakcija. Održavanjem Središnjeg registra kredita s dnevno ažuriranim podacima, CBBiH je omogućila financijskim institucijama bolje upravljanje kreditnim rizikom kroz praćenje kreditne izloženosti i kreditne historije klijenata. Također, održavajući Jedinstveni registar transakcijskih računa i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH,

poslovnim subjektima je omogućen uvid u status njihovih postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

U 2016. godini i prvoj polovici 2017. godine domaće institucije nastavile su s aktivnostima na izmjenama i dogradnji regulatornog okvira koji uređuje poslovanje financijskog sektora BiH sa svrhom usklađivanja s najboljim europskim praksama kao i poboljšanja poslovnog okruženja financijskih posrednika.

1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja

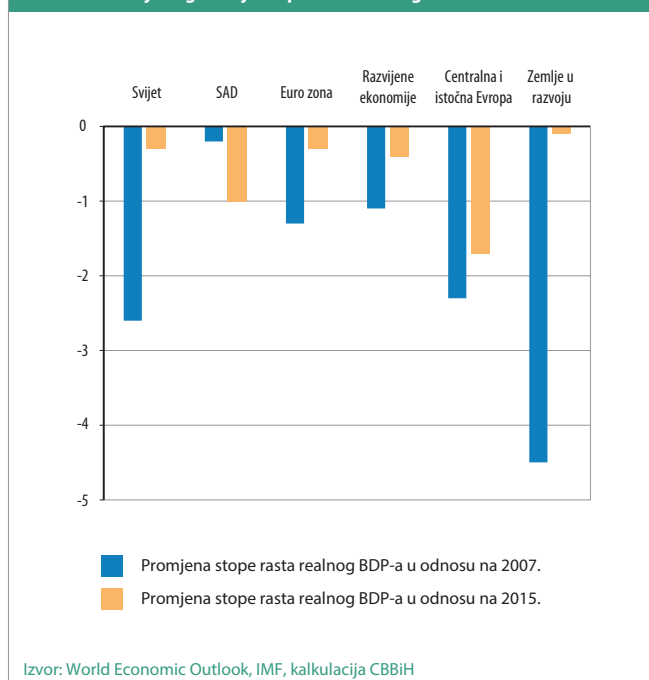
Svrha ovog poglavlja je da ukaže na najznačajnije rizike u međunarodnom okruženju. Rizici iz makroekonomskog okruženja promatraju se s aspekta učinaka koje mogu imati na bankarski sektor zemalja eurozone (potpoglavlje 1.2.1), kao i s aspekta učinaka na realni sektor ovih zemalja (potpoglavlje 1.2.2). Posebna pozornost se posvećuje identificiranim rizicima iz makroekonomskog okruženja koji mogu imati utjecaj na bankarski sektor BiH ili cjelokupnu domaću ekonomiju.

1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju

Kao osnovne karakteristike globalne ekonomije u 2016. godini ističu se: usporavanje rasta globalne ekonomije, jačanje geopolitičkih rizika, postupna normalizacija monetarne politike FED-a i nastavak provedbe nekonvencionalnih mjera monetarne politike Europske središnje banke (ECB) i ostalih vodećih središnjih banaka, te slabljenje deflatornih pritisaka. Slabiji oporavak svjetskog gospodarstva u 2016. godini pod utjecajem je sporijeg rasta američke ekonomije u odnosu na ranija očekivanja, kao i usporavanja rasta u eurozoni, unatoč stimulativnim mjerama monetarne politike ECB-a. Godinu 2016. obilježile su turbulencije na financijskim tržištima, ponajviše uzrokovane rezultatima referenduma kojim je izglasan izlazak Velike Britanije iz Europske unije, a potom i rezultatima američkih predsjedničkih izbora u studenom 2016. godine, te rezultatima referenduma u Italiji krajem godine. Cijene nafte i drugih sirovina su rasle tijekom godine, što je potaklo inflatorna kretanja na globalnoj razini.

Tijekom 2016. godine došlo je do usporavanja rasta svjetske ekonomije u odnosu na prethodnu godinu, a stopa rasta iznosila je 3,1% što je najniža stopa od 2009. godine (slika 1.1). Na usporeni rast ekonomske aktivnosti u najvećoj mjeri je utjecalo usporavanje rasta razvijenih ekonomija, ali i nastavljeno usporavanje rasta ekonomske aktivnosti zemalja u razvoju, čemu je najviše doprinijelo usporavanje ekonomskog rasta Kine. Rusija postupno izlazi iz recesije, zahvaljujući jačanju domaće potražnje i rastu cijena nafte na svjetskim tržištima. Prema projekcijama MMF-a očekuje se da će Rusija u 2017. godini izaći iz recesije i ostvariti rast ekonomske aktivnosti od 1,4%. U 2017. godini se očekuje i okončanje recesije u Brazilu, a projicirani rast ekonomske aktivnosti za ovu zemlju iznosi 0,2%.

Slika 1.1: Promjena godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2016.



Ekonomski oporavak zemalja članica eurozone u 2016. godini bio je neravnomjeran i relativno slab i pored nastavka provedbe mjera ekspanzivne monetarne politike ECB-a. Stopa rasta zemalja eurozone u 2016. godini je iznosila 1,7%, a prema projekcijama MMF-a ovakva dinamika rasta će se nastaviti i u 2017. godini. Irska je i u 2016. godini najbrže rastuća ekonomija eurozone, a značajan ekonomski rast pored Irske ostvarila je i Španjolska. Ekonomija Njemačke, također, je ostvarila značajan ekonomski rast u 2016. godini. Uz stabilnu domaću potrošnju, najveći doprinos rastu njemačkog gospodarstva dao je rast izvoza, i to pretežno u druge zemlje članice eurozone. S druge strane, Italija nastavlja bilježiti niske stope rasta, prvenstveno zbog slabosti u javnom i fiskalnom sektoru zemlje. Ekonomski rast Grčke značajno je usporen u posljednjem tromjesečju 2016. godine uslijed neizvjesnosti o rezultatima pregovora s međunarodnim kreditorima za isplatu nove tranše u okviru trećeg programa financijske pomoći Grčkoj. Ministri financija eurozone razmotrili su ublažavanje duga i isplatu nove pomoći Grčkoj, nakon što je Grčka vlada u svibnju 2017. godine usvojila nove mjere štednje. Prema projekcijama MMF-a doći će do oporavka Grčke ekonomije u 2017. godini pod uvjetom nastavka programa financijske pomoći, a godišnji rast BDP-a bi trebao iznositi 2,7%.

Rast ekonomske aktivnosti Velike Britanije na kraju 2016. godine je također usporen i iznosio je 1,8%. Ipak, stopa

rasta na kraju 2016. godine je i dalje iznad prosjeka ostalih zemalja EU. Posljedice izlaska Velike Britanije iz Europske unije nisu se značajnije odrazile na ekonomsku aktivnost koja je podržana snažnom domaćom potrošnjom, kao i mjerama monetarne politike Banke Engleske. Očekuje se da bi se negativne posljedice Brexita ipak mogle značajnije odraziti na ekonomski rast zemlje u narednim godinama, ovisno o realizaciji aktivnosti prilikom izlaska Velike Britanije iz EU.

Ekonomski oporavak SAD-a u 2016. godini je nastavljen, ali znatno sporijim intenzitetom u odnosu na prethodnu godinu. Godišnji rast realnog BDP-a je iznosio 1,6%, što je najniža stopa rasta u posljednjih pet godina. Na usporavanje američkog gospodarstva u 2016. godini utjecao je značajan pad investicija, kao i stagnacija izvoza. Istodobno, uvjeti na tržištu rada nastavili su se poboljšavati, tako da je stopa nezaposlenosti na kraju 2016. godine iznosila 4,7% dok je u travnju 2017. godine dostigla najnižu razinu od svibnja 2007. godine i iznosila je 4,4%.

Tablica 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta						
	Realni BDP, godišnja stopa rasta				Promjena u odnosu na projekciju iz listopada 2016.	
	2015.	2016.	2017.	2018.	2016.	2017.
Svijet	3,4	3,1	3,5	3,6	0,0	0,1
Razvijene ekonomije	2,1	1,7	2,0	2,0	0,1	0,2
EU	2,0	1,7	1,7	1,6	-0,2	0,0
Eurozona	2,0	1,7	1,7	1,6	0,0	0,2
SAD	2,6	1,6	2,3	2,5	0,0	0,1
Japan	1,2	1,0	1,2	0,6	0,5	0,6
Kina	6,9	6,7	6,6	6,2	0,1	0,4
Velika Britanija	2,2	1,8	2,0	1,5	0,0	0,9
Rusija	-2,8	-0,2	1,4	1,4	0,6	0,3
Zemlje u razvoju	4,2	4,1	4,5	4,8	-0,1	-0,1
Centralna i Istočna Evropa	4,7	3,0	3,0	3,3	-0,3	-0,1
BiH	3,1	2,5	3,0	3,5	-0,5	-0,2
Glavni vanjskotrgovinski partneri						
Njemačka	1,5	1,8	1,6	1,5	0,1	0,2
Hrvatska	1,6	2,9	2,9	2,6	1,0	0,8
Srbija	0,8	2,8	3,0	3,5	0,3	0,2
Italija	0,8	0,9	0,8	0,8	0,1	-0,1
Slovenija	2,3	2,5	2,5	2,0	0,2	0,7
Austrija	1,0	1,5	1,4	1,3	0,1	0,2
Crna Gora	3,4	2,4	3,3	3,4	-2,7	-0,3

Izvor: World Economic Outlook, IMF, April 17, kalkulacija CBBiH

U narednom razdoblju očekuje se jačanje globalnog ekonomskog rasta zahvaljujući oporavku investicija, proizvodnje i trgovine, a prema projekcijama MMF-a realni rast svjetskog BDP-a u 2017. godini bi trebao iznositi 3,5% dok

se u 2018. godini očekuje rast od 3,6%. Ubrzani ekonomski rast svjetske ekonomije u 2017. godini najvećim dijelom se temelji na ekonomskom oporavku zemalja u razvoju, odnosno zemalja izvoznica nafte i ostalih burzanskih dobara uslijed oporavka cijena sirovina na svjetskom tržištu. Kada je riječ o razvijenim ekonomijama, u 2017. godini se očekuje povećanje ekonomske aktivnosti, posebno ekonomija SAD-a, Japana i Velike Britanije.

FED je u 2016. godini nastavio s provedbom mjera u sklopu postupne normalizacije monetarne politike, potaknut daljnim jačanjem tržišta rada kao i postupnim rastom inflacije koja je blizu ciljane razine od 2%, te nastavkom ekonomskog oporavka američkog gospodarstva. U prosincu 2016. godine FED je drugi put od početka financijske krize podigao referentne kamatne stope za četvrtinu postotnog boda na razinu od 0,50% do 0,75%, a zatim i u ožujku 2017. godine za još četvrtinu postotnog boda na razinu od 0,75% do 1,00%, a do kraja godine se očekuju još dva povećanja referentnih kamatnih stopa.

S druge strane, ECB je tijekom 2016. godine i prvom tromjesečju 2017. godine zadržala ključne kamatne stope nepromijenjenim. Referentna kamatna stopa zadržana je na razini od 0%, kamatna stopa na depozite banaka kod ECB-a zadržana je na -0,40%, dok je kamatna stopa po kojoj ECB kreditira komercijalne banke zadržana na 0,25%. U narednom razdoblju ne očekuje se rast ključnih kamatnih stopa. Program otkupa državnih i korporativnih obveznica ukupne vrijednosti od 80 milijardi mjesečno bio je aktualan u cijeloj 2016. godini, a u travnju 2017. godine, smanjen je na 60 milijardi eura mjesečno do kraja 2017. godine, s mogućnošću produženja u ovisnosti o inflatornim kretanjima u eurozoni. Inflacija u eurozoni potaknuta je značajnijim porastom cijena energenata u drugoj polovici 2016. i prvoj polovici 2017. godine. Inflacija u eurozoni u prosincu 2016. godine iznosila je 1,1% dok je u svibnju 2017. godine iznosila 1,4%. S druge strane, još uvijek nedovoljan rast bazne inflacije koja ne obuhvaća cijene energenata i hrane ukazuje na činjenicu da su mjere kvantitativnog popuštanja i dalje neophodne za postizanje stabilnosti cijena u srednjem roku.

Banka Engleske je također nastavila provoditi ekspazivnu monetarnu politiku te je u kolovozu 2016. godine uvela novi paket stimulativnih mjera, uključujući smanjenje referentne kamatne stope za 25 baznih bodova, i to na rekordno nisku razinu od 0,25%, s prethodnih 0,50%. Program kvantitativnih olakšica povećan je za 60 milijardi GBP na ukupan iznos od 435 milijardi GBP, a uključivaće i kupovinu korporativnih obveznica u iznosu od 10 milijardi GBP u narednih 18 mjeseci. Paket stimulativnih mjera uključuje i novi program kreditnih

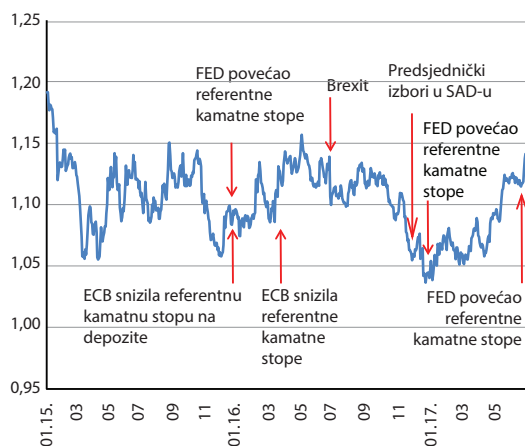
olakšica (Term Funding Scheme) u iznosu od 100 milijardi GBP, kojim se garantira da će banke nastaviti davati kredite i nakon smanjenja kamatnih stopa. Banka Engleske je najavila i mogućnost dodatnog snižavanja referentne kamatne stope.

Početak novog ciklusa podizanja referentnih kamatnih stopa FED-a, te, s druge strane, nastavak provedbe politike kvantitativnog popuštanja ECB-a, kao i jačanje političkog rizika unutar eurozone, utjecali su na kretanje tečaja eura prema dolaru u drugoj polovici 2016. godine. Tečaj eura prema dolaru je nakon jačanja u prvoj polovici 2016. godine u drugom dijelu godine zabilježio pad uslijed očekivanog povećanja referentnih kamatnih stopa FED-a. Euro je dodatno deprecirao prema dolaru nakon objave rezultata američkih predsjedničkih izbora u studenome, kada je zabilježio do tada najnižu vrijednost u 2016. godini, od 1,05 EUR/USD. Najava o ponovnom podizanju referentnih kamatnih stopa FED-a u ožujku 2017. godine nije utjecala na jačanje vrijednosti dolara u odnosu na euro kao što se desilo u dva prethodna navrata, budući da su se očekivanja tržišta o podizanju referentnih kamatnih stopa već ranije odrazila na tečaj dolara. Tečaj dolara je deprecirao prema ostalim vodećim svjetskim valutama u prvoj polovici 2017. godine, uslijed očekivanja da bi u narednom razdoblju i ostale vodeće središnje banke mogle početi sa zatezanjem monetarne politike potaknute bržim ekonomskim oporavkom. Prosječni tečaj EUR/USD u lipnju 2017. godine iznosio je 1,12 EUR/USD. Odluka o izlasku Velike Britanije iz EU utjecala je na oštar pad vrijednosti funte ali i eura prema vodećim svjetskim valutama. Tečaj funte prema euru i dolaru dodatno je deprecirao početkom 2017. godine nakon što su započeli pregovori o izlasku Velike Britanije iz EU.

U prva tri tromjesečja 2016. godine bilježen je snažan rast cijene zlata. Nakon što su objavljeni rezultati predsjedničkih izbora, cijena zlata je do kraja godine padala i završila 2016. godinu na razini od 1157 USD za uncu, što je za 12,8% niže u odnosu na cijenu zlata na kraju trećeg tromjesečja. Na ponovni rast cijena zlata u prvoj polovici 2017. godine, iznad 1200 USD za uncu, utjecalo je jačanje političke neizvjesnosti u eurozoni, uslijed početka pregovora o izlasku Velike Britanije iz EU, kao i neizvjesnost u pogledu promjene ekonomskih politika nove administracije u SAD-u, te slabljenja dolara.

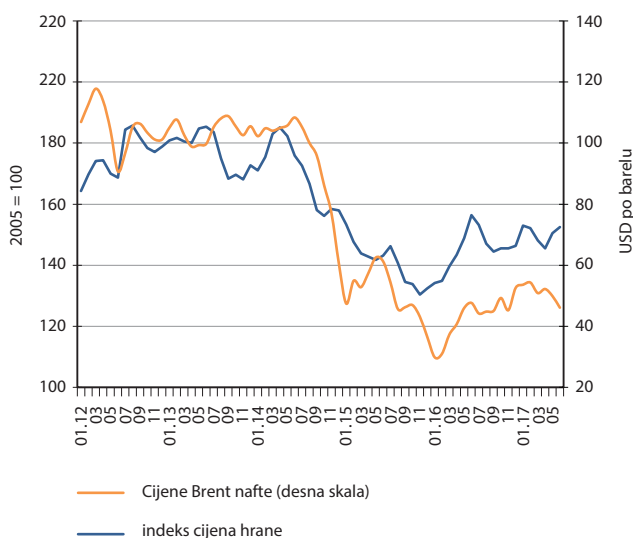
Nakon što su početkom 2016. godine dostigle najnižu razinu u posljednjih 13 godina, cijene nafte na svjetskim tržištima su rasle u drugoj polovici 2016. godine, što je u najvećoj mjeri rezultat smanjenja zaliha sirove nafte i dogovora članica Organizacije zemalja izvoznica nafte (OPEC) o smanjenju proizvodnje nafte za 1,2 milijuna barela dnevno s početkom od siječnja 2017. godine. Rusija je također zajedno s još deset zemalja koje nisu članice OPEC-a pristala smanjiti proizvodnju nafte kako bi podržala rast cijena nafte. Cijena nafte je na kraju 2016. godine iznosila 57 dolara po barelu, što predstavlja značajan porast u odnosu na kraj prethodne godine. Cijenu nafte početkom 2017. godine održala je procjena da je 11 članica OPEC-a već u siječnju zabilježilo više od 90 posto planiranog smanjenja proizvodnje. S druge strane, raste proizvodnja nafte u SAD-u, što će sigurno utjecati na kretanje cijene nafte u narednom razdoblju. Pored cijena energenata, krajem 2016. godine rasle su cijene i ostalih sirovina, te cijene hrane, što je potaklo inflatorna kretanja u SAD-u i eurozoni (slika 1.3).

Slika 1.2: Kretanje tečaja USD prema EUR



Izvor: Bloomberg

Slika 1.3: Cijene hrane i nafte



Izvor: MMF

1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni

Najznačajniji rizik u EU i eurozoni je usporen ekonomski rast usljed i dalje niske razine investicija, usporenog rasta izvoza, te političke neizvjesnosti. Političke prilike u značajnoj mjeri usporavaju provedbu fiskalnih i strukturnih reformi, tako da održivost javnog duga pojedinih zemalja članica EU predstavlja značajan izvor rizika. Pojačani rizici proizilaze i iz samog bankarskog sektora koji nije u mogućnosti da usljed niskih kamatnih marži iz svoje osnovne djelatnosti generira neophodnu razinu profita za nastavak poslovanja. Također, u pojedinim zemljama visoka razina nekvalitetnih kredita predstavlja dodatno opterećenje za bankarske sektore ovih zemalja. Posebno su izraženi rizici u bankarskom sektoru Italije koji, u slučaju njihovog prelijevanja, mogu predstavljati značajnu prijetnju cjelokupnom bankarskom sektoru EU.

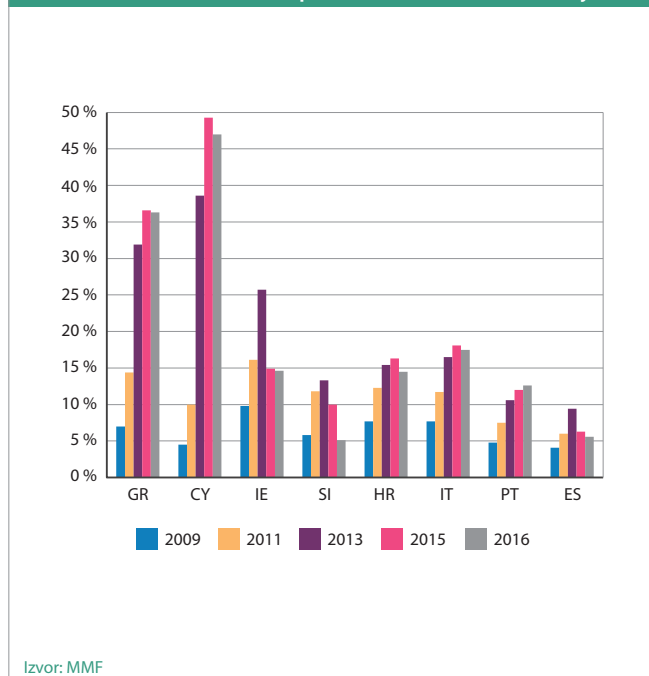
1.2.1 Učinci na bankarski sektor

Bankarski sektor eurozone u 2016. godini karakterizira poboljšana kapitaliziranost, postupni ali i dalje usporen oporavak kreditne aktivnosti, niska profitabilnost i visoka razina nekvalitetnih potraživanja u pojedinim zemljama. Nastavak politike niskih kamatnih stopa, zajedno s povećanom potražnjom za kreditima, doprinijelo je dinamičnijem kreditnom rastu. Ipak kreditna aktivnost se razlikuje između zemalja eurozone, pri čemu se kreditiranje realnog sektora i dalje smanjuje u zemljama koje su najviše pogođene financijskom krizom (Italija, Cipar, Grčka, Portugal i Španjolska). Jedan od osnovnih rizika po stabilnost bankarskog sektora eurozone je iznimno niska profitabilnost i održivost postojećih poslovnih modela banaka uslijed smanjenja neto kamatnih prihoda. Pad prihoda uslijed niske kamatne marže samo je dijelom nadomješten kreditnim rastom koji je još uvijek slab i neravnomjeran. Kako bi kompenzirale smanjenje neto kamatnih prihoda, banke nastoje prilagoditi svoje poslovne modele oslanjajući se na izvore prihoda po osnovi naknada i provizija. Ovakvim pristupom banke nastoje da diverzificiraju izvore prihoda, međutim prihodi ostvareni po osnovi naknada i provizija također su iskazali značajnu osjetljivost na pogoršanje makroekonomskih prilika. Istodobno, i dalje visoka razina nekvalitetnih potraživanja stvarala je dodatni pritisak na profitabilnost banaka eurozone.

Kvaliteta aktive banaka EU nastavlja se postupno poboljšavati, te je udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima za bankarski sektor EU iznosio 5,4% na kraju 2016. godine, čemu

najviše doprinosi smanjenje nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća. Nekvalitetna potraživanja imaju trend pada u gotovo svim zemljama eurozone, uključujući i zemlje koje imaju najveći iznos nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima. Ipak, proces rješavanja problema nekvalitetnih potraživanja i dalje je usporen, a jedna trećina zemalja članica EU i dalje ima jako visok udio nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima. Razina nekvalitetnih potraživanja se značajno razlikuje između zemalja članica EU. Najveću razinu nekvalitetnih kredita bilježe bankarski sektori Cipra (47,0%), Grčke (36,3%) i Italije (17,5%), a zatim i zemalja poput Irske, Hrvatske i Portugala čija se razina nekvalitetnih u ukupnim kreditima kreće i dalje iznad 10% (slika 1.4).

Slika 1.4: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU



Problemi u bankarskom sektoru Italije u 2016. godini predstavljaju još jedan od značajnih rizika po stabilnost bankarskog sektora eurozone. Vlada Italije je tijekom 2016. godine poduzela niz mjera kako bi podržala proces rješavanja problema nekvalitetnih kredita, koji na kraju godine iznose oko 360 milijardi eura, odnosno 17,5% ukupnih kredita. U fokusu bankarskog sektora Italije u drugoj polovici 2016. godine bili su problemi u trećoj po veličini banci Monte dei Paschi di Siena, te još nekoliko italijanskih banaka poput banaka Veneto Banca i Banca Popolare di Vicenza. Italijanski parlament je donio zakon koji predviđa formiranje fonda za podršku problematičnim bankama u iznosu od 20 milijardi eura. Monte dei Paschi di Siena je prva banka koja je tražila sredstva iz novog programa, budući da planirana dokapitalizacija ove banke krajem 2016. godine nije bila

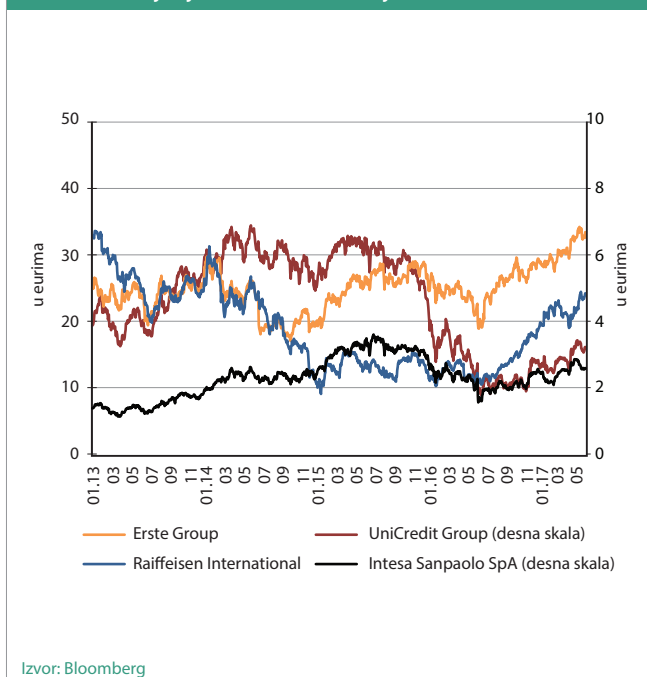
realizirana. U srpnju 2017. Europska komisija odobrila je preventivnu dokapitalizaciju ove banke u iznosu 8,1 milijardu EUR, pri čemu je odobreno korištenje državne pomoći od 5,4 milijarde EUR. U lipnju 2017. godine Intesa Sanpaolo S.p.A. preuzela je dio kvalitetne imovine i obveza banaka u likvidaciji Banca Popolare di Vicenza i Veneto Banca, dok je italijanska vlada u ovom slučaju najavila najveći program spašavanja banaka, težak 17 milijardi EUR. Značajne slabosti u poslovanju iskazivala je i najveća italijanska banka UniCredit S.p.A. Banka je tijekom 2016. godine izvršila jednokratni otpis nekvalitetnih potraživanja u ukupnom iznosu od 12,2 milijarde eura, zbog čega je ostvarila velike gubitke u poslovanju na kraju godine, usljed čega joj je stopa adekvatnosti kapitala pala ispod regulatornog minimuma. Banka je krajem 2016. godine objavila novi strateški plan poslovanja u sklopu kojeg je u ožujku 2017. godine uspješno izvršena dokapitalizacija u ukupnom iznosu od 13 milijardi eura.

EBA je u srpnju 2016. godine objavila rezultate testova na stres provedenih tijekom prvog tromjesečja 2016. godine koji su obuhvatili 51 bankarsku grupaciju, odnosno 70% aktive bankarskog sektora eurozone. Svrha testova na stres provedenih u 2016. godini bila je da omogući supervizorima, bankama i sudionicima na tržištu jedinstveni analitički okvir za konzistentnu usporedbu i ocjenu otpornosti velikih banaka iz EU, kao i bankarskog sustava EU na snažne makroekonomske šokove. Test na stres je bio dizajniran tako da bi se mogao koristiti kao ključni input u SREP-u (Supervisory Review Evaluation Process) u 2016. godini, s primarnim ciljem uspostave smjernica za Pilar 2 i nije bilo predviđeno poduzimanje korektivnih mjera od strane regulatora na osnovi rezultata testova na stres. Rezultati testova na stres ukazali su da je bankarski sektor EU otporan na pretpostavljene šokove, prvenstveno kao rezultat značajnog kapitalnog jačanja banaka u proteklom razdoblju. Rezultati testova na stres po pojedinačnim bankama značajno su varirali, te je Banca Monte dei Paschi di Siena S.p.A. iskazala negativnu vrijednost koeficijenta CET1 na kraju 2018. godine, dok su sve druge banke zadovoljavale minimalno potrebnu razinu koeficijenta kapitaliziranosti. Međutim, pojedine banke poput Banco Popular Espanol S.A, Allied Irish Bank Plc, Barclays Plc, Commerzbank AG i Deutsche Bank AG iskazale su značanu osjetljivost na pretpostavljene šokove. Pored ovih banaka, značajne slabosti su iskazale i bankarske grupacije UniCredit S.p.A i Raiffeisen Bank International AG.

Cijene dionica banaka su u 2016. godini bile pod značajnim pritiskom uslijed niske profitabilnosti uzrokovane usporenim ekonomskim oporavkom u zemljama eurozone, kao i niskim

kamatnim stopama. Bankarski sektor eurozone opterećen je nenaplativim kreditima u ukupnom iznosu od milijardu eura, što stvara dodatni pritisak na cijene dionica banaka, a posebno kod pojedinih zemalja s izraženim ranjivostima poput Italije, Portugala i Španjolske. Politička neizvjesnost uzrokovana Brexitom, ustavnim referendumom u Italiji te potencijalnom opasnošću od prelijevanja problema iz bankarskog sektora Italije na financijski sektor ostalih članica eurozone, dodatno su utjecali na pad vrijednosti dionica u 2016. godini. Kada je riječ o bankarskim grupacijama koje posluju u BiH, na kraju 2016. godine tržišna vrijednost UniCredit S.p.A. i Intesa Sanpaolo S.p.A. umanjena je u odnosu na kraj 2015. godine za 47%, odnosno 22% vrijednosti respektivno. Cijena dionica Raiffeisen Bank International AG krajem 2016. godine bila je veća za 28% u odnosu na isto razdoblje 2015. godine (slika 1.5). Cijene dionica banaka eurozone su rasle krajem 2016. godine, te u prvoj polovici 2017. godine uslijed optimističnijih očekivanja o ekonomskom rastu zemalja eurozone, kao i rezultata predsjedničkih izbora u Francuskoj.

Slika 1.5: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka



Izvor: Bloomberg

Kreditni rejtinzi bankarskih grupacija koje posluju u BiH nisu se značajnije mijenjali u 2016. godini. Rejting agencija Standard and Poor's (S&P) potvrdila je kreditni rejting BBB- sa stabilnim izgledima za dvije italijanske bankarske grupacije koje posluju u BiH, Intesa Sanpaolo S.p.A. i Unicredit S.p.A. Kreditni rejting Raiffeisen Bank International AG je također potvrđen, dok su izgledi povećani s negativnih na pozitivne uslijed poboljšanja ekonomskih uvjeta u zemljama u kojima

banka posluje, kao i smanjenja izloženosti banke ka stranim tržištima. Dugoročni kreditni rejting Nove Ljubljanske Banke d.d. Ljubljana je povećan u 2017. godini s BB- na BB, dok su izgledi ostali pozitivni uslijed poboljšanih ekonomskih uvjeta na tržištu Slovenije, kao i nastavka procesa restrukturiranja i učinkovitog rješavanja problema nekvalitetnih potraživanja banke.

Usljed slabosti s kojima se u prethodnim razdobljima suočavao bankarski sektor, došlo je do postupnog rasta drugih segmenata financijskog tržišta EU, prvenstveno investicijskih fondova. U razdoblju financijske krize, investicijski fondovi su djelovali kao važan izvor financiranja za realnu ekonomiju budući da su banke značajno smanjile izloženosti prema privatnom sektoru. U 2016. godini poslovne aktivnosti ovih institucija nastavile su se povećavati, čime se i sve više rizika po financijsku stabilnost generira iz nebankarskog financijskog sektora, čije poslovanje je u pravilu slabije regulirano. Imajući u vidu njihovu povezanost s ostatkom financijskog sustava, problemi u poslovanju ovih institucija se preko financijskih tržišta i ostalih financijskih posrednika vrlo brzo mogu proširiti i na ostale financijske institucije, posebno na banke.

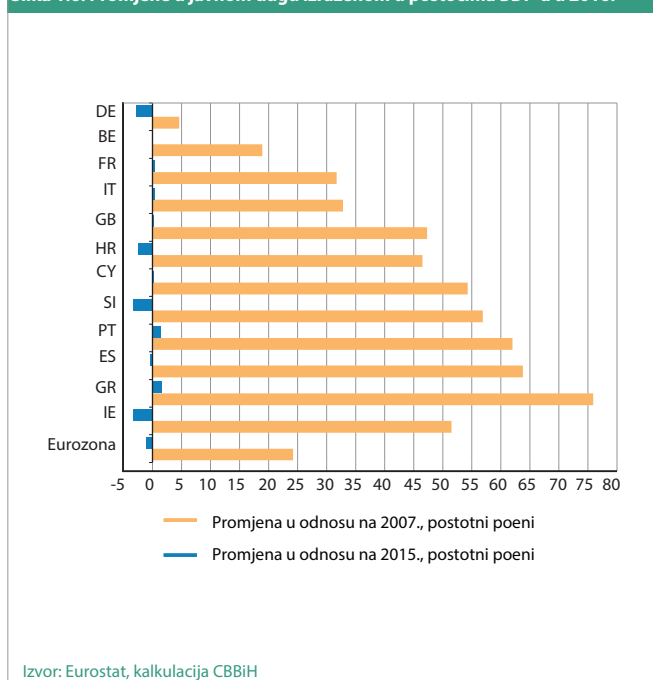
1.2.2 Učinci na realni sektor

Ekonomski rast eurozone u 2016. godini u najvećoj mjeri je podržan rastom domaće tražnje, što se ogleda u povećanju investicija i privatne potrošnje. Stopa rasta realnog BDP-a eurozone u 2016. godini iznosila je 1,7%. Rast investicija podržan je povoljnim uvjetima financiranja kao i poboljšanom profitabilnošću sektora poduzeća, dok je privatna potrošnja rasla uslijed poboljšanih uvjeta na tržištima rada. Godišnja stopa inflacije u eurozoni u 2016. godini iznosila je 0,2%. Stopa inflacije, podržana rastom cijena energenata i hrane rasla je krajem 2016. godine, te u prvoj polovici 2017. godine. Stopa inflacije je u prosincu 2016. godine iznosila 1,1%, dok je u svibnju 2017. godine dostigla razinu od 1,4%.

Javni dug zemalja članica eurozone, izražen u postocima BDP-a, i u 2016. godini nastavlja se postupno smanjivati, te je u odnosu na 2015. godinu niži za 1,1 postotni bod na razini eurozone, te za 1,4 postotna boda na razini EU. I pored postupnog smanjenja javnog duga na razini eurozone i EU, zaduženost u pojedinim zemljama je jako visoka, te još uvijek raste, zbog čega održivost javnog duga i dalje predstavlja značajan izvor rizika. Javni dug čak pet zemalja članica eurozone premašuje iznos njihovog BDP-a, i to: Grčke, Italije, Portugala, Belgije i Cipra, dok u još osam zemalja eurozone iznos javnog duga premašuje 60% BDP-a. Među promatranim

zemljama najveći rast zaduženosti u 2016. godini bilježe Grčka, Portugal i Italija (slika 1.6). Spora i neučinkovita provedba strukturnih i fiskalnih reformi u ovim zemljama, te spor ekonomski oporavak utjecali su na nesrazmjerni rast prinosa na obveznice ovih zemalja, što stvara dodatni pritisak na jačanje rizika održivosti javnih financija. S druge strane, najveće smanjenje javnog duga u postocima BDP-a zabilježeno je u Sloveniji i Irskoj, a zatim u Njemačkoj i Hrvatskoj.

Slika 1.6: Promjene u javnom dugu izraženom u postocima BDP-a u 2016.

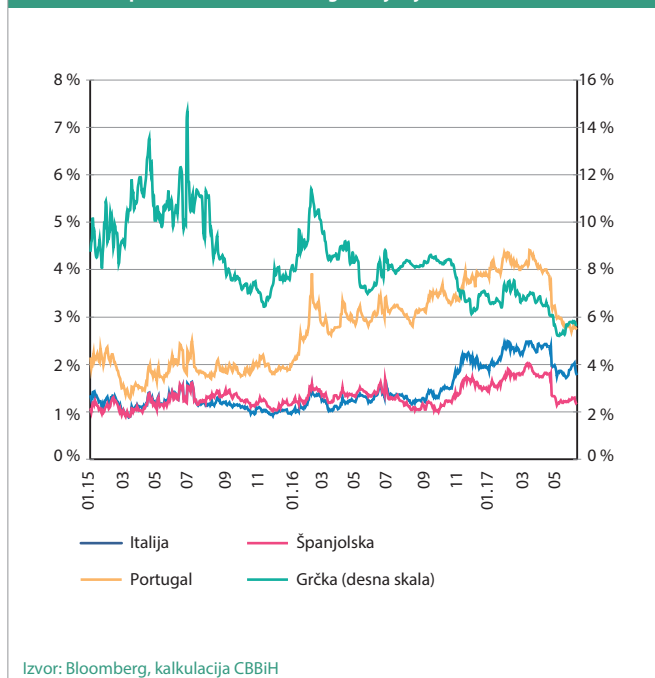


Proračunski deficit zemalja eurozone izražen u postocima BDP-a manji je za 60 baznih bodova u odnosu na 2015. godinu, dok je u EU smanjen za 70 baznih bodova, i iznosio je 1,5% i 1,7% respektivno. Međutim, fiskalna održivost i dalje predstavlja izazov za brojne članice eurozone i EU uslijed spore provedbe strukturnih reformi. Tako su Portugal, Italija i Španjolska, i pored potrebe za nastavkom značajnije fiskalne konsolidacije koja je neophodna da bi se proračunski deficit održavao na ciljanoj razini od 3% BDP-a, najavile programe potrošnje koji imaju za cilj da podrže oporavak ekonomije. Političke prilike bi mogle utjecati na sporiju provedbu strukturnih reformi i u narednom razdoblju, s obzirom na to da se u 2017. godini održavaju izbori u nekoliko najvećih zemalja članica.

U prva tri tromjesečja 2016. godine nastavljen je pad prinosa na obveznice većine zemalja eurozone uslijed nastavka provedbe mjera ekspanzivne monetarne politike ECB-a, usporenog ekonomskog rasta te i dalje niske inflacije.

Prinosi na njemačke desetogodišnje obveznice su nakon objave rezultata referenduma u Velikoj Britaniji u lipnju dostigli rekordno nisku razinu od čak -0,19%. Ipak, uslijed značajnih ekonomskih problema s kojima se suočavaju pojedine zemlje s periferije EU, poput Portugala, Italije i Španjolske, prinosi na desetogodišnje obveznice ovih zemalja su i dalje na znatno višoj razini u odnosu na prinose sigurnijih obveznica eurozone (slika 1.7). Nakon što su dostigli rekordno niske razine, prinosi na državne obveznice eurozone su postupno rasli krajem 2016. godine, pod utjecajem špekulacija o mogućem smanjenju obujma kvantitativnih olakšica. Prinosi na desetogodišnje njemačke državne obveznice su u listopadu 2016. godine, prvi put od objavljivanja rezultata referenduma u Velikoj Britaniji, izašli iz negativne zone. Pored boljih izgleda za ekonomski rast eurozone te postupnog oporavka inflacije koji utječu na rast prinosa, rast prinosa na obveznice SAD-a i očekivani nastavak zatezanja monetarne politike, neizravno doprinose rastu prinosa na dugoročne obveznice eurozone. U prvoj polovici 2017. godine evidentan je blagi rast prinosa na obveznice zemalja eurozone, ali je njihovo kretanje volatilno uslijed neizvjesnosti o stabilnom oporavku inflacije i dinamici ekonomske suradnje sa SAD-om.

Slika 1.7: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice



Kao posljedica odluke Velike Britanije da napusti EU, u lipnju 2016. godine kreditna agencija S&P snizila je dugoročni kreditni rejting EU za jedan stupanj na AA s AA+. Kreditni rejting Velike Britanije također je snižen s najbolje ocjene AAA na AA. Agencija S&P je tijekom 2016. godine povećala kreditni rejting Grčke sa CCC+ na B- sa stabilnim izgledima uslijed

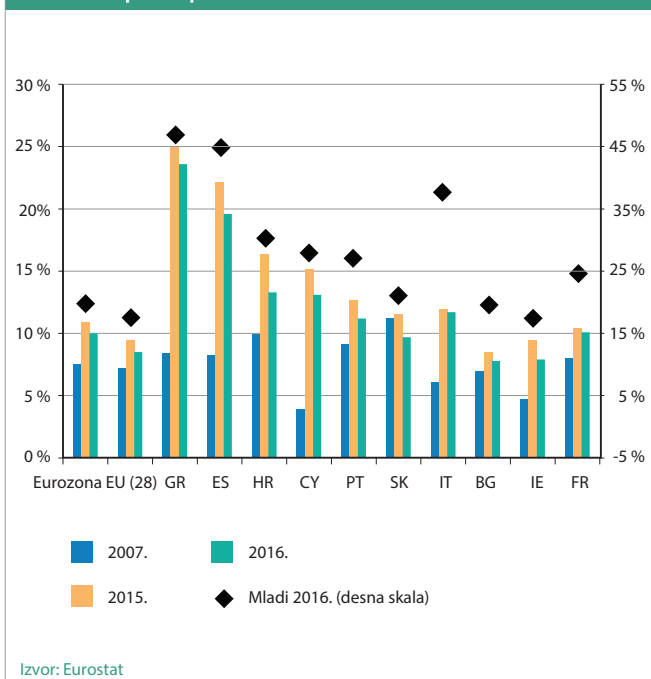
boljih izgleda za ekonomski oporavak zemlje. Rejting agencija Fitch je smanjila dugoročni rejting Belgije za jednu stepenicu na AA- sa „stabilnim“ izgledima, uslijed očekivanja da će doći do rasta proračunskog deficita Belgije u odnosu na BDP, te da će javni dug iznositi 107% BDP-a, što je među najvećim u grupi zemalja s AA rejtingom. Početkom 2017. godine S&P je povećala kreditni rejting Cipra uslijed bržeg ekonomskog oporavka i fiskalne konsolidacije, te je potvrdila kreditni rejting Grčke, Italije, Portugala i Velike Britanije. Kreditni rejting Grčke potvrđen je početkom 2017. godine, bez obzira na zastoje u provedbi trećeg po redu programa ekonomske pomoći, uslijed očekivanja da će Grčka ipak sa zakašnjenjem ispuniti sve uvjete za isplatu nove tranše, te da će uspjeti pravodobno servisirati dugove. Potvrđen je i kreditni rejting Italije na BBB- sa stabilnim izgledima uslijed očekivanja o nastavku ekonomskog oporavka zemlje te stabilizaciji javnog duga. Ipak gospodarski rast Italije je i dalje slab, dok su dugoročni izazovi po fiskalnu održivost zemlje još izraženiji nakon neuspjeha referenduma o ustavnim reformama, uslijed čega u narednom razdoblju može doći do ubrzanog slabljenja kreditnog rejtinga zemlje. Kreditni rejting Velike Britanije također je potvrđen na AA s negativnim izgledima uslijed neizvjesnosti vezano za negativne posljedice izlaska iz EU na ekonomski rast zemlje. Izgledi za kreditni rejting Španjolske su povećani sa stabilnih na pozitivne, dok je dugoročni kreditni rejting zadržan na BBB+ u skladu s očekivanjima o nastavku ekonomskog oporavka i konsolidacije proračuna.

Kada je riječ o zemljama iz regije, agencija S&P je krajem 2016. godine povećala izgleda za kreditni rejting Hrvatske s negativnih na stabilne uslijed snažnijeg ekonomskog rasta zemlje koji je doprinio i smanjenju fiskalnog deficita i javnog duga. Izgledi za kreditni rejting Srbije također su povećani sa stabilnih na pozitivne zahvaljujući nastavku uspješne provedbe programa fiskalne konsolidacije, što je omogućilo smanjenje udjela javnog duga u BDP-u kao i strukturnih reformi koje su povećale sposobnost gospodarstva da odgovori na šokove i ubrzale ekonomski rast zemlje. Kreditni rejting Albanije je potvrđen u 2017. godini, nakon što je početkom 2016. povećan na B+ sa stabilnim izgledima, uslijed očekivanja o nastavku procesa fiskalne konsolidacije i smanjenja javnog duga te napretka u izgradnji i jačanju institucionalnog okvira zemlje. Kreditni rejting Crne Gore, B+ s negativnim izgledima, također je potvrđen uslijed rizika o daljnjem povećanju zaduženosti ukoliko vlada ne uspije sprovesti plan fiskalne konsolidacije, te rizika o daljnjem produbljivanju deficita platne bilance. U tablici A1 Statistički dodatak dan je pregled promjena kreditnog rejtinga u razdoblju od 2009. do svibnja 2017. godine za zemlje koje su

u prethodnom razdoblju bile najviše pogođene financijskom i ekonomskom krizom.

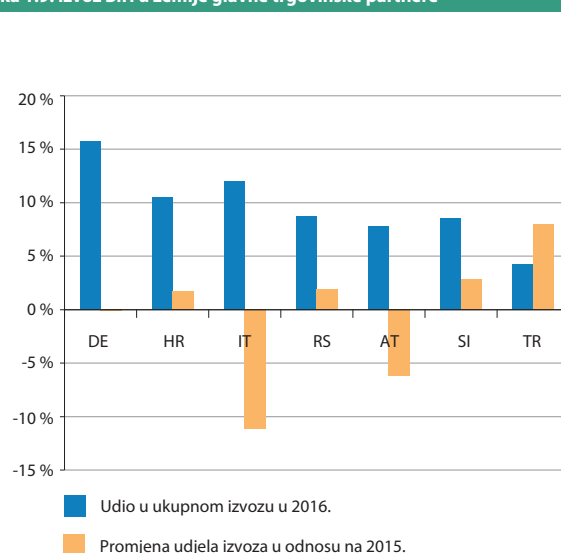
Uvjeti na tržištu rada se nastavljaju poboljšavati, što se ogleda u umjerenom rastu plaća i smanjenju stope nezaposlenosti u EU i eurozoni koja je na kraju 2016. godine bila na najnižoj razini od 2009. godine. Stopa nezaposlenosti je na kraju 2016. godine na razini eurozone iznosila 10% dok je na razini EU iznosila 8,5%. Uvjeti na tržištu rada i dalje se značajno razlikuju između zemalja članica eurozone. Mnoge zemlje eurozone uspjele su smanjiti stopu nezaposlenosti na razinu od prije financijske krize, međutim pojedine članice i dalje imaju zabrinjavajuće visoke stope nezaposlenosti. Najveće stopu nezaposlenosti na kraju 2016. godine bilježe Grčka (23,6%) i Španjolska (19,6%), dok s druge strane, najniže stope nezaposlenosti bilježe Češka (4,0%) i Njemačka (4,1%). Najveće smanjenje stope nezaposlenosti u odnosu na kraj 2015. godine zabilježile su Hrvatska, i to za 2,8 postotnih bodova, zatim Španjolska za 2,5 postotna boda i Cipar za 1,9 postotnih bodova. Stope nezaposlenosti mladih, iako niže u odnosu na prethodnu godinu, i dalje su na visokim razinama (slika 1.8).

Slika 1.8: Stopa nezaposlenosti u EU



Tijekom 2016. godine, ekonomska kretanja u zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima BiH su bila relativno povoljna. Njemačka, kao najznačajniji trgovinski partner BiH, je ostvarila značajan rast ekonomske aktivnosti čemu je najviše doprinio rast domaće potrošnje, ali i izvoza, i to pretežno u ostale zemlje članice EU. Ekonomski rast Austrije također je veći u odnosu na prethodnu godinu, a i ekonomija Slovenije je u 2016. godini zabilježila ekonomski rast od 2,5%, ponajviše zahvaljujući rastu izvoza. S druge strane, ekonomija Italije nastavlja bilježiti ispodprosječan rast, usljed unutarnjih slabosti. Znatno brži ekonomski rast od očekivanog u 2016. godini zabilježile su Hrvatska i Srbija, i to 2,9% i 2,8% respektivno. Slika 1.9 prikazuje udio izvoza u zemlje najznačajnije vanjskotrgovinske partnere BiH u 2016. godini u ukupnom izvozu kao i promjenu udjela u ukupnom izvozu u odnosu na 2015. godinu. Najveći rast izvoza u promatranoj grupi zemalja ostvaren je prema Turskoj, a ova zemlja sada ostvaruje udio od 4,3% u ukupnom izvozu BiH. Zabilježen je i rast izvoza prema zemljama iz regije uslijed postupnog ekonomskog oporavka u 2016. godini. S druge strane, najveći pad izvoza u 2016. godini zabilježen je prema Italiji.

Slika 1.9: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere



2. Trendovi i potencijalni rizici u BiH

Ekonomija BiH u 2016. godini zabilježila je blagi oporavak, ali uslijed niskih realnih stopa rasta u prvom polugodištu 2016. godine, intenzitet ekonomske aktivnosti u BiH na godišnjoj razini nije bio dovoljan da bi se dostigle projicirane stope rasta. Uslijed izostanka snažnijeg oporavka ekonomske aktivnosti u BiH, rizici koji dolaze iz domaćeg okruženja i dalje su prisutni. Niska kupovna moć predstavlja ograničavajući čimbenik domaće tražnje. Strukturni problemi u vidu visoke stope neaktivnosti, visoke dugoročne nezaposlenosti i visoke stope nezaposlenosti mladih i dalje su prisutni i onemogućavaju značajniji napredak na tržištu rada i smanjenje rizika koji dolaze iz ovog segmenta ekonomije. Spora dinamika oporavka na tržištu rada nepovoljno se reflektira na kreditnu aktivnost u sektoru kućanstava i sprječava snažniji intenzitet kreditiranja u ovom sektoru. Osim toga, osnovni pokazatelji blagostanja stanovništva, stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku i u 2016. godini su bili na niskoj razini. S druge strane, nepovoljno poslovno okruženje u kojem domaći korporativni sektor obavlja svoju poslovnu aktivnost, ne omogućava jači zamah u kreditiranju domaćih poslovnih subjekata. Uslijed kontinuiranog rasta javnog duga, rizici povezani s fiskalnom politikom i dalje su prisutni. Iako je na razini BiH ostvaren konsolidirani fiskalni suficit, višak prihoda u odnosu na rashode postignut je zahvaljujući provedbi mjera fiskalne štednje i ograničavanju javne potrošnje.

Iako su prvobitne procjene međunarodnih finansijskih institucija govorile da će se ekonomski rast u BiH kretati oko 3,0%, ostvarena stopa rasta prema preliminarnim podacima Agencije za statistiku BiH u 2016. godini iznosila je 2,0%. Realni rast bruto dodane vrijednosti u 2016. godini zabilježen je u gotovo svim područjima ekonomskih djelatnosti. U 2016. godini najveći doprinos rastu realnog BDP-a dolazi od industrijskih djelatnosti¹, te je u odnosu na 2015. godinu njihov udio u generiranju bruto dodane vrijednosti blago povećan. Međutim, uslužne djelatnosti i dalje imaju najveći udio u procesu stvaranja bruto dodane vrijednosti, dok je udio poljoprivrede ostao nepromijenjen u 2016. godini. Skroman rast realnog BDP-a u 2016. godini djelomično je posljedica usporavanja rasta u djelatnosti trgovine, koja, pojedinačno, ima najveći udio u bruto dodanoj vrijednosti. Ovakva kretanja u djelatnosti trgovine nepovoljno su se odrazila i na kreditnu aktivnost u ovoj djelatnosti, u kojoj se nakon razdoblja rasta,

bilježi smanjenje ukupnih potraživanja bankarskog sektora. Pad ekonomske aktivnosti i obujma proizvodnje u djelatnosti građevinarstva pod utjecajem je usporavanja radova u oblasti niskogradnje i infrastrukturnih projekata, odnosno zastoja u izgradnji koridora Vc. Djelatnost građevinarstva je jedina koja u grupi industrijskih djelatnosti bilježi niži obujam ekonomske aktivnosti u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu. U 2016. godini registriran je dinamičan rast industrijske proizvodnje. Na godišnjoj razini zabilježeno je povećanje obujma industrijske proizvodnje od 4,4%.

Nepovoljno poslovno okruženje i loša konkurentna pozicija zemlje predstavljaju značajnu slabost bh. ekonomije. U takvim okolnostima i sposobnost privlačenja inozemnog kapitala je umanjena. Prema godišnjem izvješću Svjetke banke o lakoći poslovanja – Doing Business 2017, BiH se nalazi na 81. mjestu u svijetu po lakoći poslovanja, te je pogoršala svoju poziciju u odnosu na prošlogodišnje izvješće za dva mjesta. Prema ovom pokazatelju, BiH zaostaje za svim zemljama regije. BiH je posebno loše rangirana u oblasti pokretanja poslovanja (174. pozicija), dok je u segmentu rješavanja nesolventnosti i dobijanju kredita, BiH plasirana na 41. i 44. mjestu u svijetu. Na nisku razinu konkurentnosti bh. ekonomije ukazuje i izvješće Svjetskog ekonomskog foruma o globalnoj konkurentnosti za 2016-2017. godinu, prema kojem se BiH nalazi na 107. mjestu od ukupno 138 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem. U odnosu na prethodno izvješće, BiH je zabilježila poboljšanje pozicije na listi konkurentnosti i napredovala je za četiri mjesta. Ipak, i dalje su prisutni brojni čimbenici koji ograničavaju unapređenje konkurentnosti i poslovanja poput neučinkovite administracije, političke nestabilnosti, složenosti poreznih propisa i poreznih stopa, korupcije i loše dostupnosti financiranja. Pokazatelji poslovnog okruženja i konkurentne pozicije upućuju na zaključak da postoji snažna potreba za provedbom strukturnih reformi koje bi osigurale povećanje stope rasta bh. ekonomije. Ozbiljnost ovog problema prepoznale su i bh. vlasti koje su kroz Reformsku agendu pokazale opredjeljenost i počele poduzimati aktivnosti na unapređenju poslovnog okruženja.

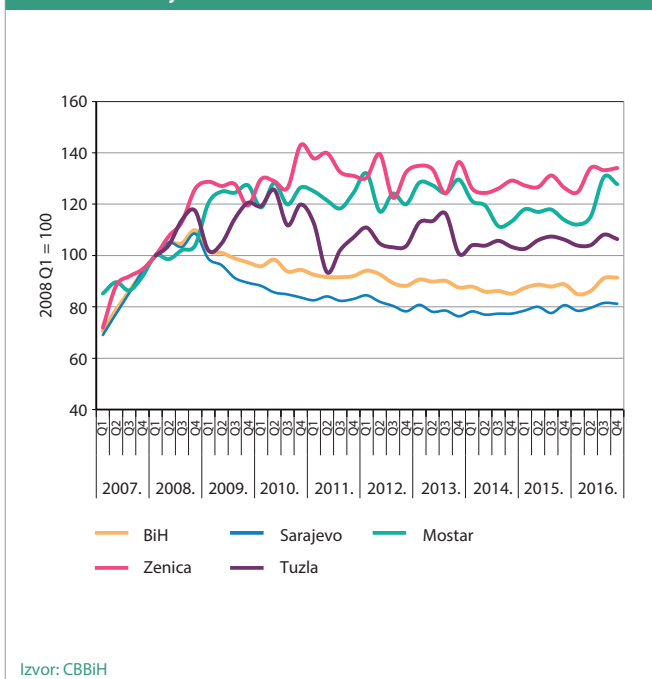
U 2016. godini je nastavljeno blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina u BiH. Na to ukazuju podaci o ostvarenom prometu nekretnina stambene namjene, kako u kategoriji postojećih, tako i u kategoriji novoizgrađenih stambenih jedinica. Obujam prometa nekretnina iz kategorije stare

¹ Poljoprivredne djelatnosti: A; industrijske djelatnosti: B, C, D, E, F; uslužne djelatnosti: G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U.

gradnje mjeren brojem prodanih četvornih metara stambenog prostora raste treću godinu uzastopno i u odnosu na prethodnu godinu je porastao za 4,1%. Za razliku od prethodne godine kada je rast obujma kupoprodaje nekretnina bio prisutan u svim gradovima koji su obuhvaćeni u izračunu indeksa cijena nekretnina, u 2016. je evidentiran nešto manji promet nekretnina u Tuzli i u sarajevskoj općini Novi Grad. Kao i u protekloj godini, najveći obujam kupoprodaje nekretnina je ostvaren u sarajevskoj općini Centar, u kojoj se bilježi najveći promet od 2004. godine, od kada se prikupljaju podaci za izračun indeksa cijena nekretnina. Obujam kupoprodaje nekretnina u Zenici i sarajevskim općinama Novi Grad i Novo Sarajevo još uvijek nije dosegao razinu iz 2006. i 2007. godine, dok se u gradovima Mostar i Tuzla bilježi približan obujam kupoprodaje kao u godinama prije početka ekonomske krize.

Rast potražnje za nekretninama stambene namjene potakao je i blagi rast cijena nekretnina stare gradnje u 2016. Iako su cijene ovih nekretnina u prvoj polovici godine bile na nižoj razini u odnosu na prethodnu godinu, od trećeg tromjesečja se bilježi rast cijena stambenog prostora po četvornom metru. Prema indeksu cijena nekretnina za BiH², blagi rast cijena nekretnina stambene namjene je zabilježen u Sarajevu i Tuzli, dok se nešto značajniji rast cijena bilježi u Zenici i Mostaru (slika 2.1).

Slika 2.1: Indeks cijena nekretnina



Uporedo s jačanjem tražnje za stanovima stare gradnje, evidentiran je i rast tražnje za novoizgrađenim nekretninama stambene namjene³, koji je jednim dijelom potaknut i većom ponudom na tržištu novoizgrađenih stanova, kao i cjenovno povoljnijim stanovima na perifernim gradskim lokacijama. Broj prodanih novoizgrađenih stanova u 2016. godini je veći za 23,9% u odnosu na prethodnu godinu, dok površina prodanog stambenog prostora bilježi rast od 29,4%. Također, broj prodanih stanova u prvom tromjesečju 2017. veći je za 17,3% u odnosu na prvo tromjesečje 2016. godine.

Iako u 2016. godini prosječna cijena prodanih novih stanova bilježi pad od 5,1% u odnosu na 2015. godinu, krajem 2016. i početkom 2017. godine cijene novih stanova bile su u porastu. Tako je prosječna cijena prodanih novih stanova u četvrtom tromjesečju 2016. godine veća za 1,9% u odnosu na četvrto tromjesečje 2015. godine, dok je u prvom tromjesečju 2017. prosječna cijena prodanih novih stanova veća za 10% u usporedbi s prosječnom cijenom u 2016. godini, te za 14% veća u odnosu na isto tromjesečje 2016. godine.

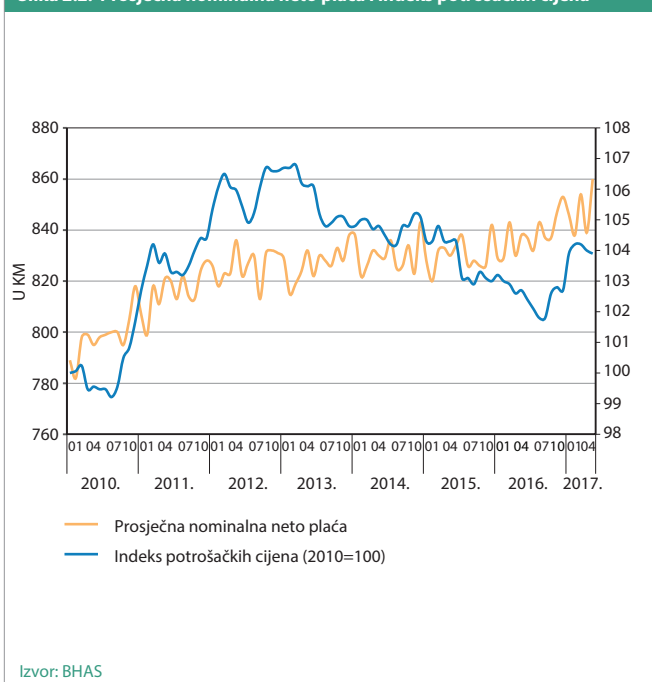
Pojačane aktivnosti na tržištu nekretnina pratio je i rast broja zaposlenih u djelatnosti *Poslovanje nekretninama*, kao i relativni porast prosječne neto plaće u usporedbi s ostalim djelatnostima. Ovakvi trendovi su nastavljeni i u prvom tromjesečju 2017. godine. Rast prometa na tržištu nekretnina stambene namjene nije pratio rast zaduženosti po osnovi kredita za stambenu namjenu, što može implicirati da je jedan dio realizirane kupoprodaje financiran ili priljevima iz inozemstva, akumuliranom štednjom ili nenamjenskim kreditima. Poduzeća iz djelatnosti *Poslovanja nekretninama* u 2016. godini povećala su svoju zaduženost na domaćem bankarskom tržištu, dok aktivnost stanogradnje vrlo vjerojatno nije u potpunosti praćena financijskom podrškom banaka, budući da je u djelatnosti *Građevinarstva* registriran pad ukupnih potraživanja bankarskog sektora. Jedna od ključnih pretpostavki snažnijeg oporavka na tržištu nekretnina stambene namjene u narednom razdoblju bit će rast raspoloživog dohotka i poboljšanje stanja na tržištu rada.

² Metodologija za računanje indeksa cijena nekretnina je objašnjena u Izvješću o financijskoj stabilnosti za 2007. Indeks cijena nekretnina za Grad Sarajevo ne obuhvaća općinu Stari Grad koja se od 2008. nije odazivala pozivu za dostavu podataka. Od 2010. uključena je i općina Tuzla koja je dostavila podatke od 2008. godine. Poreska uprava RS nije bila u mogućnosti dostavljati podatke za gradove Banju Luku i Bijeljину u traženom formatu koji je potreban za izračun indeksa. Prilikom formiranja indeksa cijena nekretnina ne koriste se podaci o cijenama nekretnina koje spadaju u red novoizgrađenih stambenih objekata.

³ Prema podacima BHAS, broj završenih stanova u 2016. godini je porastao za 35,8% u odnosu na prethodnu godinu, dok je površina izgrađenih završenih stanova veća za 34%.

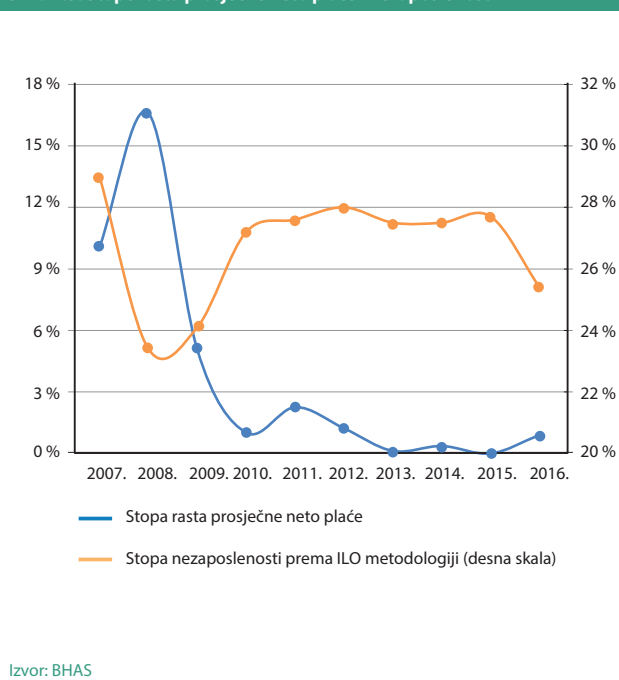
Iako su na tržištu rada primjetni pozitivni pomaci, cjelokupna situacija na tržištu rada se može okarakterizirati nepovoljnom, te i dalje predstavlja potencijalni izvor rizika po financijsku stabilnost. Nakon dvogodišnjeg razdoblja stagnacije, prosječna nominalna neto plaća u 2016. godini neznatno je porasla. U odnosu na prethodnu godinu, prosječna nominalna neto plaća veća je za 0,96% i u 2016. godini iznosi 838 KM. U svim djelatnostima, izuzev djelatnosti *Hotelierstva i ugostiteljstva (I)* i *Administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti (N)*, registriran je rast prosječne nominalne neto plaće. Najveći rast prosječnih mjesečnih primanja bilježi se u djelatnostima *Poslovanja nekretninama (K)*, *Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (M)*, *Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (L)*, *Poljoprivreda (A)*, *Umjetnost, zabava i rekreacija (R)*. Ipak, rast prosječne neto plaće nije dovoljan da bi se značajnije poboljšala kupovna moć zaposlenih, posebno imajući u vidu jačanje inflatornih pritisaka krajem 2016. i početkom 2017. godine (slika 2.2).

Slika 2.2: Prosječna nominalna neto plaća i indeks potrošačkih cijena



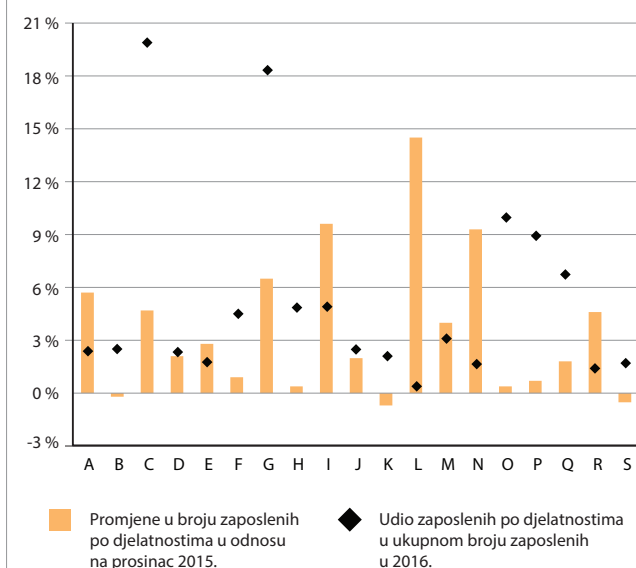
Prema Anketi o radnoj snazi, provedenoj u skladu s metodologijom Međunarodne organizacije rada (ILO, eng International Labor Organization) u travnju 2016. godine stopa nezaposlenosti u BiH je iznosila 25,4% i smanjena je za 2,3 postotna boda u odnosu na prethodnu godinu. Broj zaposlenih osoba prema anketnim podacima manji je za 2,6%, dok je broj nezaposlenih u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 13,3%.

Slika 2.3: Stope rasta prosječne neto plaće i nezaposlenosti



Stopa nezaposlenosti prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje u 2016. godini niža je za dva postotna boda. Za razliku od podataka iz Ankete o radnoj snazi, prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje u 2016. godini je zabilježen porast broja zaposlenih za 3,1%, dok je broj nezaposlenih osoba smanjen za 5,1% u odnosu na 2015. godinu. Razlike u administrativnim i anketnim podacima o zaposlenim i nezaposlenim osobama proizilaze iz razlika u primjenjivanoj metodologiji izračuna i utvrđivanja statusa nezaposlenih osoba. Administrativni podaci o broju zaposlenih osoba po područjima ekonomskih djelatnosti, pokazuju da je u većini djelatnosti registriran rast zaposlenosti. Izuzetak su samo djelatnosti *Financijske usluge i djelatnosti osiguranja* (-0,7%), *Ostale uslužne djelatnosti* (-0,5%), i *Rudarstva* (-0,2%) u kojima je zabilježena negativna stopa rasta broja zaposlenih. Najveća stopa rasta zaposlenosti već drugu godinu uzastopno registrirana je u djelatnosti *Poslovanje nekretninama*, što je posljedica snažnije aktivnosti i prometa na tržištu nekretnina. Najveći doprinos rastu ukupnog broja zaposlenih dolazi od porasta broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji, trgovini, te hotelijerstvu i ugostiteljstvu. Bez obzira na činjenicu da oba izvora sugeriraju da su na tržištu rada prisutna pozitivna kretanja, situacija u pogledu nezaposlenosti u BiH i dalje se može ocijeniti zabrinjavajućom, a kretanja u 2016. godini nedovoljna da bi značajnije umanjila ranjivosti uzrokovane neravnotežama na tržištu rada.

Slika 2.4: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima



Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

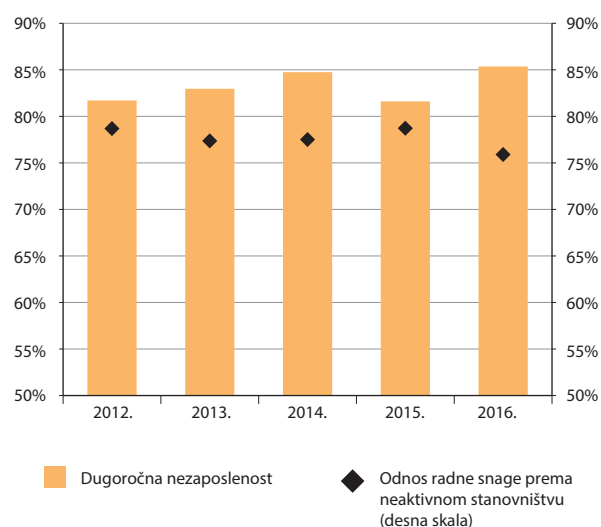
Legenda:

- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
- B - Vađenje ruda i kamena
- C - Prerađivačka industrija
- D - Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- E - Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
- F - Građevinarstvo
- G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
- H - Prijevoz i skladištenje
- I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
- J - Informacije i komunikacije
- K - Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
- L - Poslovanje nekretninama
- M - Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti
- N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
- O - Javna uprava i obrana, obvezno socijalno
- P - Obrazovanje
- Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
- R - Umjetnost, zabava i rekreacija
- S - Ostale uslužne djelatnosti

Poseban problem na tržištu rada u BiH predstavlja dugoročna nezaposlenost, odnosno nezaposlenost preko 12 mjeseci. Prema podacima iz Ankete, udio dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih u 2016. godini čak se i povećao u odnosu na prethodnu godinu i

iznosi 85,4%, što je daleko iznad prosjeka EU 28. U odnosu na zemlje okruženja, a posebno u odnosu na zemlje EU, prema ovom pokazatelju BiH se nalazi u vrlo nezavidnoj poziciji. Pored ovoga, vrlo nepovoljna karakteristika tržišta rada u BiH jeste i problem neaktivnosti stanovništva koji se ispoljava kroz činjenicu da je broj neaktivnih osoba veći od radne snage. Tako je u 2016. godini odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu iznosio 75,9% i manji je za 2,8 postotnih bodova u odnosu na godinu ranije (slika 2.5).

Slika 2.5: Dugoročna nezaposlenost i odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu



Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

Također, vrlo zabrinjavajući je i podatak o stopi nezaposlenosti mladih, koja je u 2016. godini iznosila 54,3%. Stopa nezaposlenosti mladih niža je u odnosu na prethodnu godinu za osam postotnih bodova, ali je smanjenje djelomično uzrokovano i smanjenjem broja mladih osoba u radnoj snazi uslijed sve intenzivnijeg trenda odlaska mladih u inozemstvo. Svi ovi pokazatelji upućuju na zaključak da na tržištu rada u BiH postoje vrlo ozbiljni strukturni problemi koji zahtijevaju njegovu reformu kako bi se povećala zaposlenost i smanjilo siromaštvo, a time i umanjili potencijalni izvori rizika koji dolaze iz ovog segmenta ekonomije.

Stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku u 2016. godini, također ne pokazuju da je ostvaren značajniji progres u nivou blagostanja. Oba pokazatelja u 2016. godini su ostali na izuzetno niskom nivou, zbog čega

BiH značajno zaostaje ne samo u odnosu na europski prosjek nego i u odnosu na zemlje u okruženju. Prema podacima Eurostata u 2016. godini bosanskohercegovački BDP po stanovniku izražen u standardu kupovne moći iznosio je 31% prosjeka zemalja EU 28. Iako je vrijednost ovog pokazatelja veća za jedan postotni bod u odnosu na 2015. godinu, BiH se nalazi na pretposljednem mjestu od 37 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem⁴. Stvarna individualna potrošnja po stanovniku izražena u standardu kupovne moći, također je porasla za jedan postotni bod u odnosu na prethodnu godinu, te je iznosila 41% prosjeka zemalja EU 28. I prema ovom pokazatelju, BiH zauzima pretposljednje mjesto u pomenutoj grupi zemalja.

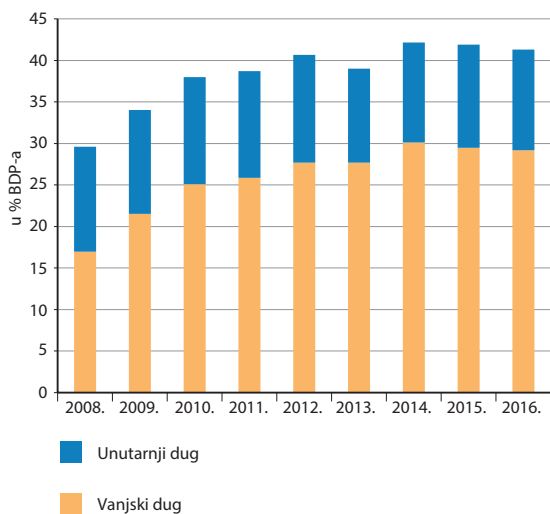
Rizici po financijsku stabilnost povezani s fiskalnom politikom, dodatno su se smanjili, budući da je i u 2016. godini nastavljen proces snažne fiskalne konsolidacije, te je na konsolidiranoj osnovi na razini BiH ostvaren proračunski suficit od 1,27% BDP-a. Konsolidirani fiskalni suficit ostvaren je zahvaljujući provedbi mjera štednje i ograničavanja javne potrošnje na svim razinama vlasti, uz nastavak pozitivnih trendova u naplati i prikupljanju izravnih i neizravnih poreza. Prema podacima CBBiH, na konsolidiranoj razini u 2016. godini zabilježen je snažan rast prikupljenih prihoda u odnosu na prethodnu godinu. Ostvareni prihodi sektora generalne vlade u 2016. godini veći su za 433,8 milijuna KM (3,5%) u odnosu na prethodnu godinu. Na rast prihodovne strane utjecao je rast prikupljenih prihoda po osnovi poreza i socijalnih doprinosa, dok je iznos grantova i ostalih prihoda u 2016. godini niži u odnosu na prethodnu godinu. U 2016. godini zabilježen je rast svih vrsta poreza, pri čemu su prihodi od poreza na dobra i usluge, kao glavni izvori financiranja proračunskih rashoda, u 2016. godini ostvarili značajan rast i veći su za 173,8 milijuna KM (3,2%). Istodobno, na rashodovnoj strani su zabilježeni pozitivni pomaci u smanjenju javne potrošnje. Rashodi po osnovi kamata niži su za 4,7% i isključivo su posljedica nižeg iznosa plaćenih kamata rezidentima u 2016. godini. Pored ovoga, u 2016. godini smanjeni su rashodi i po osnovi grantova i subvencija. Rashodi po osnovi socijalne pomoći, koji su najveća stavka na rashodovnoj strani, imali su blagi rast od 0,5% na godišnjoj razini, dok se rashodi po osnovi naknada zaposlenim nisu značajnije promijenili.

Nepovoljan kreditni rejting BiH rezultat je trenutnog domaćeg makroekonomskog okruženja. Međunarodna agencija S&P, tijekom 2016. godine provela je dva puta ocjenu suverenog kreditnog rejtinga BiH i oba puta potvrdila kreditni rejting „B“ sa stabilnim izgledima. Također, i agencija Moody's je za BiH zadržala rejting „B3“ sa stabilnim izgledima. BiH je na kraju 2016. godine imala najlošiji kreditni rejting od svih zemalja u regiji, a koji je u odnosu na kreditni rejting koji je imala prije izbijanja globalne ekonomske krize niži za jednu razinu. Kreditni rejting BiH još uvijek je ograničen slabim okvirom fiskalnog upravljanja, osjetljivom vanjskom pozicijom koja proizlazi iz stalnog deficita tekućeg računa, složenim političkim sustavom u zemlji koji utječe na učinkovitost javnog sektora i institucija čije se nadležnosti preklapaju, kao i niskom razinom konkurentnosti. Prema ocjeni međunarodnih agencija, kreditni rejting zemlje i budući izgledi u značajnoj mjeri su determinirani sposobnošću zemlje da osigura podršku međunarodnih financijskih institucija, kao i učinkovitošću institucija u realizaciji Reformske agende. U tom smislu, zastoj u povlačenju ugovorenih tranši i realizaciji proširenog aranžmana s MMF-om uslijed neispunjavanja dogovorenih obveza u predviđenim rokovima mogao bi se nepovoljno odraziti i na kreditni rejting zemlje.

Uprkos kontinuiranom rastu javnog duga, BiH uspijeva da zadrži javni dug u prihvatljivim okvirima. Međutim, uslijed promjena u valutnoj strukturi vanjskog duga, rizici povezani s održivošću javnog duga dodatno su se povećali. Trend povećanja javne zaduženosti svih razina vlada u BiH nastavljen je i u 2016. godini, ali znatno sporijim intenzitetom u odnosu na prethodne godine. Na ukupnu razinu javne zaduženosti djelomično je utjecao zastoj u povlačenju ugovorenih tranši i realizacija proširenog aranžmana s MMF-om. U odnosu na kraj 2015. godine, prema podacima Ministarstva financija i trezora (MFT BiH), javni dug se povećao za 140,6 milijuna KM, odnosno 1,18%. Stanje javnog duga na kraju 2016. godine iznosi 12.089,7 milijuna KM, dok udio javnog duga izražen u postocima BDP-a iznosi 41,3% i za 56 baznih bodova manji je u odnosu na godinu ranije (slika 2.6).

⁴ Zemlje EU 28, zemlje članice EFTA (Norveška, Švicarska, Island), zemlje kandidati za članstvo za EU (Turska, Srbija, Crna Gora, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Albanija) i BiH, kao zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU.

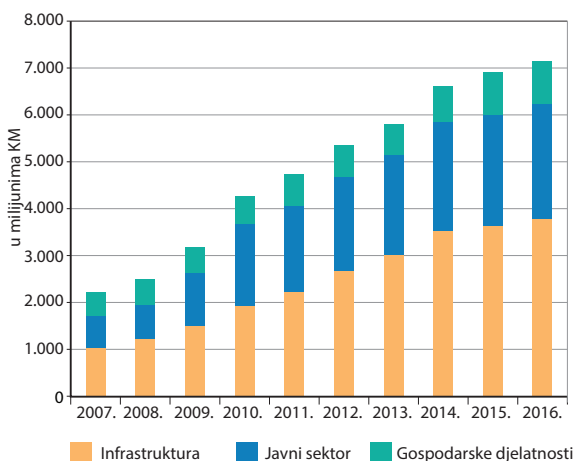
Slika 2.6: Javni dug BiH, u postocima BDP-a



Izvor: MFT BiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

U strukturi javnog duga BiH dominantan udio i dalje ima vanjski dug koji je u 2016. godini veći za 127,96 milijuna KM i iznosi 8.539,03 milijuna KM, a intenzitet rasta u odnosu na prethodne godine je umanjen. Povećanje vanjskog duga u 2016. godini posljedica je angažiranja ranije ugovorenih kreditnih aranžmana u iznosu od 668,71 milijuna KM. Najveći dio angažiranih sredstava u 2016. godini (slika 2.7) usmjeren je u realizaciju infrastrukturnih projekata (68,7%), dok je manji dio korišten za projekte jačanja i unapređenja javnog sektora (27,7%) i projekte usmjerene na gospodarske djelatnosti (3,7%).

Slika 2.7: Sektorska struktura namjene kredita po osnovu "novog" duga

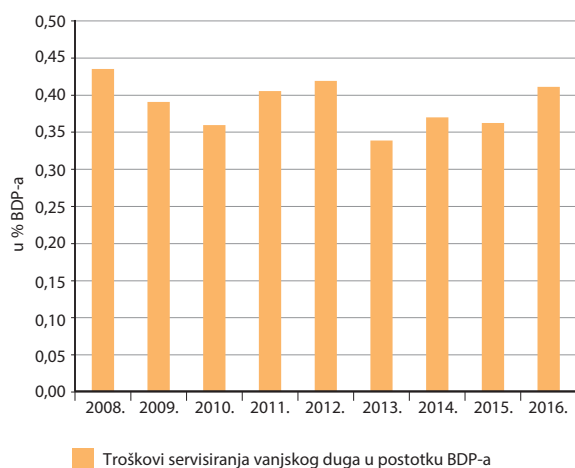


Izvor: MFT BiH

Djelomičan utjecaj na rast stanja vanjskog duga imala je aprecijacija pojedinih valuta u kojima je dug ugovoren. Budući da je u 2016. godini iznos otplaćenih dospjelih obveza veći za 141,8 milijuna u odnosu na 2015. godinu, i po toj osnovi je zabilježen pozitivan utjecaj na stanje vanjske zaduženosti sektora vlade u BiH.

Tijekom 2016. otplaćeno je 723,1 milijun KM vanjskog duga, od čega se na servisiranje glavnice odnosi 602,8 milijuna KM, a na servisiranje kamate 120,4 milijuna KM. Najveći dio servisiranih obveza u 2016. godini odnosi se na otplatu duga prema MMF-u (tablica 2.1) i po toj osnovi je plaćeno 179,5 milijuna KM (24,8%). Troškovi servisiranja vanjskog duga izraženi u postocima BDP-a u 2016. godini iznose 0,41% i za 5 baznih bodova su veći u odnosu na prethodnu godinu (slika 2.8).

Slika 2.8: Troškovi servisiranja vanjskog duga, u postocima BDP-a



Izvor: MFT BiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

Prosječna kamatna stopa na vanjski dug relativno je povoljna i u 2016. godini iznosila je 1,42%, što je za 7 baznih bodova niže u odnosu na 2015. godinu. Niske kamatne stope rezultat su koncesionalnih uvjeta pod kojim se BiH zadužuje, ali i trenutno niskih referentnih stopa na međunarodnim tržištima. U odnosu na prethodnu godinu, izloženost kamatnom riziku blago je smanjenja, budući da je u 2016. godini udio vanjskog duga s promjenjivom kamatnom stopom niži za 2,46 procentih bodova. Osim toga, izloženost vanjskog duga kamatnom riziku smanjena je i u pogledu prosječnog vremena potrebnog za refiksiranje kamatne stope, koje u

2016. godini iznosi 4,5 godina, te je nešto duže u odnosu na 2015. godinu (4,2 godine). Međutim, struktura vanjskog duga u pogledu izloženosti riziku usljed promjene kamatne stope je nepovoljna, budući da je približno polovica vanjskog duga (47,3%) ugovorena uz klauzulu o promjenjivosti kamatne stope i nosi visok kamatni rizik. Rast kamatnih stopa na međunarodnim financijskim tržištima nepovoljno bi se odrazio na fiskalnu poziciju, što bi zahtijevalo prekompoziciju rashodovne strane. Istodobno, valutna struktura vanjskog duga je nepovoljna i nosi visok rizik, budući da je 48,8% vanjskog duga ugovoreno u drugim stranim valutama izuzev eura i izloženo riziku promjene deviznog tečaja. U odnosu na prethodnu godinu, rizik je čak i veći, budući da je udio duga denominiranog u EUR valuti smanjen sa 54,8% u 2015. godini na 50,8% u 2016. godini. Prosječno vrijeme do dospeljeća vanjskog duga ostalo je isto (7,2 godine), dok je rizik likvidnosti povećan, budući da je udio duga koji dospijeva na naplatu u narednoj godini viši za 2,4 postotna boda u odnosu na godinu ranije. Prema projekcijama MFT BiH, dug koji dospijeva na naplatu u 2017. i 2018. godini značajno je veći u odnosu na iznos servisiranog duga u 2016. godini.

Tablica 2.1: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

Godina	Opis	u SDR	u KM
		Iznos otplate	Iznos otplate
2016.	Glavnica i troškovi / kamata	71.989.713	179.498.433
	Glavnica SBA	136.336.875	325.109.866
2017.	Troškovi / kamata	5.868.957	13.995.156
	UKUPNO	142.205.832	339.105.022
2018.	Glavnica SBA	143.735.000	342.751.487
	Troškovi / kamata	4.343.873	10.358.430
	UKUPNO	148.078.873	353.109.917
2019.	Glavnica SBA	68.696.875	163.815.049
	Troškovi / kamata	2.012.442	4.798.883
	UKUPNO	70.709.317	168.613.932
2020.	Glavnica SBA	0	0
	Troškovi / kamata	1.446.558	3.449.472
	UKUPNO	1.446.558	3.449.472

Izvor: MMF, kalkulacija CBBiH

Napomena: Iznosi u KM preračunati su prema tečaju CBBiH na dan 30.06.2017. godine
1 SDR = 2,384607 BAM

Samo za postojeće kreditne aranžmane u 2017. godini će biti potrebno platiti 976,02 milijuna KM glavnice i kamate, dok

će u 2018. godini iznos koji dospijeva na naplatu biti uvećan za dodatnih 63,2 milijuna KM. Po osnovi aranžmana s MMF-om tijekom 2017. godine na naplatu dospijeva značajno veći iznos duga u odnosu na ranija razdoblja (tablica 2.1). Veći iznos otplate vanjskog duga u narednom razdoblju dodatno će vršiti pritisak na očuvanje proračunske ravnoteže.

Zastoj u povlačenju ugovorenih tranši i realizaciji proširenog aranžmana s MMF-om, reflektirao se i na intenzivnije zaduživanje entitetskih vlada na domaćem tržištu putem emisija kratkoročnih i dugoročnih vrijednosnih papira. I pored ovoga, u odnosu na prethodnu godinu znatno je usporena dinamika rasta unutarnjeg duga. Prema podacima MFT BiH stanje unutarnjeg duga BiH⁵ na kraju 2016. godine iznosi 3.550,6 milijuna KM⁶, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje od samo 0,4% (15,2 milijuna KM). Sporiji intenzitet rasta unutarnjeg duga u odnosu na prethodnu godinu rezultat je otplate duga po osnovi stare devizne štednje, ratnih potraživanja, općih obveza, te značajno manjeg iznosa duga fondova socijalne sigurnosti. Budući da je u 2016. godini registriran rast zaduženosti po osnovi entitetskih trezorskih zapisa i obveznica, očigledno je da je jedan dio otplaćenih obveza po osnovi stare devizne štednje i ratnih potraživanja financiran izdavanjem novih vrijednosnih papira čiji su kupci u najvećem obujmu komercijalne banke u BiH, čime se povećava koncentracija vladinog duga kod manjeg broja subjekata i ovisnost financiranja vlade o bankarskom sektoru. Prema podacima CBBiH, ukupna zaduženost sektora vlade kod komercijalnih banaka u BiH porasla je za 1,4% u odnosu na prethodnu godinu i isključivo je posljedica rasta zaduženosti po osnovi vrijednosnih papira (tablica 2.2). U portfelju komercijalnih banaka, vrijednosni papiri sektora vlade veći su za 22,1%, dok je dug sektora vlade po kreditima kod komercijalnih banaka u BiH niži za 17,0% u odnosu na prethodnu godinu, a isključivo je posljedica smanjenja zaduženosti po osnovi kratkoročnih kredita, odnosno otplate kredita koji su dospijevali na naplatu u 2016. godini. Ovo implicira da je i dio duga sektora vlade po osnovi kratkoročnih kredita refinanciran emisijama vrijednosnih papira u 2016. godini, i to prevashodno emisijom dugoročnih obveznica.

⁵ Unutarnji dug BiH čini dug entiteta i distrikta Brčko, a sastoji se od obveze po osnovi stare devizne štednje, ratnih potraživanja, općih obveza, obveze po osnovi izdanih vrijednosnih papira, obveze po osnovi kreditnih zaduženja u zemlji i obveze po osnovi refundacije poreza i aktiviranih garancija.

⁶ U unutarnji dug BiH nisu uključene obveze po osnovi restitucije, jer ovo pitanje nije još uvijek zakonski regulirano.

Tablica 2.2: Potraživanja banaka od sektora vlade								u milijunima KM	
Potraživanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Središnja vlada	1,7	4,6	0,2	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Kredit	1,7	4,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1
Vlada na razini entiteta	116,1	155,8	193,1	582,5	845,3	952,4	1.273,1	1.589,6	1.633,3
Kredit	115,8	151,7	179,6	310,5	445,7	484,9	565,6	600,9	424,6
Vrijednosni papiri	0,3	4,2	13,5	272,1	399,6	467,5	707,5	988,7	1.208,7
Vlada kantona	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2
Kredit	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vlada na nivou općina	142,3	188,2	225,6	273,9	314,0	341,8	342,4	304,5	282,2
Kredit	141,5	186,0	222,5	269,8	309,4	337,7	339,2	301,9	280,2
Vrijednosni papiri	0,9	2,2	3,1	4,1	4,6	4,1	3,2	2,6	2,0
UKUPNO	263,4	352,9	452,6	889,8	1.212,2	1.360,6	1.757,6	2.103,8	2.133,9
Kredit	262,2	346,6	436,0	613,6	807,7	888,8	1.046,7	1.112,5	923,2
Vrijednosni papiri	1,2	6,4	16,6	276,1	404,5	471,9	710,9	991,3	1.210,7

Izvor: CBBiH

U 2016. godini vlade FBiH i RS emitovale su vrijednosne papire u ukupnom iznosu od 927,64 milijuna KM. Stanje duga po osnovi trezorskih zapisa na kraju 2016. godine iznosilo je 208,8 milijuna KM i u odnosu na prethodnu godinu veće je za 22 milijuna KM. Po osnovi dugoročnih vrijednosnih papira, tj. obveznica, stanje duga u 2016. godini veće je za 293,5 milijuna KM i iznosi 1.348,02 milijuna KM.

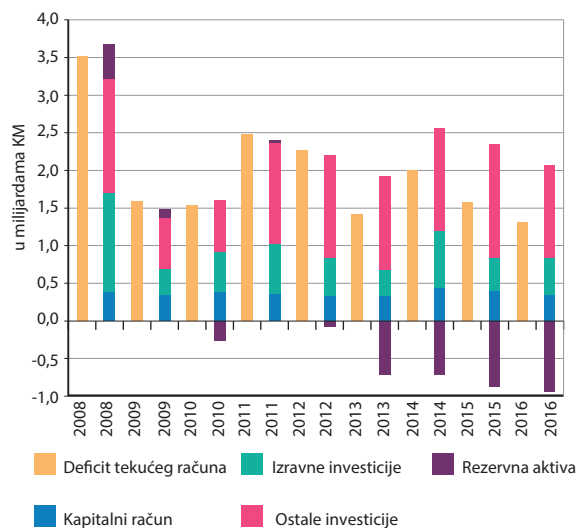
Vanjske ranjivosti koje proizlaze iz platnobilančne pozicije zemlje su ublažene, budući da je i u 2016. godini nastavljen trend smanjenja deficita tekućeg računa i poboljšanja platnobilančne pozicije. Deficit tekućeg računa u 2016. godini iznosio je 1,30 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu manji je za 266,1 milijun KM (16,8%). U 2016. godini, deficit na tekućem računu platne bilance iznosio je 4,5% BDP-a, što je za 1,1 postotni bod manje u odnosu na prethodnu godinu. Kao i prethodnih godina, deficit tekućeg računa u najvećoj je mjeri determiniran kretanjima na računu roba i usluga. Smanjenju deficita najviše su pridonijela pozitivna ostvarenja u robnoj razmjeni s inozemstvom, odnosno smanjenje manjka na računu roba uslijed bržeg rasta robnog izvoza (8,8%) od uvoza (2,7%). Robni deficit u odnosu na prethodnu godinu manji je za 219,1 milijun KM (3,0%). Pozitivnim kretanjima na saldu tekućeg računa doprinijelo je i povećanje suficita u međunarodnoj razmjeni usluga. Ukupni neto priljevi ostvareni u međunarodnoj razmjeni usluga iznosili su 2,15 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu veći su za 3,1%. Najveći rast na računu usluga imali su neto priljevi ostvareni po osnovi turističkih i transportnih usluga. Smanjenju deficita

na tekućem računu doprinijelo je i povećanje salda na računu primarnog dohotka koji u 2016. godini iznosi 160,4 milijuna KM. Saldo na računu primarnog dohotka poboljšao se za 25,5 milijuna KM (8,9%) najviše uslijed smanjenih odljeva po osnovi izravnih (5,6%) i ostalih investicija (7,4%). Manji odljevi po osnovi izravnih stranih investicija rezultat su smanjenja iznosa isplaćene dividende u odnosu na prethodnu godinu. Saldo na računu sekundarnog dohotka niži je za 1,2% u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 3,57 milijardi KM, a osnovni razlog su smanjen iznos priljeva po osnovi mirovina iz inozemstva (2,4%). Doznake građana iz inozemstva nastavile su rasti i zabilježile su povećanje od 2,5%. Priljevi na kapitalnom računu iznose 355,0 milijuna KM i manji su za 11,7% na godišnjoj razini.

Na financijskom računu platne bilance u 2016. godini zabilježeni su neto priljevi u iznosu od 782,9 milijuna KM i na godišnjoj razini su se smanjili za 278,4 milijuna KM (26,2%). Osnovni uzrok ovog smanjenja su niži priljevi po osnovi ostalih investicija, koji su za 223,7 milijuna KM (13,8%) manji u odnosu na prethodnu godinu. S druge strane, pozitivan utjecaj na saldo financijskog računa imalo je povećanje neto priljeva po osnovi izravnih stranih investicija (11,7%) koji su u 2016. godini iznosili 483,0 milijuna KM, od čega se 146,4 milijuna KM odnosi na reinvestirane zarade. U sektoru financijskih posrednika nastavljen je trend razduživanja, te su smanjene njegove obveze prema inozemstvu, dok je vladin sektor i sektor poduzeća povećao svoj dug prema inozemnim kreditorima.

Rezervna aktiva nastavila je rasti i u 2016. godini i u odnosu na prethodnu godinu veća je 930,1 milijun KM. Uslijed dinamičnog rasta deviznih rezervi i niže stope rasta uvoza u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu, razina deviznih rezervi, izražena u mjesecima uvoza, na kraju godine iznosi 7,1 mjesec.

Slika 2.9: Financiranje deficita tekućeg računa



Izvor: CBBiH

3. Kućanstva

Unatoč blagom oporavku u realnom sektoru, postupnom oživljavanju aktivnosti na tržištu nekretnina i poboljšanim pokazateljima s tržišta rada, koji su identificirani u prethodnom poglavlju, životni standard u našoj zemlji i dalje je nizak. Blagirast zaduženost kućanstava najviše je potaknut rastom zaduženosti stanovništva po kreditima od banaka. Snižavanje aktivnih kamatnih stopa, kao i ukidanje jamaca kao instrumenta osiguranja doprinosi lakšoj dostupnosti kredita stanovništvu. Ipak, potražnja stanovništva za kreditima je i dalje relativno slaba da bi se kreditna aktivnost znatnije intenzivirala i dostigla razinu iz razdoblja prije ekonomske krize. Iako se kvaliteta kreditnog portfelja u segmentu stanovništva nastavlja popravljati, tome su najviše doprinijele aktivnosti pojedinih banaka na trajnom otpisu nekvalitetnih kredita, likvidacija banke s visokom razinom nekvalitetnih kredita i učestale aktivnosti na reprogramiranju kredita, dok se zbog neuredne otplate jedan dio kreditnog portfelja stanovništva i dalje reklasificira u nekvalitetne kredite. Iako se i u 2016. bilježi rast ukupnih depozita stanovništva, štednja stanovništva u vidu oročenih depozita se može ocijeniti stagnirajućom, čemu, uz postojeću nisku razinu raspoloživog dohotka, doprinosi i nastavljeno snižavanje pasivnih kamatnih stopa.

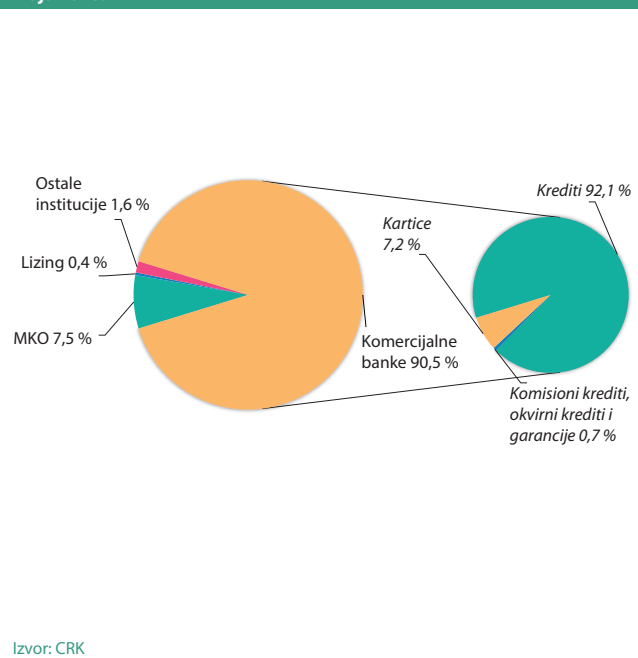
Prema podacima iz Središnjeg registra kredita (SRK), potraživanja od kućanstava na kraju 2016. su iznosila 8,75 milijardi KM i u odnosu na kraj 2015. godine su zabilježila rast od 3,9%. Izraženo u postocima BDP-a, izloženost financijskih institucija prema kućanstvima je u odnosu na prethodnu godinu veća za 0,4 postotna boda i na kraju 2016. godine je iznosila 29,9%.

Rast ukupnih potraživanja od stanovništva najvećim dijelom je rezultat porasta zaduženosti stanovništva po klasičnim kreditima od banaka. Ova potraživanja su u odnosu na 2015. godinu zabilježila porast od 4,1%, čime je nastavljen njihov rastući trend već sedmu godinu uzastopno. Nakon tri godine u kojima se smanjivala zaduženost stanovništva u mikrokreditnom sektoru, u 2016. godini je zabilježen porast kredita od mikrokreditnih organizacija od 6,7%, što je također dalo određeni doprinos rastu ukupnih potraživanja. Smanjenje zaduženosti stanovništva nastavljeno je u sektoru lizinga (-19,3%), a smanjena je i zaduženost po komisionim i okvirnim kreditima i kreditnim karticama. Za razliku od kreditnih kartica, zaduženost po debitnim i karticama s

odgodom plaćanja na kraju 2016. godine bila je veća u odnosu na kraj prethodne godine.

U ukupnim potraživanjima komercijalnih banaka od stanovništva treću godinu uzastopno je nastavljen porast udjela kredita i na kraju 2016. godine 92,1% ukupnog zaduženja stanovništva u bankama se odnosilo na kredite (slika 3.1).

Slika 3.1: Potraživanja od stanovništva prema tipu zaduženja na kraju 2016.



Prema podacima iz SRK, zaduženost stanovništva po platnim karticama je, za razliku od prethodne dvije godine, zabilježila blagi porast (0,9%), ali je s obzirom na veći rast broja izdanih kartica prosječna zaduženost stanovništva po platnoj kartici smanjena u odnosu na kraj prethodne godine za 2,3%. U segmentu debitnih i kartica s odgodom plaćanja došlo je do rasta, kako broja aktivnih kartica tako i iskorištenog iznosa po ovim karticama, dok se u slučaju kreditnih kartica i pored rasta broja izdanih kartica smanjuje zaduženost stanovništva, uslijed čega je zaduženje po kreditnoj kartici smanjeno za 7,7%. Nastavljeni trend smanjenja zaduženosti po kreditnoj kartici ukazuje na to da stanovništvo nastoji smanjiti korištenje limita po ovim karticama zbog troškova koje sa sobom nosi ovaj vid zaduživanja. Prosječna zaduženost stanovništva po debitnoj kartici nije se značajnije mijenjala u odnosu na prethodne dvije godine i na kraju 2016. je iznosila 505 KM (tablica 3.1).

Tablica 3.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

u KM

	Broj izdanih kartica		Odobreni iznos		Iskorišteni iznos		Zaduženje po kartici	
	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.	2015.	2016.
Debitne kartice	682.211	692.487	764.431.968	766.718.703	347.201.372	349.581.550	509	505
Kreditne kartice	207.449	223.410	343.638.459	347.262.018	182.369.372	181.189.997	879	811
Kartice sa odgođenim plaćanjem	125.609	132.346	149.150.621	153.477.271	34.580.382	38.316.438	275	290
UKUPNO	1.015.269	1.048.243	1.257.221.048	1.267.457.992	564.151.126	569.087.985	556	543

Izvor: SRK

S obzirom na to da je limit po debitnim karticama najčešće određen visinom prosječnih mjesečnih primanja, iskorišteni dio limita po kartici može se koristiti kao pokazatelj potrošnje stanovništva u odnosu na visinu svojih primanja. Prosječno zaduženje po debitnim karticama na kraju 2016. godine iznosilo je 60,3% prosječne neto plaće u 2016. godini, a ovaj omjer je niži za jedan postotni bod u odnosu na 2015. godinu, na što je utjecao i rast prosječne neto plaće od 1%.

Ukoliko promatramo debitne kartice prema rasponu odobrenog limita, može se uočiti da je najveća promjena u odnosu na prethodnu godinu zabilježena u kategoriji debitnih kartica s najnižom razinom odobrenog prekoračenja po kartici, u kojoj se iskorišteni limit po kartici smanjio za 5% (tablica 3.2). Kako se iskorišteni limit po debitnoj kartici za ovu kategoriju stanovništva smanjuje drugu godinu uzastopno, može se pretpostaviti da veliki broj građana s niskim mjesečnim primanjima, koji su u prethodnim razdobljima u značajnoj mjeri koristili mogućnost prekoračenja po debitnim karticama, nije bio u mogućnosti da se dalje zadužuje na ovaj način, zbog smanjenja ili ukidanja limita po debitnoj kartici. Tome u prilog ide i podatak da je u 2016. godini u SRK povećan broj debitnih kartica bez odobrenog limita po kojima je prethodno postojalo zaduženje, za čak 16%. Iako je zaustavljen trend rasta zaduživanja kategorije građana s najnižim primanjima, ova kategorija stanovništva i dalje u znatnoj mjeri koristi odobreno prekoračenje po debitnoj kartici, s obzirom na to da je to najjednostavniji oblik financiranja tekuće potrošnje, koju ova kategorija građana ne može osigurati iz redovitih primanja.

Tablica 3.2: Iskorišteni limit po debitnim karticama

u KM

		Raspon odobrenog limita				
		do 400	400-800	800-1200	1200-1600	preko 1600
Iskorišteni dio limita po kartici	XII 2015.	165	299	490	698	1.105
	XII 2016.	157	299	486	690	1.124
	Promjena, %	-5,0	0,1	-0,8	-1,2	1,7

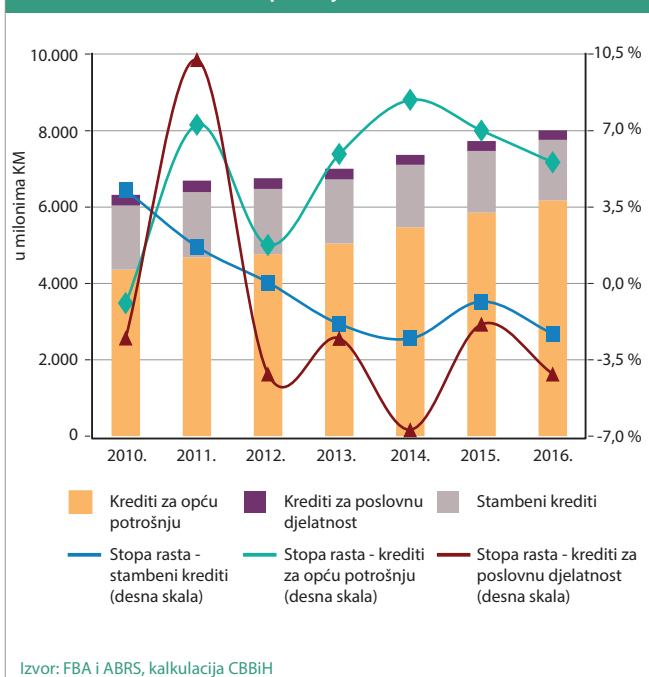
Izvor: SRK

S obzirom na to da je stanovništvo s najnižim primanjima u proteklom razdoblju bilo najviše pogođeno pogoršanim ekonomskim prilikama u zemlji, u ovoj kategoriji klijenata se i dalje bilježi veći omjer nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima u odnosu na kategorije klijenata s višim mjesečnim primanjima. Čak 85,3% od ukupnog broja debitnih kartica koje su klasificirane u nekvalitetna potraživanja se nalazi u grupi debitnih kartica s odobrenim limitom do 400 KM.

U strukturi potraživanja od stanovništva prema namjeni dominiraju krediti za opću potrošnju, u koje su uključena i potraživanja po svim tipovima kartica (slika 3.2). Krediti namijenjeni općoj potrošnji rastu već šestu godinu uzastopno i na kraju 2016. godine su zabilježili porast od 5,5% u odnosu na kraj prethodne godine. Njihov udio u ukupnim kreditima stanovništvu je porastao za 1,5 postotnih bodova i na kraju 2016. godine čak 77,2% kredita stanovništvu se odnosilo na kredite namijenjene općoj potrošnji. Za razliku od kredita za opću potrošnju, zaduženost stanovništva po stambenim i kreditima za poslovnu aktivnost se nastavila smanjivati, i u 2016. godini je zabilježila pad od 2,3% i 4,1% respektivno. Udio stambenih kredita u ukupnim kreditima iznosio je 19,8% i niži je za 1,2 postotna boda u odnosu na kraj 2015. godine. Stambeni krediti bilježe negativne stope rasta već četvrtu godinu uzastopno, što je posljedica sporije dinamike plasiranja stambenih kredita u proteklom godinama. Kontinuirano smanjenje zaduženosti kućanstava po kreditima stambene namjene, i pored opadajućeg trenda kamatnih stopa za ovaj tip kredita, uz istodobni rast kredita za opću potrošnju, jedan je od pokazatelja i dalje veoma niskog životnog standarda stanovništva, pri čemu veliki dio građana ne ispunjava tražene uvjete banaka za odobravanje kredita, te tako nije u mogućnosti da se zaduži za rješavanje stambenog pitanja. Međutim, kako podaci o kupoprodaji nekretnina stambene namjene ukazuju na postupni oporavak tržišta nekretnina u pogledu obujma kupoprodaje, kao i blagog rasta cijena nekretnina, može se zaključiti da se kupoprodaja nekretnina ne financira u cijelosti kreditima ove namjene.

Nisu rijetki slučajevi da se stambene potrebe rješavaju kroz iznosom manja zaduženja više članova kućanstava po osnovi kredita za opću potrošnju. Prema tome, postoji mogućnost da je rast kredita za opću potrošnju, koji je u proteklm godinama u većoj mjeri bio prouzrokovan niskim raspoloživim dohotkom, te time potrebama stanovništva za zaduživanjem u svrhu podmirivanja osnovnih životnih potreba, djelomično potaknut i korištenjem ovih kredita za kupovinu nekretnina stambene namjene. Također, rast obujma kupoprodaje nekretnina stambene namjene, uz istodobno smanjenje zaduženosti stanovništva po kreditima stambene namjene, jednim dijelom je posljedica kupovine nekretnina koja je financirana iz drugih izvora, a ne kreditima komercijalnih banaka.

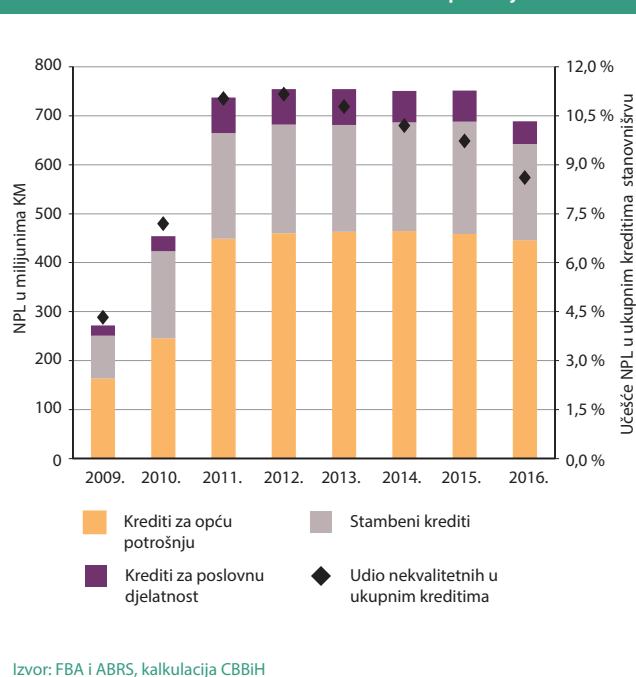
Slika 3.2: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast



Razina nekvalitetnih kredita stanovništvu u 2016. prvi put od 2011. godine bilježi nešto značajnije promjene⁷. Nekvalitetni krediti u apsolutnom iznosu su zabilježili smanjenje od 8,4%, a udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu nastavio se smanjivati četvrtu godinu uzastopno, čemu je doprinio i rast plasmana stanovništvu. Na kraju 2016. godine udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu je iznosio 8,6%, što je za 1,1 postotni bod niža razina u odnosu na isto razdoblje protekle godine⁸ (slika 3.3). Iako se kvaliteta

kreditnog portfelja u ovom sektoru poboljšala, još uvijek nije moguće konstatirati da se ova poboljšanja događaju uslijed boljeg životnog standarda stanovništva, već su posljedica trajnog otpisa nekvalitetnih kredita u pojedinim bankama, konverzije kredita s valutnom klauzulom u CHF u dvije banke, te oduzimanja dozvole za rad Banci Srpske a.d. Banja Luka koja je imala izuzetno visoku razinu nekvalitetnih kredita. S druge strane, učinkovitije upravljanje kreditnim rizikom u bankama u proteklih nekoliko godina i olakšice u otplati kredita u vidu reprograma i moratorija kreditnih obveza klijentima koji su se suočili s poteškoćama u otplati kreditnih obveza, doprinijele su spriječavanju pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja u sektoru stanovništva.

Slika 3.3: Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva po namjeni



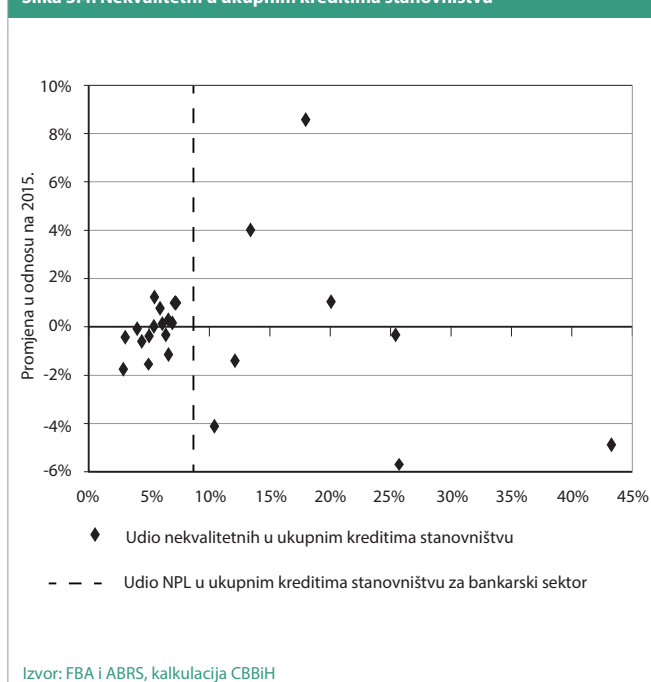
Kao pozitivan pomak se izdvaja i nastavak trenda smanjenja aktiviranja instrumenata za naplatu kredita, prvenstveno jamaca, koje je prouzrokovano gotovo potpunim ukidanjem ove kategorije instrumenata osiguranja, čime je stanovništvu omogućeno lakše ispunjavanje kriterija za odobravanje kredita, kao i smanjenje opterećenja građana koji su se našli u ulozi jamaca. Tako je, prema podacima agencija za bankarstvo, broj jamaca koji su u 2016. godini otplaćivali kredite smanjen za 25%.

⁷ U razdoblju između 2009. i 2011. godine bilježi se nagli rast nekvalitetnih kredita kao posljedica ekonomske krize i uključivanja kredita E kategorije u bilančnu evidenciju banaka.

⁸ Ukoliko se eliminira učinak oduzimanja dozvole za rad Banci Srpske a.d. Banja Luka, nekvalitetni krediti na razini sustava su smanjeni za 5,6%, dok je udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima bio niži za 0,9 postotnih bodova u odnosu na kraj 2015. godine.

Promatrajući kvalitetu kreditnog portfelja u segmentu stanovništva po pojedinačnim bankama, evidentno je da većina banaka u sustavu na kraju 2016. godine ima udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu ispod prosjeka bankarskog sektora (između 2,9% i 7,2%). Ovakva koncentracija nekvalitetnih kredita po bankama ukazuje na to da se problem nekvalitetnih kredita tijekom godina akumulirao pretežno u manjem broju banaka koje su odobravale kredite rizičnijim skupinama građana, bez adekvatne procjene njihovog boniteta, te da ekonomska kriza nije isključivi razlog za rast kreditnog rizika u segmentu stanovništva u proteklom godinama. Među bankama s lošijim pokazateljima kvalitete kreditnog portfelja od prosjeka bankarskog sektora posebno se ističu četiri banke kod kojih je više od jedne petine kredita stanovništvu klasificirano u nekvalitetne kredite, a u jednoj od njih se kvaliteta portfelja nastavila pogoršavati i u 2016. godini. Na slici 3.4 se ističe i nekoliko banaka kod kojih postoje veće promjene u kvaliteti kreditnog portfelja u odnosu na prethodnu godinu. Najveće povećanje nekvalitetnih kredita uočava se u dvije banke i ono je determinirano preuzimanjem portfelja druge dvije banke s visokom razinom nekvalitetnih kredita u procesu statusnih promjena. S druge strane, u dvije banke kod kojih se bilježi značajnije smanjenje nekvalitetnih u ukupnim kreditima, u proteklom razdoblju se provodila detaljnija reorganizaciju poslovanja, pri čemu je izvršen i otpis jednog dijela nekvalitetnih kredita. I pored toga, ove banke i dalje imaju najveću razinu nekvalitetnih kredita u sektoru.

Slika 3.4: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništvu



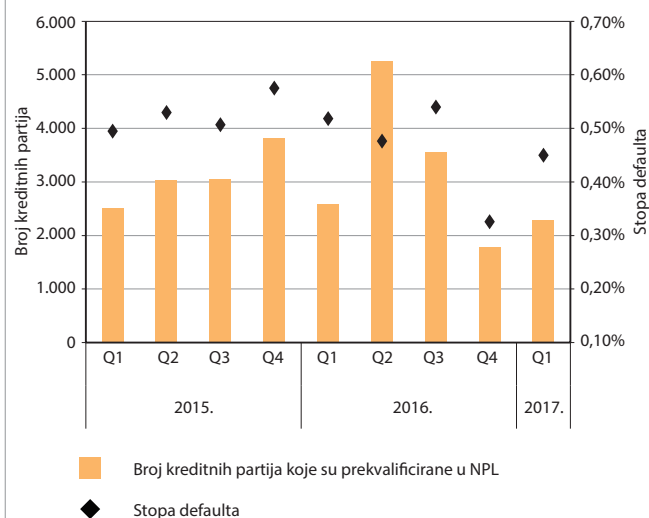
Nekvalitetni krediti, kao i njihov udio u ukupnim kreditima stanovništvu u 2016. godini zabilježili su smanjenje u svim kategorijama kredita po namjeni. Nekvalitetni krediti u apsolutnom iznosu su se najviše smanjili u kategoriji stambenih kredita, i to nakon pet godina kontinuiranog rasta, a njihovom smanjenju najviše su doprinijele aktivnosti koje su se provodile u sklopu reorganizacije poslovanja u dvije ranije pomenute banke. Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim stambenim kreditima na kraju 2016. godine je iznosio 12,4%, što je za 5,2 postotna boda više od udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima za opću potrošnju. Ovakva razlika je posljedica materijalizacije rizika koji sa sobom nose krediti duže ročnosti i većih iznosa, s većim mjesečnim anuitetima. Ipak, najveći rizik je izražen u segmentu kredita koji su stanovništvu odobreni za obavljanje poslovne djelatnosti, u kojem i pored smanjenja nekvalitetnih kredita njihov udio iznosi 18,9% ukupnih kredita namijenjenih za poslovnu djelatnost.

Još jedan od bitnih pokazatelja kvaliteta kreditnog portfelja je stopa defaulta (eng. default rate), odnosno stopa nastanka statusa neispunjavanja obveza. Prema podacima iz SRK, stopa defaulta u 2016. godini je iznosila 1,35%⁹ i niža je u odnosu na prethodnu godinu za 12 baznih bodova. Ipak, broj kreditnih partija koje su od kraja 2015. do kraja 2016. godine preklasificirane u nekvalitetne kredite veći je za 8,3%, ponajviše uslijed znatno većeg broja preklasificiranih kreditnih partija u jednoj banci, i iznosio je 8121 kreditnu partiju. Potrebno je naglasiti da u izračun stope defaulta na godišnjoj razini nisu uključeni podaci banaka u kojima je prilikom statusne promjene pripajanja došlo do promjene u evidentiranju kreditnih partija.

Od početka 2016. godine najveći broj kreditnih partija koje su preklasificirane u nekvalitetne kredite je zabilježen u drugom tromjesečju, uslijed znatno većeg broja preklasificiranih kreditnih partija u dvije banke, dok je najmanji broj kreditnih partija koje su postale nekvalitetne evidentiran u četvrtom tromjesečju 2016. godine, kada je zabilježena i najniža stopa defaulta na tromjesečnoj razini u posljednje dvije godine (slika 3.5). U prvom tromjesečju 2017. godine stopa defaulta, kao i broj kreditnih partija koje su preklasificirane u nekvalitetne kredite zabilježili su rast u odnosu na posljednje tromjesečje 2016. godine, ali su bili nešto manji u odnosu na prvo tromjesečje prethodne dvije godine.

⁹ Stopa defaulta je izračunana kao omjer preostalog zaduženja po kreditima stanovništvu koji su tijekom jednog razdoblja preklasificirani u nekvalitetne kredite (kategorije C, D i E) i vrijednosti ukupnog portfelja kvalitetnih kredita (kategorije A i B) iz prethodnog razdoblja.

Slika 3.5: Tromjesečna stopa defaulta

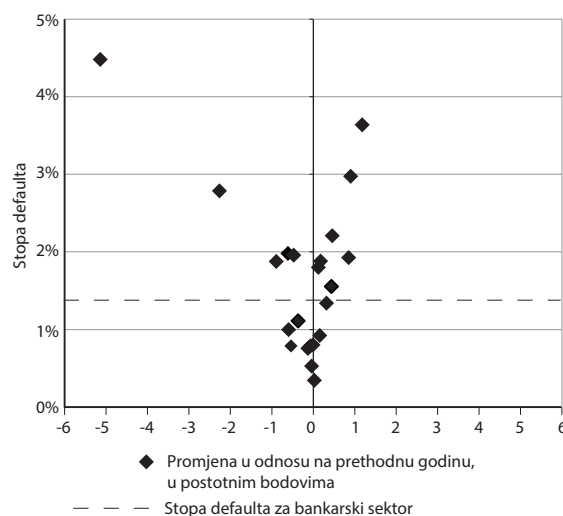


Izvor: CRK, kalkulacija CBBiH

I pored nešto boljih pokazatelja kvalitete kreditnog portfelja na razini bankarskog sektora, kada se promatra stanje nekvalitetnih kredita i njihov udio u ukupnim kreditima, stopa defaulta po pojedinačnim bankama u 2016. godini pokazuje da urednost otplate kredita stanovništvu nije poboljšana i da i dalje približan broj kućanstava kao i prethodnih godina ima probleme u otplati kredita, uslijed čega dio kreditnog portfelja prelazi u nekvalitetne kredite. U 2016. godini stopa defaulta u deset banaka je bila viša u odnosu na prethodnu godinu, od čega je sedam banaka imalo višu stopu defaulta od prosječne stope u bankarskom sektoru. U dvije banke koje su u prethodnoj godini imale najveću stopu defaulta, intenzitet pogoršanja kvalitete kredita stanovništvu u 2016. bio je nešto slabiji u odnosu na prethodnu godinu, ali je njihova stopa defaulta i dalje na višoj razini od prosjeka bankarskog sektora (slika 3.6). Banke s većom stopom defaulta u segmentu kreditiranja stanovništva pretežno spadaju u skupinu banaka koje određeno razdoblje imaju izrazito visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima, što pokazuje da se kvaliteta jednog dijela kreditnog portfelja u tim bankama nastavlja pogoršavati i u 2016. godini.

Kao rezultat pada kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima i nastojanja da se ostvari veći tržišni udio, u uvjetima izražene konkurencije na bankarskom tržištu i još uvijek slabe potražnje stanovništva za kreditima, banke u BiH su posljednjih godina postupno snižavale kamatne stope (slika 3.7).

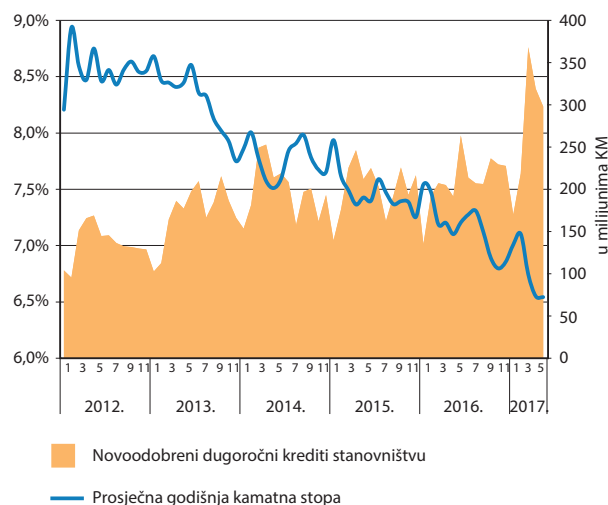
Slika 3.6: Stopa defaulta po bankama u 2016. godini



Izvor: CRK, kalkulacija CBBiH

Trend pada aktivnih kamatnih stopa iz prethodnih godina nastavljen je i u 2016. godini, a povoljniji uvjeti zaduživanja stanovništva jednim dijelom su doprinijeli rastu tražnje za kreditima. Prema podacima CBBiH, u 2016. godini prosječna kamatna stopa na dugoročne kredite je iznosila 7,14% i niža je za 31 bazni bod u odnosu na prethodnu godinu, a u istom razdoblju je odobreno za 4% više novih dugoročnih kredita.

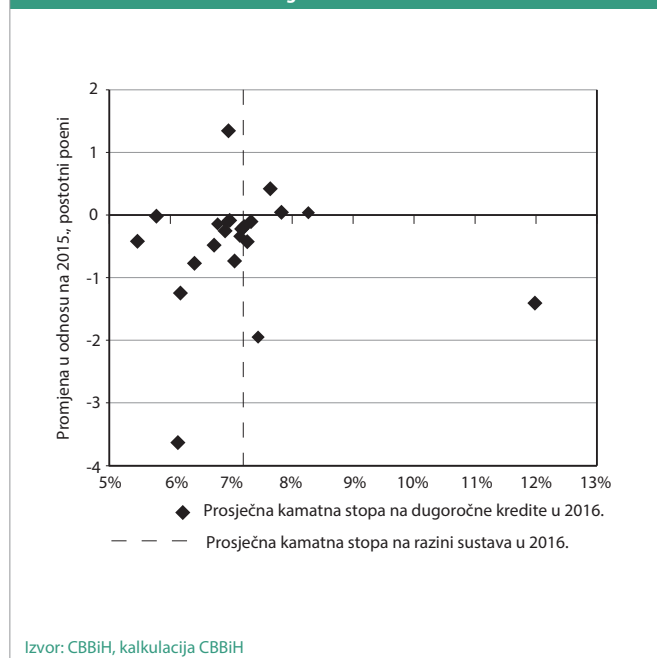
Slika 3.7: Novoodobreni krediti i prosječne ponderirane aktivne kamatne stope



Izvor: CBBiH, kalkulacija CBBiH

Slika 3.8. prikazuje visinu prosječnih ponderiranih kamatnih stopa na novoodobrene dugoročne kredite stanovništvu po bankama tijekom 2016. godine i promjenu u odnosu na prosječnu kamatnu stopu u 2015. godini. Prosječna kamatna stopa na dugoročne kredite stanovništvu u 2016. godini po bankama se kretala u rasponu od 5,46% do 11,98%. S obzirom na to da se nastavilo razdoblje niskih kamatnih stopa na međunarodnim financijskim tržištima, većina banaka u BiH je bila u mogućnosti da nastavi voditi politiku nižih kamatnih stopa, tako da je do rasta prosječne kamatne stope na dugoročne kredite došlo samo u četiri banke u sustavu.

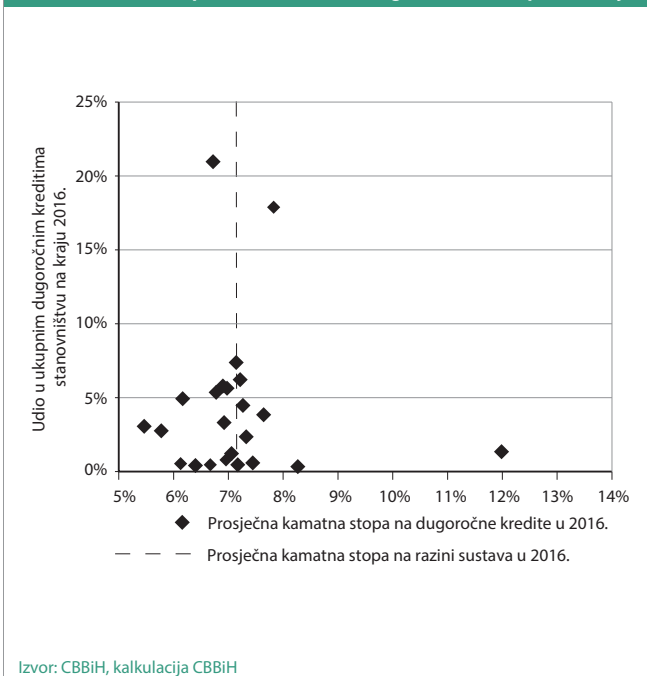
Slika 3.8: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2016. godini



Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite u većini banaka ne odstupaju značajnije u odnosu na prosječnu kamatnu stopu na razini bankarskog sektora. Veća odstupanja su zabilježena u slučaju nekoliko, uglavnom manjih banaka, što je prikazano na slici 3.9. Među ovim bankama su dvije manje banke kod kojih su kamatne stope više u odnosu na prosječnu stopu u bankarskom sektoru, što je najvjerojatnije posljedica otežanog pristupa povoljnijim izvorima financiranja iz inozemstva. Smanjenje prosječne kamatne stope veće od jednog postotnog boda zabilježeno je kod tri banke koje su u proteklom razdoblju bile orijentirane na promjene u strategiji poslovanja. Banke koje se značajnije izdvajaju po nižoj razini kamatnih stopa od prosječne kamatne stope bankarskog

sektora su u 2016. godini nastavile s politikom nižih kamatnih stopa, te ih dodatno smanjile u odnosu na prethodnu godinu, u nastojanju da poboljšaju svoju konkurentsku poziciju i povećaju tržišni udio u segmentu kreditiranja stanovništva.

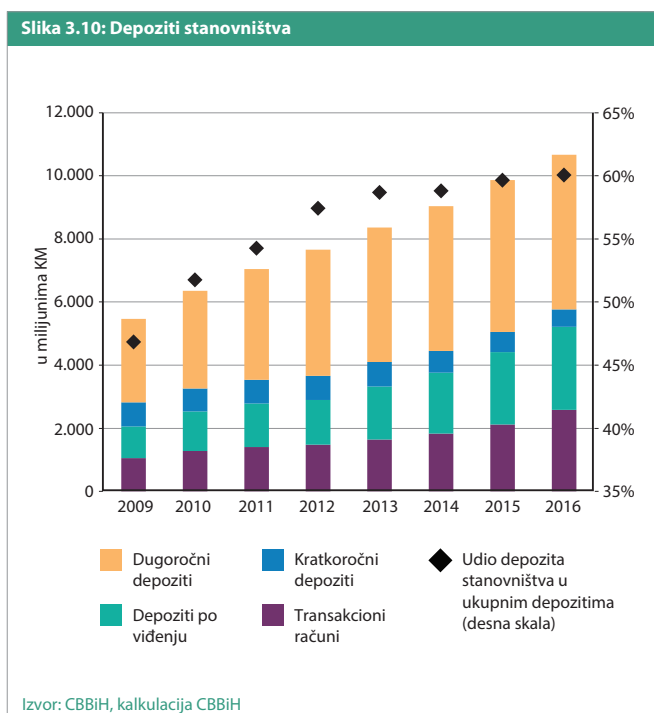
Slika 3.9: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obujmu



Trend smanjenja aktivnih kamatnih stopa nastavljen je i u 2017. godini, pa je tako prema podacima CBBiH prosječna kamatna stopa na dugoročne kredite za prvih pet mjeseci 2017. godine iznosila 6,7%. Iako su kamatne stope i početkom 2017. imale opadajući trend, te se do kraja godine ne očekuje njihov rast, već bi se u 2018. godini mogao očekivati blagi rast kamatnih stopa pod utjecajem rasta kamatnih stopa u eurozoni. Zaokret u monetarnoj politici u eurozoni u narednom razdoblju bi mogao utjecati na troškove financiranja kućanstava, te bi se, ukoliko banke u BiH ne bi dodatno smanjivale marže, relativno brzo mogao očekivati rast aktivnih kamatnih stopa u domaćem bankarskom sektoru. Ukoliko se uzme u obzir da preovladavaju krediti stanovništvu odobreni s varijabilnom kamatnom stopom ili s razdobljem fiksacije kamatne stope od jedne godine¹⁰, može se zaključiti da izloženost kućanstava riziku promjene kamatnih stopa nije zanemariva. S obzirom na to da je neizvjestan jači rast raspoloživog dohotka stanovništva, čak i blaži rast kamatnih stopa bi za jedan dio kućanstava predstavljao značajno opterećenje i otežao bi otplatu kreditnih obveza.

¹⁰ U 2016. godini je odobreno skoro 60% dugoročnih kredita stanovništvu s promjenjivom kamatnom stopom ili s mogućnošću promjene stope nakon prve godine od odobrenja, dok je dodatnih 19% kredita od ukupnih odobrenih kredita stanovništvu u protekloj godini odobreno uz razdoblje fiksacije kamatne stope od jedne do pet godina.

Kontinuirani rast depozita stanovništva u proteklom godinama predstavljao je pokazatelj povjerenja u domaći bankarski sektor, ali i opredjeljenosti stanovništva za tradicionalni i najsigurniji vid štednje. Depoziti stanovništva nastavili su rasti i u 2016. godini i prema podacima CBBiH, na kraju 2016. godine su dosegli iznos od 10,66 milijardi KM, ostvarivši rast od 8,1% u odnosu na kraj prethodne godine. Rast depozita stanovništva od 796,2 milijuna KM dao je najveći doprinos rastu ukupnih depozita u bankarskom sektoru, a njihov udio u ukupnim depozitima se do kraja 2016. povećao na 60,1% (slika 3.10).



I pored pozitivnih pokazatelja o kretanju depozita u bankarskom sektoru, rast depozita stanovništva se ne može tumačiti kao naznaka boljeg životnog standarda, a podaci o visokoj stopi nezaposlenosti i niskoj razini prosječne plaće u BiH ukazuju na to da veći dio stanovništva nije u mogućnosti da štedi, te da je jedan dio štednje u bankama posljedica neizvjesnosti u pogledu budućih ekonomskih prilika u zemlji i, s druge strane, nedostatka povjerenja u alternativne vidove štednje. U prilog tome da manji dio stanovništva ima mogućnost za štednju, a posebno za štednju značajnijeg iznosa sredstava, idu i podaci Agencije za osiguranje depozita (AOD) koji pokazuju da se depoziti koji premašuju iznos osiguranog štednog uloga od 50 tisuća KM, a na koje se odnosi skoro polovica ukupnog iznosa depozita

stanovništva nalazi na malom broju depozitnih računa¹¹, kao i da ovi depoziti bilježe veći relativni rast kako u pogledu broja depozitnih računa tako i u pogledu iznosa depozita. Također, prosječni iznos sredstava po jednom depozitnom računu ukazuje na to da u kategoriji depozita stanovništva do 50 tisuća KM prevladavaju depozitni računi s manjim iznosima sredstava, s obzirom na to da su ovdje uključeni i svi tekući računi stanovništva¹².

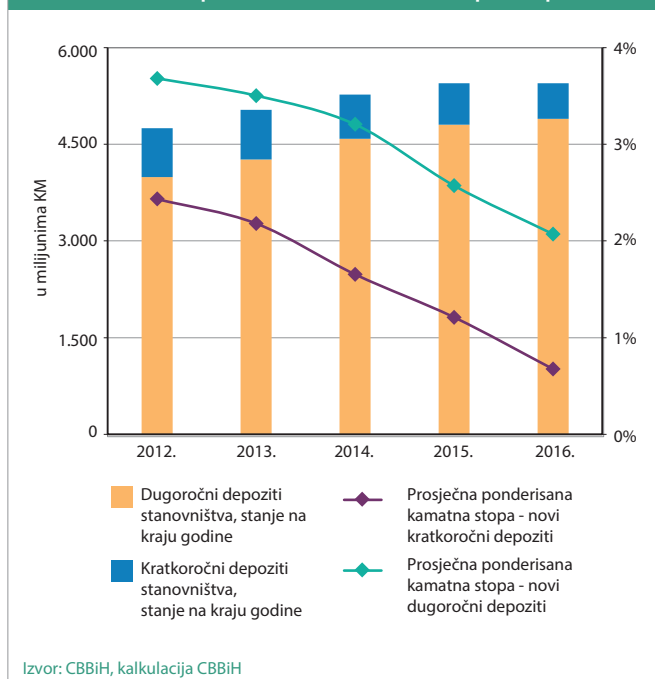
Također, kada se na osnovi podataka CBBiH analizira struktura depozita stanovništva, primjetno je da je rast ukupnih depozita stanovništva posljedica porasta sredstava na transakcijskim računima (21,6%) i depozita po viđenju (14,8%), dok se trend rasta oročenih depozita u 2016. nije nastavio. Naime, u 2016. godini zabilježen je znatno manji rast dugoročnih depozita stanovništva (1,8%) u odnosu na prethodne godine, a s obzirom na to da se kratkoročni depoziti smanjuju već treću godinu uzastopno, ukupni oročeni depoziti u 2016. godini su zabilježili smanjenje od 1,7 milijuna KM, odnosno 0,03%. Jedan od čimbenika koji utječu na izostanak rasta ukupnih oročenih depozita u 2016. godini je nastavljeni trend pada pasivnih kamatnih stopa, što umanjuje motiviranost stanovništva za oročenje sredstava i povećava njihovu opredjeljenost da drže sredstva na transakcijskim računima ili kao depozite po viđenju.

Kretanje pasivnih kamatnih stopa i u 2016. godini je bilo pod utjecajem niskih kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima. Prosječna ponderirana kamatna stopa na depozite stanovništva s dogovorenim dospeljem (oročeni depoziti) u 2016. godini je iznosila 1,85% i za 46 baznih bodova je niža u odnosu na prethodnu godinu, dok su prosječne ponderirane kamatne stope na dugoročne i kratkoročne depozite stanovništva niže za 50, odnosno za 54 bazna boda (slika 3.11). Trend pada pasivnih kamatnih stopa nastavljen je i u 2017. godini, a u prvih pet mjeseci 2017. prosječna ponderirana kamatna stopa iznosila je 1,51%.

¹¹ Na kraju 2016. godine depoziti iznosa preko 50 tisuća KM čine 48,5% ukupnog iznosa depozita stanovništva, a nalaze se na samo 1,4% depozitnih računa.

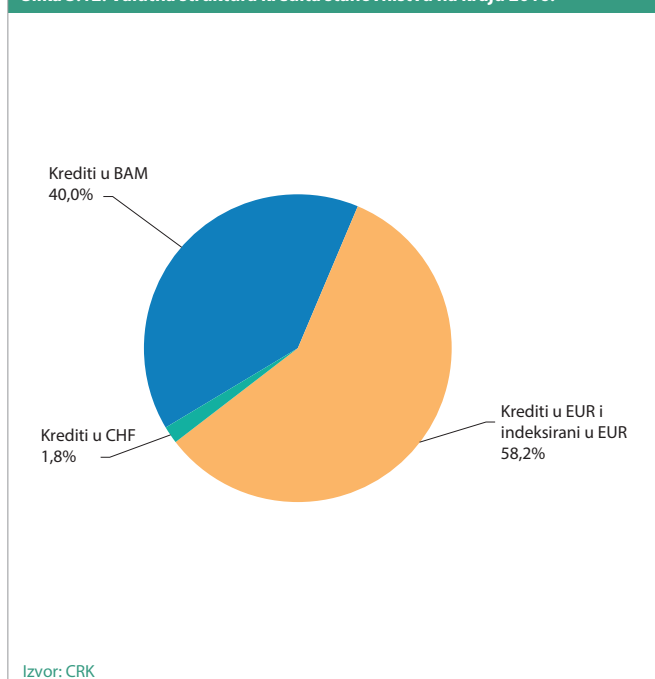
¹² Prosječni iznos sredstava na depozitnom računu u kategoriji depozita do 50 tisuća KM na kraju 2016. godine je iznosio 1.992 KM.

Slika 3.11: Oročeni depoziti stanovništva i kamatne stope na depozite



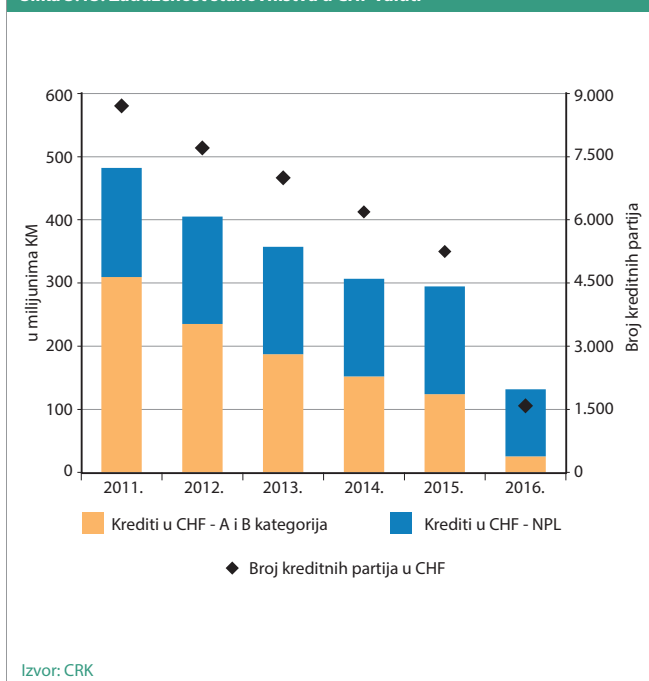
Prema podacima iz CRK, krediti stanovništvu u stranim valutama i s valutnom klauzulom su činili 60% ukupnih kredita stanovništvu, od čega se najveći dio odnosi na kredite indeksirane ili odobrene u euru, te s obzirom na postojeći režim valutnog odbora u BiH, stanovništvo nije izloženo valutnom riziku. Zaduženost stanovništva po kreditima indeksiranim u CHF iznosila je 1,8% ukupne zaduženosti po kreditima stanovništvu, što je za 2,4 postotna boda manje u odnosu na kraj 2015. godine (slika 3.12).

Slika 3.12: Valutna struktura kredita stanovništvu na kraju 2016.



Iznos preostalog duga po kreditima s valutnom klauzulom u CHF, kao i broj ovih kreditnih partija se smanjuje od 2011. godine, što je posljedica otplate, konverzije kredita u drugu valutu, kao i potpunog prestanka plasiranja novih kredita u CHF. Dvije banke na koje se odnosi cjelokupni kreditni portfelj u CHF valuti su korisnicima kredita s valutnom klauzulom u CHF u ožujku 2016. ponudile opciju restrukturiranja kreditnih zaduženja na način da se izvrši konverzija kredita s valutnom klauzulom u CHF u kredite s valutnom klauzulom u EUR pod određenim povoljnijim uvjetima od otplate po važećem tečaju¹³. Veći dio korisnika ovih kredita je prihvatio ponudenu mogućnost, tako da je do kraja 2016. godine broj kreditnih partija smanjen za 70%, a preostalo zaduženje po kreditima s valutnom klauzulom u CHF bilo je manje za 45% u odnosu na kraj 2015. godine (slika 3.13). Iako je smanjen broj partija i preostalo zaduženje po kreditima s valutnom klauzulom u CHF, izvršena konverzija nije dovela do rješavanja problema nekvalitetnih kredita s valutnom klauzulom u CHF, a glavni razlog je što je konverzija izvršena u najvećem obujmu na kvalitetnom dijelu kreditnog portfelja.

Slika 3.13: Zaduženost stanovništva u CHF valuti



Tako je pokazatelj nekvalitetnih u ukupnim kreditima u slučaju kredita s valutnom klauzulom u CHF na kraju 2016. godine porastao i dostigao čak 80,8%. Izrazito veliki udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima s valutnom klauzulom u CHF ipak ne predstavlja sistemski problem,

¹³ Ponuda se odnosila na konverziju kredita prema tečaju na dan zaključivanja aneksa ugovora, a preostali dug bi se restrukturirao uz fiksnu nominalnu kamatnu stopu od 5,99% i umanjenje za 30%.

s obzirom na to da su kreditne partije s valutnom klauzulom u CHF činile svega 0,2% od ukupnog broja kreditnih partija stanovništva na kraju 2016. godine, ali i dalje predstavljaju

veliko opterećenje za domaćinstva koja imaju zaduženje u ovoj valuti, kao i za banke koje su vršile odobravanje ovih kredita.

TabLICA 3.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

Ročnost / Valuta	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica, u tisućama KM							
	BAM		Kredit u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom				UKUPNO	
			EUR		CHF			
	2016.	Godišnja promjena	2016.	Godišnja promjena	2016.	Godišnja promjena	2016.	Godišnja promjena
do 1 godine	71.366	-0,8%	5.022	-12,7%	0	0,0%	76.389	-1,7%
1 - 3 godine	189.154	7,0%	142.908	-12,3%	12.493	-2,2%	344.554	-2,3%
3 - 5 godina	365.529	20,2%	399.935	-11,1%	40.958	-15,2%	806.422	0,5%
5 - 10 godina	1.094.703	20,1%	1.659.203	-2,8%	44.555	-38,2%	2.798.460	4,0%
preko 10 godina	1.196.619	21,8%	2.043.215	5,2%	33.773	-79,1%	3.273.607	6,0%
UKUPNO	2.917.371	19,2%	4.250.283	-0,4%	131.778	-55,3%	7.299.432	4,1%

Izvor: SRK

4. Poduzeća

Potraživanja banaka od sektora poduzeća i pored povoljnih kretanja u domaćem makroekonomskom okruženju u vidu rasta realnog BDP-a, intenziviranja izvozne aktivnosti domaćih gospodarskih subjekata, i rasta obujma industrijske proizvodnje, bilježe skroman rast. Slaba potražnja korporativnog sektora za kreditima i odsustvo snažnije kreditne ekspanzije, predstavljaju jedno od glavnih obilježja ovog sektora u 2016. godini i jedan od čimbenika koji ograničava snažniji oporavak ekonomije u BiH. Blagi ekonomski oporavak u 2016. i pozitivna kretanja u domaćem makroekonomskom okruženju reflektirali su se na smanjenje kreditnog rizika u sektoru poduzeća i sposobnost poduzeća da uredno servisiraju svoje obveze, te je u gotovo svim područjima ekonomskih djelatnosti zabilježeno smanjenje nekvalitetnih kredita. Međutim, i pored smanjenja kreditnog rizika, kreditni portfelj u sektoru poduzeća i dalje je opterećen visokom razinom nekvalitetnih kredita. Prosječne ponderirane kamatne stope na kredite poduzećima nastavile su padati i u 2016. godini i odražavaju težnju banaka da prilagode cijenu financiranja uvjetima na tržištu u pogledu ograničene tražnje za financijskim uslugama.

U 2016. godini zabilježeno je povećanje ostvarene vrijednosti uvoza i izvoza, a obujam vanjskotrgovinske razmjene u odnosu na prethodnu godinu veći je za 2,9%. Pri tome, registriran je intenzivniji rast izvoza u odnosu na uvoz, te je stopa rasta izvoza u 2016. godini iznosila 4,8%, dok je uvoz rastao po stopi od 1,8%. Vrijednost ostvarenog izvoza u 2016. godini veća je za 429,3 milijuna KM u odnosu na prethodnu godinu, i u najvećoj mjeri je posljedica oporavka ekonomske aktivnosti i izvozne potražnje od strane glavnih trgovinskih partnera, odnosno zemalja članica EU i zemalja CEFTA-e. U tablici A4 u Statističkom dodatku prikazane su najznačajnije grupe izvoznih i uvoznih proizvoda, odnosno grupe s najvećim udjelom u vanjskotrgovinskoj razmjeni, te procijenjeni cjenovni učinci i učinci promjene u obujmu izvezenih i uvezenih roba na vrijednost izvoza i uvoza u najznačajnijim robnim grupama u odnosu na 2015. godinu. U većini glavnih grupa izvoznih proizvoda zabilježeno je povećanje nominalne vrijednosti izvoza koje je u većoj mjeri rezultat povećanja izvezenih količina, a ne promjena u cijenama izvezenih roba. Izuzetak je samo grupa *Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna*

energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi u kojoj je povećanje nominalne vrijednosti izvoza isključivo rezultat cjenovnog učinka uzrokovano većim cijenama sirove nafte. Najznačajniji izvozni proizvodi u 2016. godini bili su bazni metali i proizvodi od baznih metala, iako se ostvarena vrijednost izvoza ove grupe proizvoda kontinuirano smanjuje u posljednjih nekoliko godina. Izvoz ove grupe proizvoda čini 16,7% ukupne vrijednosti ostvarenog izvoza u 2016. godini, a među prvih deset izvoznih poduzeća u BiH, tri se bave proizvodnjom i izvozom baznih metala i njihovih fabrikata. U odnosu na prethodnu godinu, nominalna vrijednost izvoza baznih metala manja je za 4,9%, što je uzrokovano smanjenjem izvoza *Željeza i čelika*, te *Aluminija i proizvoda od aluminija*. U obje kategorije proizvoda niža vrijednost izvoza rezultat je prevashodno manjih izvezenih količina, ali i nepovoljnih cjenovnih kretanja. Na trećem mjestu po vrijednosti ostvarenog izvoza u 2016. u grupi baznih metala nalaze se *Proizvodi od željeza i čelika* čiji je izvoz u odnosu na prethodnu godinu veći za 18,4%, što ipak nije bilo dovoljno da se anulira pad izvoza u prethodne dvije kategorije baznih metala. Rast izvoza ove grupe proizvoda isključivo je posljedica većih izvezenih količina, dok je cjenovni učinak imao negativan utjecaj na nominalnu vrijednost izvoza. U grupi *Razni proizvodi* i u 2016. godini cjenovni učinak je imao negativan utjecaj na vrijednost izvoza, te je povećanje vrijednosti izvoza od 10,1% isključivo posljedica povećanja izvezene količine. Visoka stopa rasta izvoza (9,1%) zabilježena je i u kategoriji *Drvo i proizvodi od drveta* i za razliku od prethodne godine kada je povećanje izvoza bilo rezultat povoljnih cjenovnih kretanja, u 2016. dominantan utjecaj na rast izvoza imalo je povećanje izvezene količine, što uz veći obujam izvoza namještaja u grupi *Razni proizvodi* sugerira da drvna industrija postaje sve značajnija grana gospodarstva, a da poduzeća iz ove oblasti imaju sve veće komparativne prednosti na međunarodnom tržištu. U grupi *Proizvodi kemijske i srodnih industrija* rast izvoza posljedica je povećanja izvezene količine, dok su cjenovna kretanja imala negativan utjecaj na vrijednost izvoza. U grupi *Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode* povećanje izvoza isključivo je posljedica snažnog rasta u količini izvezene robe, dok je cjenovni učinak imao izrazito negativan doprinos rastu vrijednosti izvoza. U kategoriji *Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi*

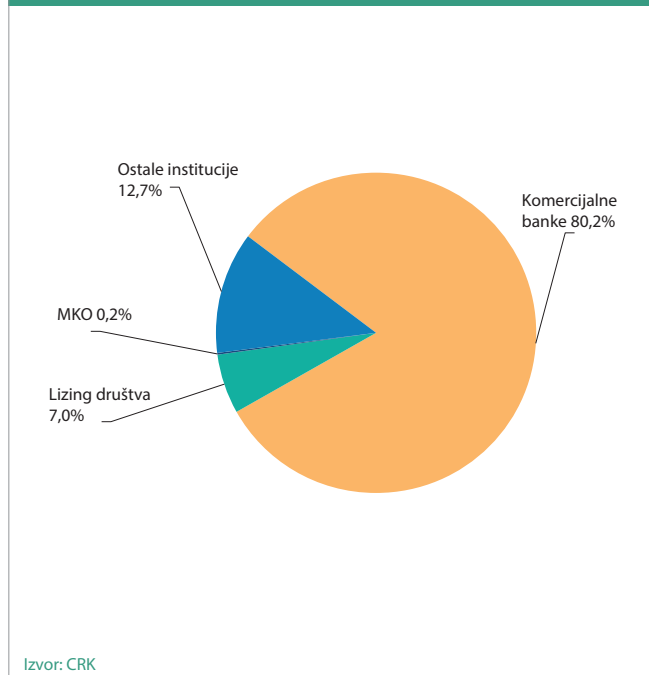
dijelovi povećanje izvoza rezultat je prvenstveno povećanja količine, iako su i cjenovna kretanja djelomično doprinijela povećanju vrijednosti izvoza.

Ostvarena vrijednost uvoza u 2016. godini iznosila je 16,1 milijardu KM i u odnosu na godinu ranije veća je za 287,5 milijuna KM. U 2016. godini u grupi proizvoda *Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi* zabilježen je pad nominalne vrijednosti uvoza od 10,7%, što je u potpunosti posljedica cjenovnog učinka. Vrijednost uvoza u grupi Prehrambene prerađevine u odnosu na prethodnu godinu veća je za 3%, pri čemu su u dvije od četiri najznačajnije kategorije uvoznih proizvoda u ovoj grupi i dalje prisutni snažni deflatorni pritisci koji su rezultirali padom vrijednosti uvoza u tim kategorijama proizvoda. U grupi Baznih metala registrirano je smanjenje vrijednosti uvoza aluminija i njegovih proizvoda, što je isključivo rezultat manjih uvezenih količina, dok je u druge dvije kategorije proizvoda (*Željezo i čelik, Proizvodi od željeza i čelika*) zabilježeno povećanje uvozne tražnje. U grupi *Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji* u 2016. godini došlo je do povećanja uvozne tražnje uz niže uvozne cijene.

Iako je u 2016. godini registriran oporavak ekonomske i gospodarske aktivnosti, te je registriran rast bruto dodane vrijednosti u gotovo svim ekonomskim djelatnostima, kao i intenzivnija izvozna aktivnost, kreditna aktivnost u sektoru poduzeća i dalje je usporena i ne pokazuje znakove snažnijeg oporavka. Visoke stope rasta bruto dodane vrijednosti (preko 5%) registrirane su u djelatnosti D (Proizvodnja i opskrba električnom energijom), S (Ostale uslužne djelatnosti), N (Administrativne djelatnosti), K (Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja). Negativne stope rasta zabilježene su samo u djelatnostima P (Obrazovanje), J (Informacije i komunikacije), H (Prijevoz i skladištenje), F (Građevinarstvo) i O (Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje). Prema podacima iz SRK, ukupna potraživanja svih grupa financijskih posrednika na kraju 2016. godine iznosila su 11,16 milijardi KM i tek za 0,8% su veća u odnosu na 2015. godinu. Ostvareni rast isključivo je posljedica rasta potraživanja bankarskog sektora prema sektoru poduzeća. Sve ostale grupe financijskih posrednika bilježe pad nominalne vrijednosti potraživanja prema korporativnom sektoru, izuzev mikrokreditnih organizacija čiji je udio u ukupnom dugu korporativnog sektora ionako zanemariv. Tržište kapitala u BiH i dalje je nedovoljno razvijeno da bi moglo, barem i

djelomično, osigurati zaduživanje i financiranje poslovanja korporativnog sektora. Stoga, primarni i praktično jedini izvor financiranja sektora poduzeća na domaćem financijskom tržištu ostaju i dalje domaće kreditne institucije odnosno banke. Posljedično, u odnosu na prethodnu godinu povećao se i udio bankarskog sektora u ukupnim potraživanjima od poduzeća na uštrb svih ostalih nebankarskih financijskih posrednika. Ukupna zaduženost sektora poduzeća prema svim grupama financijskih posrednika mjerena udjelom u BDP-u na kraju 2016. godine iznosila je 38,1% BDP-a, što je neznatno niže u odnosu na kraj prethodne godine (38,8%). Ovo smanjenje isključivo je posljedica bržeg rasta nominalne vrijednosti BDP-a u odnosu na povećanje ukupne zaduženosti poduzeća, a ne razduživanja korporativnog sektora.

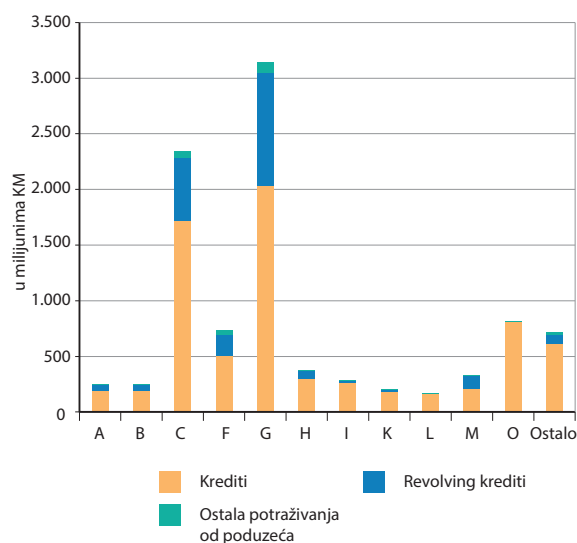
Slika 4.1: Potraživanja od poduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2016.



Prema podacima iz SRK, ukupna potraživanja bankarskog sektora prema korporativnom sektoru iznose 9,6 milijardi KM, što je za 1,5% više u odnosu na kraj prethodne godine. Promatrano po djelatnostima, najveći doprinos rastu ukupne izloženosti bankarskog sektora prema korporativnom sektoru dolazi od poduzeća iz djelatnosti *Prerađivačke industrije, Hotelijerstva i ugostiteljstva, Poljoprivrede, Građevinarstva, Prijevoza i skladištenja*, te djelatnosti Opskrba vodom, uklanjanja otpadnih voda, gospodarenje otpadom i sanacijom okoliša. Na prilično skroman rast ukupnih potraživanja, utjecalo je i smanjenje izloženosti bankarskog sektora prema djelatnostima koje u znatnoj mjeri ovise o domaćoj potražnji. Najizrazitije smanjenje

ukupnih potraživanja bankarskog sektora registrirano je u djelatnostima *Trgovine, Javne uprave, obrane i socijalnog osiguranja, Financijskih djelatnosti i osiguranja, zatim Stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima*, djelatnosti *Proizvodnje i opskrbe električnom energijom, plinom, parom*, te u djelatnosti *Umjetnosti, zabave i rekreacije i Ostalim uslužnim djelatnostima*. U 2016. godini registrirano je blago smanjenje zaduženosti poduzeća iz djelatnosti *Trgovine*, te je njihova ukupna zaduženost kod bankarskog sektora niža za 0,5%. Međutim, potraživanja bankarskog sektora i dalje su najveća prema poduzećima iz ove djelatnosti i iznose 32,7% ukupnih potraživanja bankarskog sektora. Ovako visoka koncentracija izloženosti prema samo jednoj djelatnosti može predstavljati potencijalni izvor rizika za bankarski sektor, što je dodatno naglašeno u okolnostima kada se koncern Agrokor i kompanije iz tog koncerna, koje glavčinu svojih poslovnih operacija obavljaju u ovoj djelatnosti, suočavaju s problemima u poslovanju. Uz djelatnost trgovine, bankarski sektor u BiH ima značajnu izloženost i prema djelatnosti prerađivačke industrije, koja je u odnosu na prethodnu godinu povećana za 4,1%. Vrlo intenzivan rast bruto dodane vrijednosti i obujma proizvodnje u djelatnosti D (*Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija*) tijekom 2016. godine nije praćen i većom financijskom podrškom kreditnih institucija. Ukupna potraživanja bankarskog sektora prema poduzećima iz ove djelatnosti manja su za 14,4%. Budući da se obrnuta situacija desila prethodne godine kada je i pored pada ekonomske aktivnosti u ovoj djelatnosti zabilježen rast ukupnih potraživanja bankarskog sektora, može se izvući zaključak da banke prilikom donošenja odluke o obujmu financijske podrške poduzećima iz ove djelatnosti veći značaj daju dugoročnim trendovima, a ne trenutnim pokazateljima poslovanja. Također, u ovoj djelatnosti posluje značajan postotak velikih poduzeća, koja zbog svog boniteta predstavljaju prihvatljivu razinu rizika, bezobzirana privremene oscilacije u razini gospodarske aktivnosti. Poduzeća koja se bave stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima od 2014. godine kontinuirano se razdužuju i smanjuju svoju zaduženost kod bankarskog sektora, a takav trend nastavljen je i u 2016. godini, iako su u cijelom tom razdoblju ostvarivala visoku stopu rasta bruto dodane vrijednosti. Ovo može implicirati da su poduzeća iz ove djelatnosti kreditnu podršku koristila uglavnom kako bi lakše prebrodila ekonomsku krizu, a da zbog prirode aktivnosti kojom se bave, u razdobljima ekonomskog oporavka njihovo redovito poslovanje ne zahtjeva intenzivniju financijsku podršku banaka.

Slika 4.2: Potraživanja od poduzeća prema tipu i djelatnosti



Izvor: CRK

Legenda:

- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
- B - Vađenje ruda i kamena
- C - Prerađivačka industrija
- F - Građevinarstvo
- G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
- H - Prijevoz i skladištenje
- I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
- K - Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
- L - Poslovanje nekretninama
- M - Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti
- O - Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje

OSTALO:

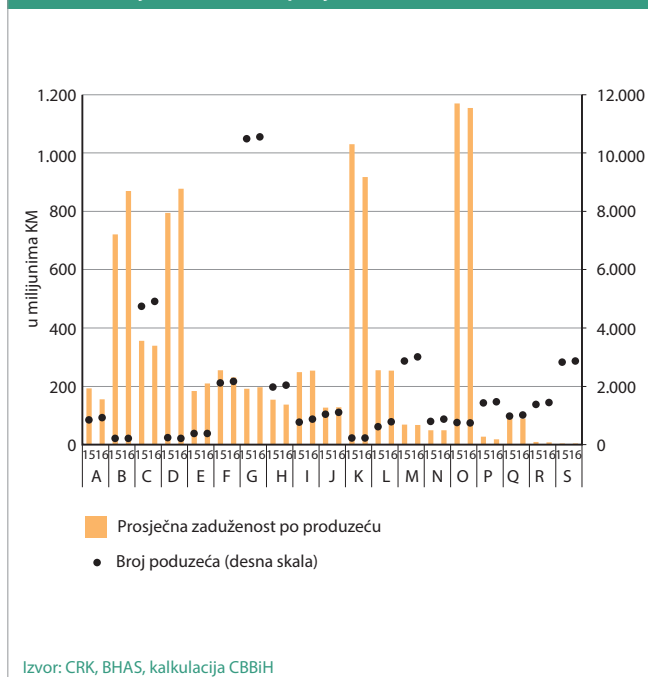
- D - Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- E - Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenjem otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
- J - Informacije i komunikacije
- N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
- P - Obrazovanje
- Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
- R - Umjetnost, zabava i rekreacija
- S - Ostale uslužne djelatnosti

U financiranju svojih poslovnih aktivnosti poduzeća se u najvećoj mjeri oslanjaju na financiranje putem klasičnih kredita. U gotovo svim djelatnostima udio klasičnih kredita u ukupnom dugu veći je od 70%. Izuzetak su samo djelatnosti *Građevinarstva, Trgovine i Stručne, tehničke i znanstvene djelatnosti*, koje, uz financiranje putem klasičnih kredita,

u nešto većoj mjeri od ostalih djelatnosti koriste revolving sredstva banaka. Ukupan ostatak duga korporativnog sektora po osnovi klasičnih kredita neznatno se povećao u 2016. godini i iznosi 7,18 milijardi KM. Najveći utjecaj na povećanje stanja duga po klasičnim kreditima imaju poduzeća iz djelatnosti *Hotelierstva i ugostiteljstva, Prerađivačke industrije, Poljoprivrede, djelatnosti Opskrbe vodom, uklanjanja otpadnih voda, gospodarenje otpadom i sanacijom okoliša, zatim Poslovanja nekretninama i djelatnosti Prijevoza i skladištenja*. S obzirom na značajan rast ekonomske aktivnosti u djelatnosti *Hotelierstvo i ugostiteljstvo* koji se ogleda u kontinuiranom rastu broja noćenja i prihoda od turizma, poduzeća iz ove djelatnosti povećavaju svoju zaduženost kod bankarskog sektora po osnovi klasičnih kredita. U ovoj djelatnosti registrirana je najveća godišnja stopa rasta duga po osnovi klasičnih kredita, te je vrlo vjerojatno da je rast duga po osnovi klasičnih kredita rezultat investiranja u dodatne kapacitete uslijed povećane potražnje za ovim uslugama. Intenzivnija ekonomska aktivnost i smanjenje nekvalitetnih kredita pozitivno su se odrazili i na potražnju za kreditima poduzeća iz djelatnosti poljoprivrede, te je stanje duga po klasičnim kreditima u odnosu na prethodnu godinu veće za 34%. I u 2016. godini, nastavljen je rast potražnje za kreditima poduzeća iz prerađivačke industrije, koja, uz djelatnost trgovine, najviše doprinose rastu bruto dodane vrijednosti. Uz rast duga po klasičnim kreditima, ova poduzeća povećavaju i rast zaduženosti po osnovi revolving kredita. Najveće smanjenje zaduženosti po klasičnim kreditima zabilježeno je u djelatnostima *Javne uprave, obrane i socijalnog osiguranja, zatim Stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima, djelatnosti Proizvodnje i opskrbe električnom energijom, plinom, parom i Ostalim uslužnim djelatnostima*. Niži obujam građevinske proizvodnje tijekom 2016. godine reflektirao se i na potražnju ovog sektora za klasičnim kreditima, te je zaduženost građevinskih poduzeća niža u odnosu na prethodnu godinu. Kod poduzeća iz djelatnosti *Rudarstva* veći obujam industrijske proizvodnje nije rezultirao većom potražnjom za klasičnim kreditima niti imao značajnijeg učinka na povećanje duga u djelatnosti rudarstva. Niži iznos ostatka duga po klasičnim kreditima u djelatnostima *Građevinarstva i Rudarstva* djelomično je supstituiran povećanjem duga po revolving kreditima, tako da u ovim djelatnostima nije došlo do smanjenja ukupnog duga kod bankarskog sektora. Na slici 4.3 prikazana je prosječna zaduženost po poduzeću po pojedinim

djelatnostima¹⁴. Najveće povećanje prosječne zaduženosti u 2016. godini registrirano je u djelatnosti *Rudarstva (B), Proizvodnji i opskrbi električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom (D)* i djelatnosti *Opskrba vodom, uklanjanja otpadnih voda, gospodarenje otpadom i sanacija okoliša (E)*. U djelatnosti *Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom* rast prosječne zaduženosti isključivo je posljedica manjeg broja registriranih gospodarskih subjekata u 2016. godini. Najveći pad prosječne zaduženosti zabilježen je u djelatnosti *Poljoprivrede (A), Prijevoza i skladištenja (H), Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (K) i Građevinarstva (F)*. Podaci o prosječnoj zaduženosti po poduzeću impliciraju da su idiosinkretički rizici u sektoru poduzeća najizraženiji u djelatnostima *Rudarstva (B), Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom (D)* i *Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (K)* u kojima jako mali broj poduzeća ima izuzetno visoku razinu duga.

Slika 4.3: Prosječna zaduženost po djelatnostima u 2015. i 2016.



U 2016. godini korporativni sektor se u financiranju tekućih potreba u većoj mjeri oslanjao na revolving izvore u odnosu na prethodnu godinu. Prema podacima iz SRK, na kraju 2016. godine registrirano je povećanje kako odobrenog tako i iskorištenog iznosa po osnovi revolving kredita. Najznačajnija promjena u pogledu zaduženosti po revolving kreditima registrirana je u djelatnosti poslovanja s nekretninama, što je vrlo vjerojatno posljedica kretanja na tržištu nekretnina u vidu intenziviranja prometa i prodaje stanova i ostalih nekretnina.

¹⁴ Podaci na slici se odnose na 30.06.2015. i 30.06.2016. godine

Također, i u djelatnosti poljoprivrede je zabilježeno znatno povećanje zaduženosti po osnovi revolving kredita (43,7%) u odnosu na prethodnu godinu, te se može zaključiti da je i jedan znatan dio poljoprivredne proizvodnje u 2016. financiran ovim sredstvima. Smanjenje duga po osnovi klasičnih kredita u djelatnostima rudarstva i građevinarstva, djelomično je supstituirano većim iskorištenim iznosom po osnovi revolving kredita.

Diokreditne potražnje jednog broja gospodarskih subjekata u BiH zadovoljen je i izravnim zaduživanjem u inozemstvu. Prema podacima CBBiH, zaduženost gospodarskih subjekata, uključujući i djelatnost financijskog posredovanja, prema inozemstvu na kraju 2016. godine iznosila je 7,87 milijardi KM. Kada se isključi djelatnost financijskog posredovanja, zaduženost gospodarskih subjekata iznosi 4,7 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu dodatno se povećala za 4,8%. S aspekta djelatnosti, najveći doprinos rastu inozemne zaduženosti dolazi od gospodarskih subjekata koji se bave djelatnošću proizvodnje koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (62,0%) i proizvodnjom prehrambenih proizvoda (24,4%). U 2016. godini najveći negativan doprinos rastu inozemne zaduženosti registriran je uslijed razduživanja domaćih poduzeća iz djelatnosti Poslovanje nekretninama (-44,4%), Proizvodnja baznih metala (-9,9%) i Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (-16,9%). Detaljan pregled nevladinog vanjskog duga prema NACE 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika dan je u tablici A8. u Statističkom dodatku¹⁵.

Tijekom 2016. godine odobreno je 3,6 milijardi KM klasičnih kredita u sektoru poduzeća. U odnosu na prethodnu godinu, iznos odobrenih kredita u 2016. godini veći je za 270,7 milijuna KM (8,1%), a budući da se stanje duga po osnovi klasičnih kredita nije značajnije promijenilo, vrlo vjerojatno je da je jedan dio novoodobrenih kredita iskorišten za restrukturiranje postojećih obveza u korporativnom sektoru. Pored toga, na stanje duga u korporativnom sektoru utjecao je i otpis potraživanja kod pojedinih banaka, što je dodatno umanjilo utjecaj rasta novoodobrenih kredita na stanje duga. U 2016. godini odobreno je 2,25 milijardi KM dugoročnih i 1,4 milijardi kratkoročnih kredita sektoru poduzeća. Vrijednost novoodobrenih dugoročnih kredita veća je za 375,5 milijuna KM (20%), dok je iznos odobrenih kratkoročnih kredita u 2016. godini manji za 104,8 milijuna KM (7,2%). Budući da

je u proteklih nekoliko godina prisutan trend smanjenja kratkoročnih kredita, uz povećanje dugoročnog kreditiranja, ovakva kretanja, uz stagnaciju ukupnog ostatka duga u sektoru poduzeća, mogu značiti da se dio obveza koji je kratkoročnog karaktera reprogramira u dug s dužim rokom dospijeca. Najveći doprinos rastu dali su novoodobreni dugoročni krediti u kategoriji preko jednog milijuna EUR, koji su u odnosu na prethodnu godinu veći za 36,8%. Promatrano po valutnoj strukturi, u sektoru poduzeća najviše sredstava tijekom 2016. godine plasirano je u domicilnoj valuti (1,88 milijardi KM).

Prema podacima iz CRK, u 2016. godini nastavljen je trend smanjenja ostatka duga po kreditima s ugovorenim ročnošću preko deset godina. Pored toga, i u kategoriji do jedne godine registriran je niži iznos ostatka duga u odnosu na prethodnu godinu, dok je u svim ostalim kategorijama ročnosti povećano stanje duga.

Tablica 4.1 : Krediti preduzećima, ročna i valutna struktura ostatka duga

u tisućama KM						
Ročnost	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica					
	BAM	Kredit u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom				UKUPNO
		EUR	CHF	USD	KWD	
do 1 godine	506.365	229.179	0	29.006	0	764.550
1 do 3 godine	495.662	509.308	0	11.235	2.470	1.018.676
3 do 5 godina	494.473	814.608	787	0	569	1.310.437
5 do 10 godina	686.323	2.253.154	1.883	340	1.389	2.943.089
preko 10 godina	330.555	799.338	11.022	701	64	1.141.681
UKUPNO	2.513.379	4.605.588	13.691	41.282	4.493	7.178.433

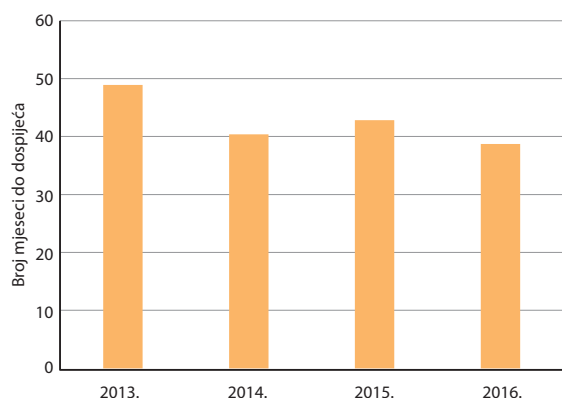
Izvor: CRK

Najveći udio, promatrano s aspekta ugovorene ročnosti, i dalje imaju krediti s ugovorenim ročnošću od 5 do 10 godina (tablica 4.1). Njihov udio u ukupnim klasičnim kreditima iznosi 41% i u odnosu na godinu ranije veći je za 1,2 postotna boda. S druge strane, udio kredita s ugovorenim ročnošću preko 10 godina, kao i njihov nominalni iznos, kontinuirano se smanjuje od 2013. godine. Uzroci ovakve pojave nalaze se kako na strani ponude tako i na strani potražnje. S jedne strane, udio izvora s ročnošću preko 5 godina kontinuirano

¹⁵ Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CBBiH provodi redovito na tromjesečnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvaćaju samo one poslovne subjekte za koje CBBiH raspolaže informacijom da imaju iznos izravnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikrokreditne organizacije u BiH.

se smanjuje u pasivi bankarskog sektora, što ograničava potencijal bankarskog sektora za plasiranje sredstava s dužim rokom dospijea. S druge strane, neizvjesnost u pogledu budućih makroekonomskih kretanja koja će se reflektirati na potencijalni ekonomski rast destimulativno djeluje na gospodarske subjekte da ulaze u investicije s ovako dugim rokom. Također, i podaci o prosječnom dospieću kredita u sektoru poduzeća izračunani prema preostaloj ročnosti ukazuju na postojanje trenda smanjenja roka do dopijea (slika 4.4). Prosječno dospieće kredita¹⁶ u sektoru poduzeća na kraju 2016. godine iznosi 38,7 mjeseci i u odnosu na prethodnu godinu kraće je za 4,1 mjesec.

Slika 4.4: Prosječno dospieće po klasičnim kreditima



Izvor: CRK, kalkulacija CBBiH

Izloženost korporativnog sektora valutnom riziku u odnosu na prethodnu godinu nije se značajnije promijenila, a visok stupanj euroizacije i dalje je jedno od glavnih obilježja bh. korporativnog sektora. Najveći dio duga poduzeća u BiH odobren je u domicilnoj valuti i u euru, koji u postojećem aranžmanu valutnog odbora predstavlja sidrenu valutu prema kojoj je uspostavljen fiksni devizni tečaj. Zaduženost sektora u drugim valutama gotovo je zanemariva i iz godine u godinu se smanjuje, te ne može predstavljati signifikantan izvor rizika. U postojećim okolnostima, valutni rizik ne predstavlja značajan izvor ranjivosti kojim bi bila ugrožena ili narušena financijska stabilnost zemlje, a sektor poduzeća je

u stanju apsorbirati potencijalne šokove uslijed eventualnih promjena na valutnim tržištima. U odnosu na prethodnu godinu, u valutnoj strukturi potraživanja od sektora poduzeća registrirano je povećanje udjela kredita plasiranih u domicilnoj valuti, te smanjenje udjela potraživanja plasiranih ili indeksiranih u euru, što je najvjerojatnije posljedica promjena u pasivi bankarskog sektora koje se reflektiraju kroz smanjen udio stranih izvora financiranja. Promatrano po kategorijama ročnosti, najveći udio kredita u domicilnoj valuti registriran je u kategoriji ročnosti do jedne godine, dok u svim ostalim kategorijama ročnosti najveći udio imaju krediti odobreni ili indeksirani u euru. Promatrano po djelatnostima, najveći udio kredita odobrenih u domicilnoj valuti imaju one djelatnosti koje obično generiraju niske devizne prihode, poput djelatnosti *Umjetnost, zabava i rekreacija, Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje, Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite, Obrazovanje*. S druge strane, visok udio obveza denominiranih ili indeksiranih u euru imaju one djelatnosti koje u principu ostvaruju visoke devizne prihode, poput djelatnosti *Hoteljerstvo i ugostiteljstvo, Poljoprivreda, Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, Informacije i komunikacije, Prijevoz i skladištenje*. Ovakva valutna struktura potraživanja u korporativnom sektoru, dodatno potvrđuje tezu da se valutni rizik ne treba smatrati značajnim izvorom rizika, budući da je, promatrano po djelatnostima, veći rizik koncentriran kod onih djelatnosti koje ostvaruju prihod u stranim valutama, te su u boljoj poziciji i da apsorbiraju negativne učinke uzrokovane promjenama u deviznom tečaju. U tablici A6 u Statističkom dodatku prikazana je struktura zaduženosti po djelatnostima prema valuti u kojoj je kredit odobren.

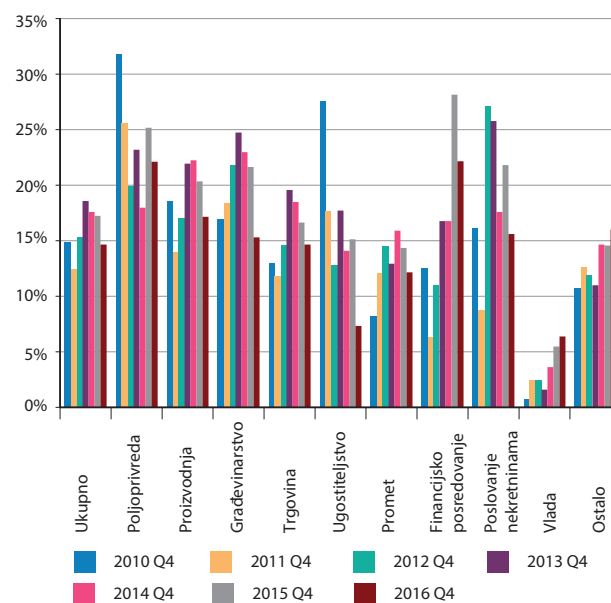
Kreditni portfelj u sektoru poduzeća još uvijek je opterećen visokom razinom nekvalitetnih kredita, iako su i u 2016. godini nastavljeni pozitivna kretanja u vidu smanjenja kreditnog rizika u ovom sektoru. U 2016. godini zabilježeno je smanjenje nekvalitetnih kredita u nominalnom iznosu od 211,1 milijun KM, pri čemu je nešto više od polovice ovog smanjenja posljedica izvanrednih događaja, odnosno oduzimanja dozvole za rad jednog banci s visokom razinom nekvalitetnih kredita u korporativnom sektoru (ova banka isključena je iz podataka za kraj godine). Također i omjer

¹⁶ Prilikom računanja prosječnog dospieća kredita korišteni su podaci o kreditima koje komercijalne banke dostavljaju u Središnji registar kredita kod CBBiH na kraju godine. Prosječno dospieće kredita na kraju svake godine izračunano je kao ponderirani prosjek preostalog dospieća, gdje je kao ponder korišten ostatak duga po svakom pojedinačnom kreditu.

nekvalitetnih kredita u ukupnom kreditnom portfelju sektora poduzeća se smanjio, te iznosi 14,7%, što je u odnosu na prethodnu godinu manje za 2,5 postotnih bodova. Uz prethodno spomenuti učinak isključivanja jedne banke, na smanjenje ovog pokazatelja utjecao je i blagi rast kreditne aktivnosti u korporativnom sektoru. Kretanje nekvalitetnih kredita po bankama, također, pokazuje da je kreditni rizik koji dolazi iz sektora poduzeća u blagom padu, budući da je kod većine banaka u sustavu registrirana niža razina nekvalitetnih kredita. Rast realnog BDP-a i oporavak ekonomske aktivnosti, uz niže kamatne stope, stimulativno su djelovali na kvalitetu kreditnog portfelja i sposobnost poduzeća da uredno ispunjavaju svoje kreditne obveze. Također, i restrukturiranje poslovanja pojedinih banaka i bolje upravljanje rizicima dodatno su doprinijeli smanjenju razine nekvalitetnih kredita u korporativnom sektoru. S druge strane, i dalje su prisutni čimbenici koji ograničavaju snažniji oporavak u pogledu kreditnog rizika u korporativnom sektoru, poput izostanka snažnije kreditne aktivnosti, te strukturnih problema i ranjivosti u bilančnim pozicijama domaćih poduzeća. Pored toga, i problemi u poslovanju kojima je izložen jedan od većih poslovnih subjekata u BiH, dodatno bi mogli umanjiti kvalitetu kreditnog portfelja u sektoru poduzeća, a osobito u djelatnosti trgovine. Promatrano s aspekta ekonomskih djelatnosti, niži udio NPL-a u kreditnom portfelju zabilježen je u gotovo svim djelatnostima. U odnosu na 2015. godinu u svim djelatnostima je registriran niži iznos NPL-a u nominalnoj vrijednosti. Najveće smanjenje udjela NPL-a u ukupnim kreditima evidentirano je u djelatnosti hotelijerstva i ugostiteljstva, što je djelomična posljedica i visokih stopa ekonomskog rasta koje su posljednje dvije godine registrirane u ovoj djelatnosti i intenziviranja gospodarske aktivnosti. Također, i u djelatnosti građevinarstva je registriran značajan pad udjela NPL-a u ukupnim kreditima bez obzira na činjenicu da je u ovoj oblasti zabilježen pad obujma proizvodnje. U djelatnosti građevinarstva se u posljednjih nekoliko godina bilježi konstantan pad udjela NPL-a, što je zasigurno jedan od pokazatelja da negativni učinci krize u bh. gospodarstvu postupno slabe. Materijalizacija kreditnog rizika u djelatnosti poljoprivrede je zaustavljena, te je i u ovoj djelatnosti zabilježen pad razine nekvalitetnih kredita. Intenziviranje poslovnih aktivnosti i rast proizvodnje u djelatnostima prerađivačke industrije, rudarstva i proizvodnje električne energije, rezultirali su smanjenjem kreditnog rizika

i u ovim djelatnostima. U djelatnosti koja ima najveći udio u generiranju bruto dodane vrijednosti kao i u ukupnim kreditima korporativnom sektoru, trgovini, također je registriran pad omjera nekvalitetnih kredita, iako rast bruto dodane vrijednosti u odnosu na prethodnu godinu nije bio toliko intenzivan kao u slučaju prethodno spomenutih djelatnosti.

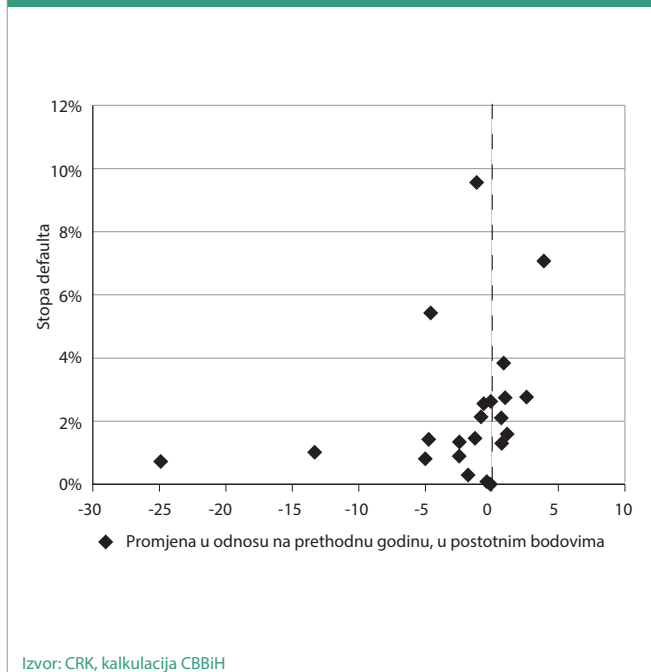
Slika 4.5: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima poduzećima, po djelatnostima



Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBIH

Da je u pogledu kreditnog rizika u korporativnom sektoru zaustavljen trend akumulacije i materijalizacije kreditnog rizika, ukazuju i podaci o *stopi defaulta* koja je u 2016. godini iznosila 2,37% što je za 2,16 postotnih bodova manje u odnosu na prethodnu godinu. Kod većine banaka u sustavu zabilježena je niža *stopa defaulta* u odnosu na prethodnu godinu. Viša *stopa defaulta* zabilježena je uglavnom kod onih banaka koje su u proteklom razdoblju imale intenzivniju kreditnu aktivnost u odnosu na ostatak bankarskog sektora. Dvije banke koje su u razdoblju kreditne ekspanzije imale neadekvatnu procjenu kreditnog boniteta klijenata, te po izbijanju krize bile izložene snažnoj materijalizaciji kreditnog rizika, u značajnoj mjeri su uspjele stabilizirati svoje poslovanje i unaprijediti politike upravljanja kreditnim rizikom u sektoru poduzeća, što se tijekom 2016. godine reflektiralo i kroz vrlo nisku *stopu defaulta*. Većina sustavno bitnih banaka i dalje ima *stopu defaulta* koja je niža od prosječne godišnje stope zabilježene na razini bankarskog sektora.

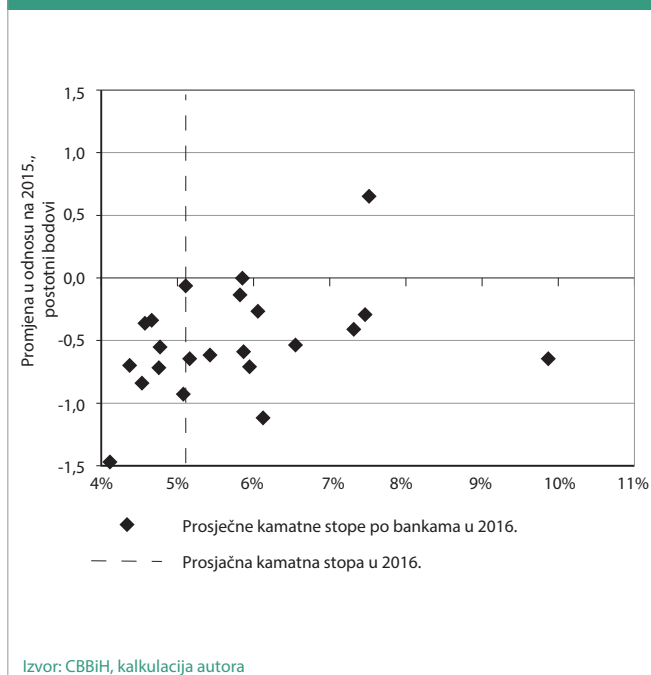
Slika 4.6: Stopa defaulta po bankama u 2016.



Trend pada kamatnih stopa na kredite nefinancijskim poduzećima nastavljen je i u 2016. godini, te se cijena financiranja nefinancijskih poduzeća kod domaćih kreditnih institucija postupno približava razini od prosječno 5% godišnje. Prema podacima CBBiH, prosječna ponderirana kamatna stopa na kredite odobrene nefinancijskim poduzećima tijekom 2016. godine iznosila je 5,25% što je za 71 bazni bod niže u odnosu na prethodnu godinu. Osim jedne, sve banke u sustavu su u 2016. godini snizile kamatne stope na plasmane nefinancijskim poduzećima u odnosu na prethodnu godinu, a prosječna ponderirana kamatna stopa kretala se u rasponu od 4,12% do 9,87%. I donja i gornja granica ovog raspona niže su u odnosu na 2015. godinu za otprilike 70 baznih bodova. Najveći pad kamatnih stopa registriran je kod dvije manje banke koje su u prethodnim razdobljima imale značajno višu kamatnu stopu od prosjeka sustava. Također, u odnosu na prethodnu godinu, veći je broj banaka čije kamatne stope konvergiraju prosječnoj kamatnoj stopi u sustavu. Najznačajniji čimbenik koji je utjecao na pad kamatnih stopa u 2016. godini je niža cijena financiranja banaka, tj. pad troškova financiranja banaka kako na domaćem tako i na inozemnom tržištu. Također i smanjenje kreditnog rizika i nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća, te intenzivnija konkurencija između banaka u uvjetima izostanka jače potražnje za kreditima, dodatno su stimulirali pad kamatnih stopa. Kretanje kamatnih stopa na plasmane nefinancijskim poduzećima u narednom razdoblju

ovisiće o nekoliko čimbenika, mada tijekom 2017. godine ne bi trebalo očekivati značajnije promjene u kamatnoj politici domaćih banaka. Naznake promjene monetarne politike ECB-a i postupno ukidanje dijela nekonvencionalnih mjera ekspanzivne monetarne politike rezultat će pritiscima na rast međubankarskih tržišnih kamatnih stopa, što će se izravno reflektirati i na visinu kamatnih stopa na domaćem bankarskom tržištu. Istodobno, percepcija makroekonomskih rizika u BiH od strane inozemnih investitora i međunarodnih kreditora u značajnoj mjeri će determinirati kretanje kamatnih stopa u zemlji. Provođenje planiranih strukturnih reformi, unapređenje investicijske klime i poslovnog okruženja te konsolidacija javne potrošnje smanjili bi premiju za rizik zemlje, što bi ublažilo eventualne pritiske na rast kamatnih stopa inducirane promjenama u međunarodnom okruženju. Također, i nastavak trenda smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća, pozitivno bi djelovao na kretanje kamatnih stopa.

Slika 4.7: Kamatne stope na kredite poduzećima, po bankama



Uslijed nešto intenzivnijeg plasiranja kreditnih sredstava s fiksnom kamatnom stopom, izloženost sektora nefinancijskih poduzeća kamatnom riziku se smanjila u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu. Ipak, i dalje postoji značajna opasnost od materijalizacije kamatnog rizika, budući da je i u 2016. godini više od polovice odobrenih sredstava plasirano uz klauzulu o promjenljivosti kamatne stope. U strukturi odobrenih kredita tijekom 2016. godine registrirano je smanjenje udjela kredita s promjenljivom kamatnom stopom

odnosno inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine, te njihov udio iznosi 63%, što je u odnosu na prethodnu godinu niže za 11 postotnih bodova. Uporedo s tim, povećan je udio kredita s promjenjivom kamatnom stopom u razdoblju od 1 do 5 godina s 15% na 20%, kao i udio kredita s promjenjivom kamatnom stopom u razdoblju preko 5 godina sa 11% na 17%. Ukoliko se promatra kamatna struktura kredita, u posljednje tri godine primjećuje se smanjenje udjela kredita s promjenjivom kamatnom stopom do jedne godine, što umanjuje rizik od potencijalnog rasta kamatnih stopa. Ovo je posebno bitno u okolnostima kada se sve češće najavljuju izmjene monetarne politike ECB-a, koje bi mogle dovesti i do povećanja kamatnih stopa na europskom bankarskom tržištu, a posljedično i na bankarskom tržištu BiH. U slučaju realizacije takvog scenarija, sva poduzeća koja su se u proteklom razdoblju financirala kreditima s promjenjivom kamatnom stopom bila bi izložena većim troškovima

financiranja, što bi u određenim slučajevima moglo umanjiti i njihovu sposobnost urednog servisiranja duga. Takva bi događanja dovela do jačanja kreditnog rizika u korporativnom, odnosno bankarskom sektoru, što bi se negativno odrazilo na financijsku stabilnost. Blagi pad kamatnih stopa na kredite poduzećima zabilježen je i u prvom tromjesečju 2017. godine. Međutim, imajući u vidu da se kamatne stope nalaze na historijski niskim razinama, nije realno očekivati njihov značajniji pad u narednom razdoblju, a posebno uzimajući u obzir kretanja na međunarodnim financijskim tržištima i monetarne politike vodećih središnjih banaka. U takvim okolnostima, nefinancijska poduzeća bi odabirom fiksne kamatne stope prilikom financiranja dugoročnih investicija bila u prilici ograničiti mogućnost materijalizacije kamatnog rizika i vrlo vjerojatno smanjiti troškove financiranja u dugom roku, bez obzira na inicijalno veći trošak zaduživanja.

5. Financijski posrednici

Uslijed slabljenja rizika iz međunarodnog i domaćeg okruženja, djelomično su ublaženi rizici po stabilnost financijskog sustava BiH. Ukupna aktiva financijskih posrednika tijekom 2016. godine nastavila je bilježiti rast, pri čemu i dalje dominantan utjecaj na porast aktive ima bankarski sektor, koji je ujedno najveći i najrazvijeniji sektor u financijskom sustavu BiH.

Kao rezultat blagog smanjenja rizika, kreditna aktivnost u mikrokreditnom sektoru se počela oporavljati, ali mikrokreditne organizacije i dalje bilježe smanjenje udjela u vrijednosti ukupne aktive financijskih posrednika. Istodobno, kao odraz nedovoljne aktivnosti na razvoju i unapređenju lizing proizvoda, lizing kompanije nastavljaju smanjivati poslovnu aktivnost i četvrtu godinu zaredom bilježe kontrakciju bilančne sume i smanjenje udjela u vrijednosti ukupne aktive financijskih posrednika. Također, aktiva investicijskih fondova zabilježila je blagi pad tijekom 2016. godine i smanjenje udjela u ukupnoj vrijednosti aktive financijskih posrednika. Nedostatak velikih domaćih institucionalnih investitora i nedostatak sklonosti stanovništva i korporativnog sektora ka investiranju u vrijednosne papire i dalje su ograničavajući čimbenik rastu domaćih investicijskih fondova.

Tablica 5.1: Vrijednost imovine finansijskih posrednika

	2014.		2015.		2016.	
	Vrijednost, milijuni KM	Udio, %	Vrijednost, milijuni KM	Udio, %	Vrijednost, milijuni KM	Udio, %
Banke ¹⁾	22.766	87,4	23.737	87,5	25.014	87,8
Lizing kompanije ¹⁾	514	1,97	475	1,75	423	1,48
Mikrokreditne organizacije ¹⁾	647	2,48	640	2,36	665	2,34
Investicijski fondovi ²⁾	758	2,91	824	3,03	802	2,81
Društva za osiguranje i reosiguranje ³⁾	1.355	5,20	1.465	5,40	1.582	5,56
Ukupno	26.039		27.141		28.486	

Izvor:

1 - FBA i ABRS

2 - Komisija za vrijednosne papire FBiH i Komisija za hartije od vrijednosti RS

3 - Entitetske agencije za nadzor osiguravajućih društava

Kalkulacija CBBiH

Najrazvijeniji segment nebankarskog financijskog sektora i dalje su društva za osiguranje i reosiguranje, koja su druga po veličini aktive, i jedina od nebankarskih institucija bilježe povećanje udjela u ukupnoj aktivni financijskih posrednika u 2016. godini. Najveći obujam prometa na domaćem tržištu

kapitala još uvijek se ostvaruje u segmentu instrumenata duga na primarnom tržištu. Osim komercijalnih banaka, koje su većinom orijentirane ka tržištu vladinog duga, veći institucionalni investitori gotovo i da nisu prisutni na tržištu kapitala. Tablica 5.1 prikazuje vrijednost aktive financijskih posrednika u BiH i njihov udio u sustavu za posljednje tri godine.

5.1. Bankarski sektor

U bankarskom sektoru BiH u 2016. i u prvoj polovici 2017. godine zabilježena su pozitivna zbivanja koja su u značajnoj mjeri doprinijela jačanju stabilnosti bankarskog sektora. Prije svega, ovo se odnosi na jačanje otpornosti banaka koje je postignuto pripajanjem dvije manje banke sa značajnim problemima s kapitaliziranošću, drugim dvjema bankama; likvidacijom jedne nesolventne banke; reorganizacijom poslovanja u dvije sustavno važne banke koje su u proteklih godinama imale određene restrikcije u poslovanju uslijed visoke razine kreditnog rizika koji je na razini bankarske grupacije akumuliran u razdoblju prije krize. Tako na kraju 2016. godine sve banke u sustavu, izuzev jedne manje banke koja je dokapitalizirana u 2017. godini, ispunjavaju propisanu razinu adekvatnosti kapitala. Također, tijekom 2016. godine dovršena je izrada nacrtu seta zakona u oblasti poslovanja bankarskog sektora, čija je glavna odlika modernizacija i usklađivanje domaćih propisa s regulativom Europske unije, što bi trebalo doprinijeti jačanju stabilnosti bankarskog sektora. Uslijed blagih pozitivnih trendova u makroekonomskom okruženju, u sektoru nefinancijskih privatnih poduzeća zabilježen je nešto veći kreditni rast u odnosu na sektor stanovništva. Kvaliteta aktive se nastavila poboljšavati, a ostvaren je i rast profitabilnosti. Likvidnost bankarskog sektora i dalje se nalazi na zadovoljavajuće visokoj razini, dok je razina kapitaliziranosti povećana dijelom uslijed obveze usklađivanja s regulatornim propisima, ali i kao podrška budućem rastu kreditne aktivnosti. I pored slabljenja rizika koji proizilaze iz realne ekonomije i bankarskog sektora, razina nekvalitetnih kredita je i dalje visoka, posebno u sektoru nefinancijskih poduzeća, te kreditni rizik i dalje predstavlja dominantan rizik u bankarskom sektoru BiH. Potencijalni rizik iz sektora stanovništva proizilazi iz sve veće zastupljenosti nenamjenskih i zamjenskih kredita, većih iznosa i duže ročnosti, uz nepostojanje dovoljno kvalitetnih instrumenata osiguranja, a koji se jednim dijelom koriste za potrebe rješavanja stambenog pitanja.

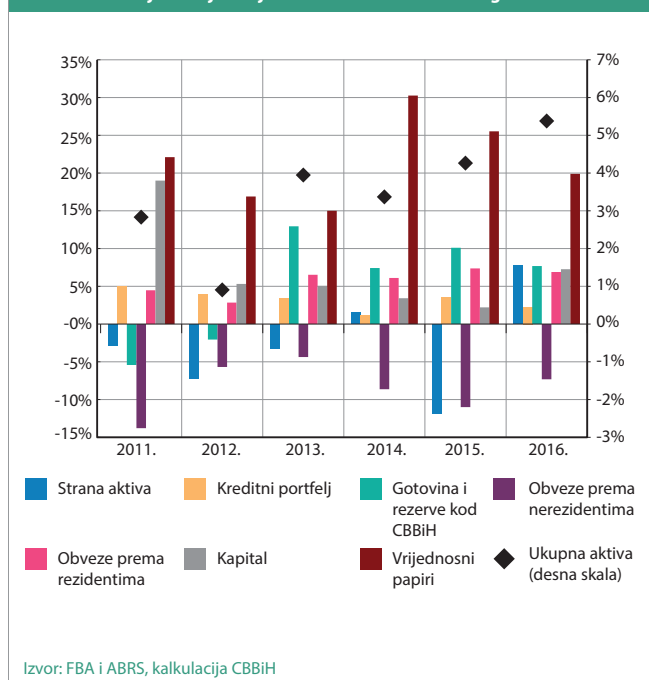
Također, struktura kreditnog portfelja u pogledu razdoblja fiksacije kamatne stope je nepovoljna s obzirom na to da je značajan broj kreditnih ugovora zaključen uz promjenjivu kamatnu stopu. Pored ovih rizika, bitno je istaći i rizik ročne transformacije usljed supstitucije dugoročnih stranih izvora financiranja domaćim depozitima kraće ročnosti. Rast profitabilnosti podržan značajnijim rastom prihoda po osnovi naknada kojim se nastoji kompenzirati pad kamatnih prihoda predstavlja rizik održivosti stabilne razine dobiti iz osnovne djelatnosti banaka.

U bankarskom sektoru BiH na kraju 2016. godine poslovale su 23 banke, a broj banaka u sustavu je smanjen za tri banke u odnosu na prethodnu godinu, nakon što je proveden proces pripajanja dvije manje banke u većinskom domaćem vlasništvu drugim dvjema bankama i likvidirana Banka Srpske a.d. Banja Luka. Tijekom trećeg tromjesečja proveden je proces pripajanja Moje Banke d.d. Sarajevo Investiciono-komercijalnoj banci d.d. Zenica, u kojem je Investiciono-komercijalna banka preuzela sva prava i obveze Moje banke d.d. Sarajevo. Ishodna banka od početka 2017. godine posluje pod nazivom ASA Banka d.d. Sarajevo. Početkom četvrtog tromjesečja 2016. godine okončan je i proces pripajanja Privredne banke Sarajevo d.d. Sarajevo BOR banci d.d. Sarajevo, a novonastala banka posluje pod nazivom Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo (tablica A7 u Statističkom dodatku).

Na kraju 2016. godine bilančna suma bankarskog sektora iznosila je 25 milijardi KM i zabilježila je godišnji porast od 5,4%. Kao i u prethodnoj godini, najveći utjecaj na porast bilančne sume imao je porast depozita domaćih rezidentnih sektora. Unatoč zabilježnim blagim pozitivnim trendovima u makroekonomskom okruženju, na razini bankarskog sektora zabilježen je skroman kreditni rast. Usljed izostanka značajnije kreditne aktivnosti, banke su zabilježile povećanje

likvidnih stavki aktive, odnosno gotovine, sredstva na računu rezervi kod CBBiH i depozitnih plasmana kod inobanaka, a dio sredstava su usmjerile u investicije u vrijednosne papire. Istodobno, nastavljen je trend smanjenja strane pasive, odnosno smanjenja obveza prema nerezidentima (slika 5.1).

Slika 5.1: Promjene najvažnijih stavki bilance bankarskog sektora



Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Depoziti domaćih rezidentnih sektora zabilježili su porast od 1,25 milijarde KM ili 7,6% u odnosu na kraj prethodne godine, pri čemu je najveći porast depozita zabilježio sektor stanovništva (811,7 milijuna KM ili 8,3%). Ostalo povećanje depozita uglavnom se odnosi na depozite vladinih institucija (158,7 milijuna KM ili 11,1%) i privatnih nefinancijskih poduzeća (157 milijuna KM ili 6,0%). Istodobno, nastavljen je proces razduživanja banaka prema većinskim stranim vlasnicima, što se i dalje ogleda kroz smanjenje depozita i kredita od nerezidenata u strukturi pasive komercijalnih banaka (tablica 5.2).

Tablica 5.2: Pojednostavljena bilanca komercijalnih banaka

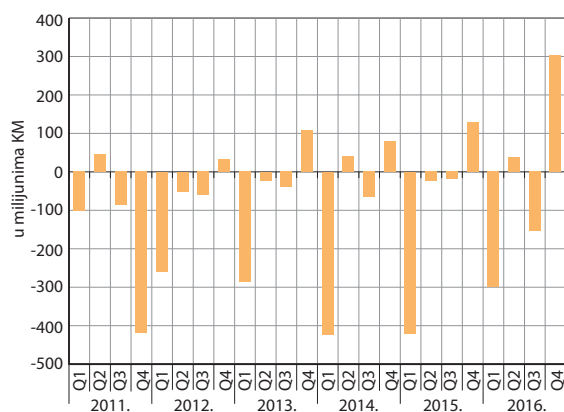
u milijunima KM

Aktiva			Pasiva		
	2015.	2016.		2015.	2016.
Novčana sredstva i depoziti kod banaka	6.255	6.737	Depoziti rezidenata	16.448	17.700
od čega:			Depoziti nerezidenata	1.608	1.487
računi rezervi kod CBBiH	4.023	4.193	Obaveze po kreditima	1.530	1.384
Vrijednosni papiri	1.494	1.791	od čega:		
Kreditni, potraživanja po poslovima lizinga i dospjela potraživanja	16.458	16.830	kreditni od nerezidenata	1.017	947
Ostala aktiva	1.372	1.376	Ostala pasiva	805	852
Ispravka vrijednosti	-1.842	-1.720	Kapital	3.346	3.591
UKUPNO	23.737	25.014	UKUPNO	23.737	25.014

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Dinamika razduživanja u 2016. godini bila je nešto slabijeg intenziteta u odnosu na prethodne godine, a u posljednjem tromjesečju zabilježen je značajni priljev depozita većinskih stranih vlasnika u pojedinim bankama (slika 5.2). Obveze prema nerezidentima¹⁷ smanjene su za 199,6 milijuna KM ili 7,3% u odnosu na kraj prethodne godine, čime je ovisnost banaka o prekograničnom financiranju smanjena na dosad najnižu razinu, te obveze prema nerezidentima iznose svega 11,8% ukupnih obveza banaka na kraju 2016. godine¹⁸. Izvori sredstava koji potiču od domaćih rezidentnih sektora su, promatrano od početka 2010. godine kada je započeo proces razduživanja prema inozemstvu, porasli za 5,64 milijarde KM¹⁹, dok su se obveze prema nerezidentima u istom razdoblju smanjile za 2,78 milijarde KM. Iako su izvori sredstava koji potiču od domaćih rezidentnih sektora porasli dvostruko više nego što su smanjene obveze prema nerezidentima, supstitucija izvora financiranja sa stajališta njihove stabilnosti nije u tolikoj mjeri povoljna, imajući u vidu relativno nepovoljnu ročnu strukturu ovih depozita.

Slika 5.2: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru

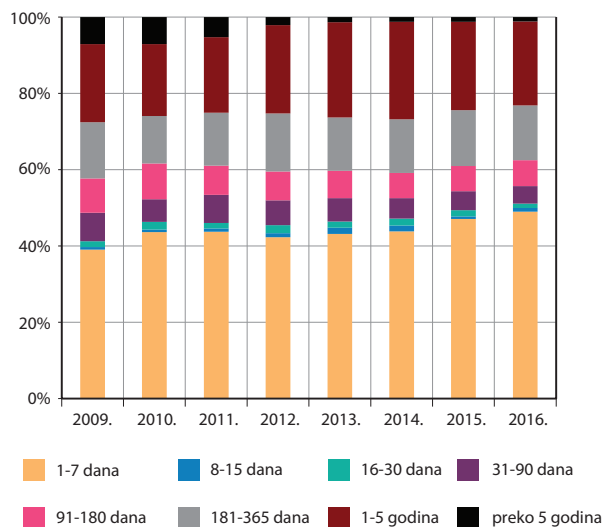


Izvor: CBBiH

Zahvaljujući prvenstveno povećanju depozita na transakcijskim računima (485,5 mil. KM ili 21,6%) i depozita po viđenju (339,5 milijuna KM ili 14,8%) nastavljen je višegodišnji trend rasta ukupnih depozita stanovništva. Prema podacima CBBiH, na kraju 2016. godine u ukupnim depozitima stanovništva depoziti na transakcijskim računima i depoziti po viđenju sudjeluju sa 24,2% i 24,7%, respektivno. Istodobno,

smanjen je udio dugoročnih depozita u ukupnim depozitima stanovništva, s razine od 48,7% koliko je iznosilo na kraju prethodne godine na 45,9% na kraju 2016. godine. Snažan rast depozita na transakcijskim računima i depozita po viđenju najvjerojatnije predstavlja reakciju stanovništva na uvjete koji već duže vremensko razdoblje vladaju na bankarskom tržištu, ali i na nedostatak alternative za sigurnije vidove investiranja. Trend pada kamatnih stopa na depozite stanovništva nastavljen je i u 2016. godini i prosječna ponderirana kamatna stopa na oročene depozite stanovništva na kraju prosinca 2016. godine iznosila je 1,69%, što je za 46 baznih bodova niže u odnosu na prethodnu godinu. Na osnovi analize ročne strukture ukupnih depozita po preostaloj ročnosti, evidentan je kontinuiran porast depozita s rokom dospelja 1 - 7 dana, a njihov udio u ukupnim depozitima čini 49% na kraju 2016. godine (slika 5.3)²⁰. S druge strane, zanemarivo je mali udio depozita s rokom dospelja preko pet godina u strukturi ukupnih depozita (tek 1,1%). Na osnovi podataka s kraja 2016. godine depoziti s preostalom ročnosti kraćom od godinu dana čine čak 76,9% ukupnih depozita. Kao rezultat kontinuiranog smanjenja preostale ročnosti obveza, raste ročna neusklađenost aktive i pasive, odnosno povećava se rizik ročne transformacije kratkoročnih izvora u dugoročne plasmane.

Slika 5.3: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti



Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

¹⁷ Obveze prema nerezidentima obuhvaćaju depozite i kredite od nerezidenata, te obveze po osnovi subordiniranog duga i subordiniranih obveznica.

¹⁸ Na kraju 2015. godine obveze prema nerezidentima činile su 13,4% ukupnih obveza bankarskog sektora.

¹⁹ U ovaj iznos nisu uključeni krediti na strani pasive od Investicijsko-razvojne banke RS, koji na kraju 2016. godine iznose 436,3 milijuna KM.

²⁰ Analiza je urađena na osnovi podataka entitetskih agencija za bankarstvo o ročnoj usklađenosti aktive i pasive. Na slici su prikazani ukupni depoziti, koji uključuju i depozite od nerezidenata i to po preostaloj ročnosti.

Stavka kapital i rezerve u bilanci stanja na kraju 2016. godine iznosila je 3,6 milijardi KM i zabilježila je godišnji porast od 7,2% (tablica 5.2). Najveći pozitivan utjecaj na kapital imalo je povećanje dioničkog kapitala po osnovi dokapitalizacije koju je u 2016. godini provelo šest banaka. Izuzimajući četiri banke koje su tijekom 2016. godine isplatile dividendu²¹, sve ostale banke su zadržale dobit iz prethodne godine i povećale svoje kapitalne rezerve.

U strukturi aktive najveći udio imaju krediti, s godišnjom stopom rasta od 2,3%. Za razliku od prethodne godine u kojoj je sektor stanovništva bilježio znatno više stope kreditnog rasta od sektora nefinancijskih poduzeća, u ovoj godini zabilježeni su suprotni trendovi. Blagi oporavak ekonomske aktivnosti u realnom sektoru rezultirao je postupnim intenziviranjem kreditne aktivnosti u sektoru nefinancijskih poduzeća, osobito u drugom dijelu godine, te je ovaj sektor na kraju 2016. zabilježio višu godišnju stopu kreditnog rasta (4,1%) od sektora stanovništva (3,6%)²². Oporavak kreditne aktivnosti nastavljen je i u prvom tromjesečju 2017. godine (godišnja stopa rasta na kraju ožujka iznosi 5,5%). Ipak udio kreditnih plasmana sektora nefinancijskih poduzeća u ukupnoj aktivi na kraju 2016. godine još uvijek je nešto niži od udjela kreditnih plasmana sektora stanovništva (slika 5.4).

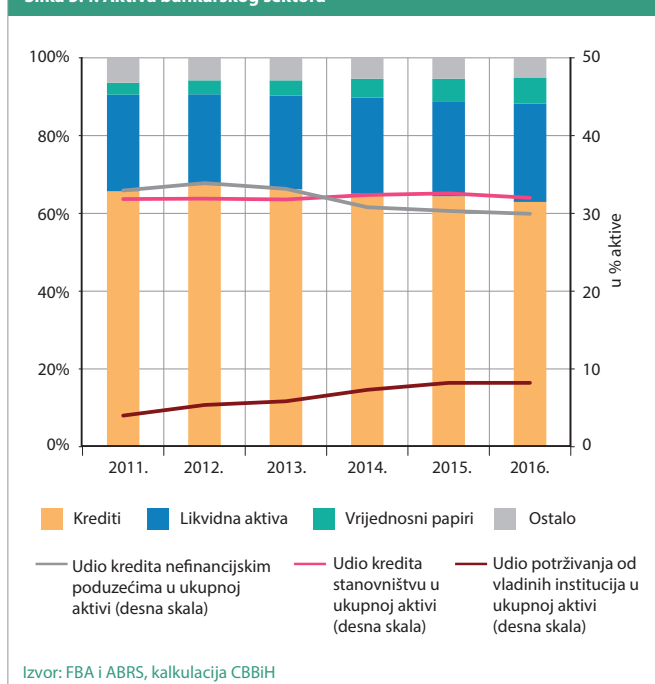
Sektor stanovništva u 2016. godini bilježi smanjenje kreditne aktivnosti u odnosu na prethodnu godinu. Najznačajnije smanjenje bilježe krediti za stambenu namjenu, iako u 2016. godini nije zabilježena smanjena aktivnost na tržištu nekretnina (detaljnije objašnjeno u poglavlju 2. Trendovi i potencijalni rizici u BiH). Također, krediti za poslovnu djelatnost bilježe negativnu stopu rasta, tako da su jedino krediti za opću potrošnju dali pozitivan doprinos kreditnom rastu u sektoru stanovništva. S obzirom na to da su među kreditima za opću potrošnju sve zastupljeniji nenamjenski i zamjenski krediti većih iznosa i duže ročnosti²³, uz nedovoljno kvalitetne instrumente osiguranja, pojačan je kreditni rizik u sektoru stanovništva.

Stopa kreditnog rasta ovog sektora na kraju 2016. godine iznosila je 3,6%, što je za 1,4 postotna boda niže u odnosu na prethodnu godinu. Niža stopa kreditnog rasta u sektoru stanovništva rezultat je nešto slabije kreditne aktivnosti ovog sektora u 2016. godini, te učinka isključivanja Banke Srpske a.d. Banja Luka iz sustava²⁴. Intenziviranje kreditne aktivnosti zabilježeno je u prvom dijelu 2017. godine, te je stopa kreditnog rasta sektora stanovništva na kraju ožujka 2017. godine iznosila 4,4%.

Iako se mogla očekivati značajnija orijentacija bankarskog sektora prema sektoru vlade, kako zbog nedovoljnog oporavaka kreditne potražnje privatnog sektora tako i uslijed rastućih proračunskih potreba sektora vlade i kašnjenja realizacije aranžmana s MMF-om, ukupna zaduženost sektora vlade kod bankarskog sektora porasla je za svega 1,4% u odnosu na prethodnu godinu (vidi tablicu 2.2). Ovakav ishod rezultat je prije svega smanjenja zaduženosti sektora vlade po osnovi kredita od komercijalnih banaka (17%). Budući da je u velikoj mjeri smanjeno kreditiranje sektora vlade, povećanje izloženosti putem kupovine vrijednosnih papira (22,1%) nije dovelo do rasta udjela potraživanja ovog sektora u ukupnoj aktivi, te su kao i u prethodnoj godini ukupna potraživanja od sektora vlade iznosila 8,2% ukupne aktive (slika 5.4).

Porast ukupnih depozita odrazio se u velikoj mjeri na povećanje likvidnih stavki aktive banaka. Sve likvidne stavke aktive bilježile su rast uključujući gotovinu u trezorima,

Slika 5.4: Aktiva bankarskog sektora



²¹ U 2016. godine četiri banke su isplatile dividendu u kupnom iznosu od 163 milijuna KM.

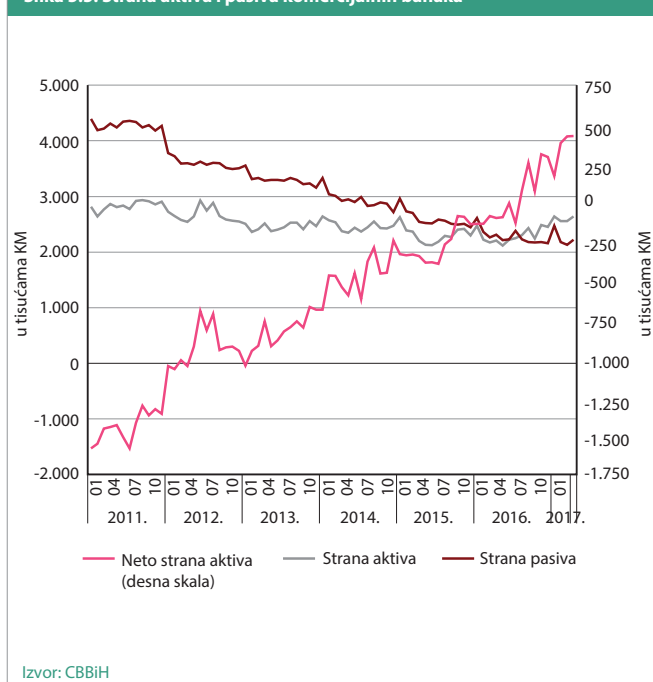
²² Ukoliko se iz podataka za 2015. godinu isključi Banka Srpske a.d. Banja Luka, godišnja stopa kreditnog rasta sektora nefinancijskih poduzeća iznosila bi 6,4%.

²³ Većina banaka u bankarskom sektoru BiH u ponudi ima nenamjenske/zamjenske kredite maksimalnog iznosa između 50.000 KM i 70.000 KM s maksimalnom ročnošću 10 do 15 godina uz instrumente osiguranja mjenice i administrativne zabrane, sa ili bez polise osiguranja.

²⁴ Ukoliko se iz podataka za 2015. godinu isključi Banka Srpske a.d. Banja Luka, godišnja stopa kreditnog rasta sektora stanovništva iznosila bi 4,2%.

sredstva na računima rezervi kod CBBiH i depozite kod inobanaka. U okolnostima nedovoljnog oporavka kreditne aktivnosti i početka primjene nove odluke CBBiH²⁵, kojom je uz proširenje osnovice i izmjenu stope obvezne rezerve, uvedena i negativna naknada koju CBBiH obračunava bankama na višak sredstava iznad obvezne rezerve, banke su bilježile povećanje depozitnih plasmana kod inobanaka (slika 5.1). U srpnju 2016. godine, kada je počela primjena odluke CBBiH, strana aktiva komercijalnih banaka prvi put je zabilježila veću vrijednost od strane pasive, uslijed višegodišnjeg trenda razduživanja banaka prema većinskim stranim vlasnicima i povezanim društvima. Neto strana aktiva nastavila je bilježiti pozitivne vrijednosti do kraja godine i u prvom tromjesečju 2017. godine pod utjecajem nastavka procesa razduživanja, te rasta depozitnih plasmana kod inobanaka i vrijednosnih papira od nerezidenata (slika 5.5).

Slika 5.5: Strana aktiva i pasiva komercijalnih banaka



Bankarski sektor BiH na kraju 2016. godine bio je adekvatno kapitaliziran, a stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora zabilježila porast vrijednosti u odnosu na prethodnu godinu i nalazi se na znatno višoj razini od propisanog regulatornog minimuma (tablica 5.3). Pokazatelji

kapitaliziranosti na razini bankarskog sektora zabilježili su porast u najvećoj mjeri pod utjecajem rasta osnovnog kapitala, dok je istodobni rast ukupnog ponderiranog rizika djelomično neutralizirao pozitivan doprinos koji su ostvarene zarade iz prethodnog razdoblja i dokapitalizacija imale na rast pokazatelja kapitaliziranosti. Okončanjem procesa konsolidacije banaka u većinskom domaćem vlasništvu, te likvidacijom banke u većinskom državnom vlasništvu, rizici na razini sustava su ublaženi. Ipak, u pojedinim bankama će biti potrebno daljnje jačanje kapitalne osnove. Jedna manja banka u većinskom domaćem vlasništvu, koja na kraju četvrtog tromjesečja nije ispunjavala regulatorne zahtjeve po pitanju adekvatnosti kapitala, dokapitalizirana je u prvoj polovici 2017. godine. Sustavno važne banke su adekvatno kapitalizirane, s tim da neke od njih i dalje imaju visok udio nekvalitetnih u ukupim potraživanjima, što će i u narednim razdobljima vršiti pritisak na kapitaliziranost ovih banaka.

Tablica 5.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

		2015.	2016.
Viša kapitalizovanost	Regulatorni kapital, milijuni KM	2.609	2.889
	Ukupni ponderirani rizik, milijuni KM	17.555	18.255
	Stopa adekvatnosti kapitala	14,9%	15,8%
Bolja kvaliteta kreditnog portfelja	Ukupni krediti, milijuni KM	16.458	16.830
	Nekvalitetni krediti, milijuni KM	2.256	1.982
	Omjer nekvalitetnih prema ukupnim kreditima	13,7%	11,8%
Znatno viši poslovni rezultat	Neto dobit/gubitak, milijuni KM	32	219
	Povrat na dionički kapital	2,0%	7,3%
Visoka likvidnost	Likvidna prema ukupnim sredstvima	26,5%	27,2%
	Likvidna sredstva prema kratkoročnim financijskim obvezama	44,0%	44,1%

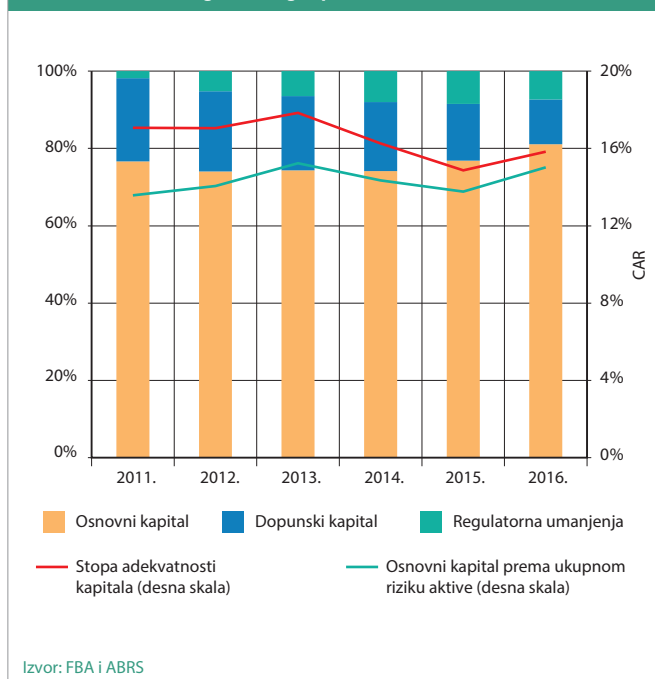
Izvor: CBBiH

Do kraja 2016. godine banke su se u potpunosti uskladile s regulatornim odredbama odluka o kapitalu banaka i kapitalnoj zaštiti banaka²⁶ u pogledu visine i uvjeta za priznavanja stavki dopunskog kapitala, kao i u pogledu zahtjeva za zaštitne slojeve kapitala koje trebaju ispuniti. Posljedično, došlo je do promjena u strukturi regulatornog kapitala, koje se ogledaju u povećanju udjela osnovnog i smanjenju dopunskog kapitala, čime je osigurano poboljšanje kvaliteta regulatornog kapitala (slika 5.6).

²⁵ CBBiH je sredinom travnja 2016. godine donijela odluku o proširenju osnovice za obračun obvezne rezerve, izmjeni stope obvezne rezerve kao i naknadi koju će obračunavati na iznos sredstava obvezne rezerve i na iznos sredstava iznad obvezne rezerve. Odluka je stupila na snagu 1. srpnja 2016. godine, a u skladu s Odlukom osnovicu za obračun obvezne rezerve čine svi depoziti i pozajmljena sredstva. Također, Odlukom je utvrđena i jedinstvena stopa obvezne rezerve od 10% koju će CBBiH primjenjivati na osnovicu za obračun obvezne rezerve. Odlukom je utvrđeno da CBBiH na iznos sredstava obvezne rezerve ne obračunava naknadu. Na iznos sredstava iznad obvezne rezerve, CBBiH obračunava naknadu po stopi koja je jednaka 50% stope koju primjenjuje Europska središnja banka (ECB) na depozite komercijalnih banaka.

²⁶ Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kapitalom banaka i kapitalnoj zaštiti (Službene novine FBiH, 46/14) i Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kapitalom banaka i kapitalnoj zaštiti (Službeni glasnik RS 57/14).

Slika 5.6: Struktura regulatornog kapitala

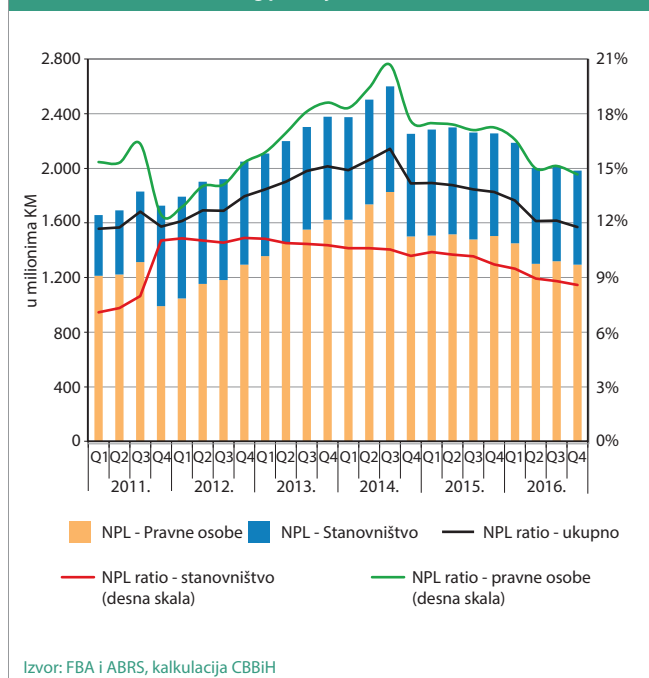


Izvor: FBA i ABRS

Kao rezultat primjene pomenutih regulatornih odredbi, iznos dopunskog kapitala koji ulazi u obračun regulatornog kapitala smanjen je za 68,9 milijuna KM ili 14,9% na razini sustava. Istodobno, banke su zabilježile povećanje osnovnog kapitala za 327,6 milijuna KM ili 13,6% u odnosu na prethodnu godinu. Usklađivanje s regulatornim propisima osobito je bilo zahtjevno za banke koje su propise u pogledu kapitaliziranosti u značajnoj mjeri ispunjavale stavkama dopunskog kapitala.

Ključni pokazatelji kvalitete aktive nastavili su trend poboljšanja. Udio nekvalitetnih prema ukupnim kreditima na kraju 2016. godine iznosio je 11,8%, što predstavlja sniženje od gotovo dva postotna boda u odnosu na kraj prethodne godine (tablica 5.3). Poboljšanje pokazatelja kvalitete aktive u najvećoj mjeri je rezultat nastavaka procesa čišćenja u bilanci banaka, odnosno trajnog otpisa aktive procijenjene kao gubitak. U 2016. godini banke su otpisale 127,2 milijuna KM aktive procijenjene kao gubitak, što je u značajnoj mjeri doprinijelo padu vrijednosti pokazatelja nekvalitetnih u ukupnim kreditima. Uz trajni otpis i likvidacija Banke Srpske a.d. imala je značajan pozitivan učinak na poboljšanje pokazatelja kvalitete aktive bankarskog sektora, budući da je nekvalitetna aktiva u ovoj banci na kraju prethodne godine činila čak 7,2% ukupne nekvalitetne aktive bankarskog sektora. Unatoč poboljšanju pokazatelja kvalitete aktive, udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima i dalje je visok, osobito u segmentu kredita plasiranih pravnim osobama (slika 5.7).

Slika 5.7: Kvaliteta kreditnog portfelja



Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

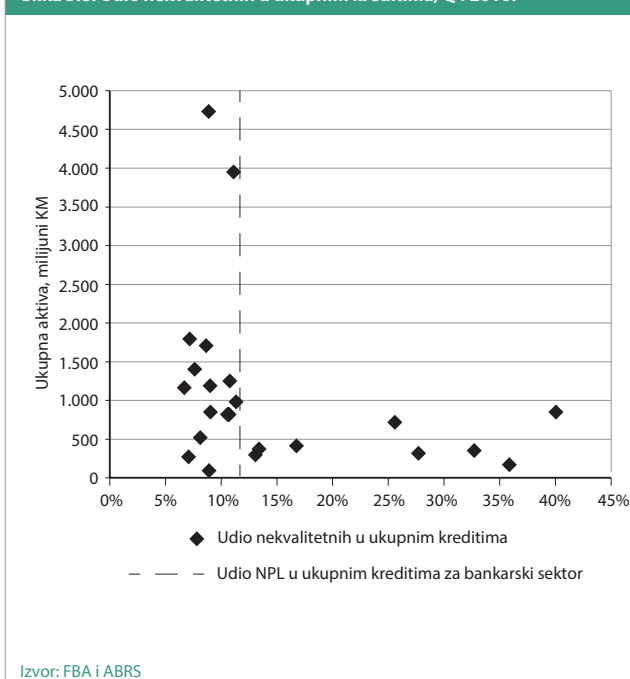
Iako je u sektoru nefinancijskih poduzeća tijekom 2016. godine nastavljen trend smanjenja nekvalitetnih kredita u apsolutnom i relativnom iznosu, smanjenje nekvalitetnih kredita u najvećoj mjeri bilo je pod utjecajem trajnog otpisa nenaplativih potraživanja, te učinka isključivanja Banke Srpske a.d. Banja Luka iz sustava. Premda je kod većine banaka u sustavu zabilježena niža razina nekvalitetnih kredita, te se može ocijeniti da je kreditni rizik iz ovog sektora u blagom padu, poboljšanje maroeonomskih pokazatelja i blagi oporavak ekonomske aktivnosti još uvijek su nedovoljni za značajniji oporavak sektora nefinancijskih poduzeća. Tijekom 2016. godine u pojedinim bankama koje su u prethodnom razdoblju imale intenzivniju kreditnu aktivnost, a moguće i neadekvatne procjene boniteta klijenata, zabilježen je porast kreditnog rizika. Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva nastavili su trend smanjenja pod utjecajem trajnog otpisa nekvalitetnih potraživanja, dok se dio tog smanjenja može pripisati i procesu konverzije kredita u švicarskim francima. Također, smanjenju udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima doprinosi i rast kreditnih plasmana sektoru stanovništva. Dvije banke koje su u aktivi imale kredite indeksirane u CHF valuti, u 2016. godini su poduzimale aktivnosti na konverziji kredita indeksiranih u CHF, te je broj kreditnih partija u CHF valuti smanjen za 69,6% u odnosu na 2015. godinu. Zahvaljujući procesu konverzije, udio indeksiranih kredita u CHF, odobrenih stanovništvu i poduzećima u ukupnim kreditima je smanjen i na kraju 2016. godine iznosio je svega 1% ukupnih kredita bankarskog sektora. S obzirom na to da je konverzija u najvećoj mjeri izvršena u kvalitetnom dijelu portfelja, udio

nekvalitetnih u ukupnim kreditima indeksiranim u CHF se povećao, ali zbog malog udjela ovih kredita u kreditnom portfelju bankarskog sektora, rizik na razini sustava se može smatrati zanemarivim.

Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima na kraju 2016. godine posebno je visok kod šest banaka u sustavu, među kojima su i dvije ranije pomenute banke iz iste bankarske grupacije (slika 5.8). Paralelno s procesom čišćenja bilance i konverzije kredita u CHF, ove banke bilježe inteziviranje kreditne aktivnosti tijekom 2016. godine kao rezultat nove poslovne strategije, čime je zaustavljen dugogodišnji trend smanjenja bilančne sume u ovim bankama i ublažen rizik po financijsku stabilnost.

Na razinu kreditnog rizika u bankarskom sektoru u narednom razdoblju bi moglo utjecajati i jačanje kamatnog rizika. Struktura kreditnog portfelja ukazuje da postoji potencijalna opasnost od materijalizacije kamatnog rizika, s obzirom na to da je i značajan broj kredita ugovoren s varijabilnom kamatnom stopom (detaljnije opisano u poglavljima Kućanstva i Poduzeća). Potencijalni porast kamatnih stopa na europskom bankarskom tržištu, a posljedično i na bankarskom tržištu BiH, povećao bi troškove financiranja za klijente koji imaju ugovorene kredite s varijabilnom kamatnom stopom, što bi moglo uzrokovati kašnjenje u otplati jednog dijela klijenata i pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja u bankarskom sektoru.

Slika 5.8: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima, Q4 2016.



Do kraja 2016. godine završen je drugi ciklus detaljnog pregleda kvalitete aktive (AQR-Asset Quality Review) u pojedinim bankama, kojim je utvrđen stvarni profil rizika u tim bankama i izvršena su bilančna usklađivanja u skladu s nalogima agencija za bankarstvo. Očekivani oporavak ekonomske aktivnosti u narednim razdobljima bi trebao doprinijeti smanjenju udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima, koji je i dalje posebno izražen u sektoru nefinancijskih privatnih poduzeća. Domaće institucije nastavile su poduzimati aktivnosti na uspostavi zakonskog okvira koji bi trebao doprinijeti učinkovitijem rješavanju nekvalitetnih kredita kao ključnog problema bankarskog sektora u BiH. U okviru novih zakona o bankama, koji su usvojeni krajem 2016. i u prvoj polovici 2017. godine²⁷ regulirano je pitanje kupoprodaje plasmana banaka (detaljnije u Tekstnom okviru). Da bi sveobuhvatni okvir za rješavanje nekvalitetnih kredita bio potpun, potrebna su dodatna unapređenja koja se odnose na izmjene poreznog zakona kako bi se uspostavio poseban porezni tretman za otkup nekvalitetnih potraživanja, te uspostavljanje okvira za rješavanje duga fizičkih osoba u slučajevima kada dužnik više ne može da izmiruje obveze prema bankama.

Bankarski sektor BiH na kraju 2016. godine je ostvario neto dobit u iznosu od 218,6 milijuna KM²⁸ (tablica 5.3). Profitabilnost bankarskog sektora u 2016. godini oporavila se pod utjecajem osjetnijeg smanjenja troškova ispravke vrijednosti i porasta operativnih prihoda, uz blagi porast neto kamatnih prihoda. Devetnaest komercijalnih banaka je ostvarilo dobit od 283,3 milijuna KM i četiri banke su iskazale negativan financijski rezultat od 64,7 milijuna KM, dok je u 2015. godini također devetnaest banaka realiziralo dobit od 279,1 milijun KM, i sedam banaka gubitak od 247,5 milijuna KM. Prema tome, uz ostvarenu razinu dobiti koja je bila na približno istoj razini kao i prethodne godine, u 2016. godini neto dobit bankarskog sektora je znatno viša u odnosu na prethodnu godinu. Dobit bankarskog sektora i dalje je skoncentrirana u nekoliko sustavno važnih banaka, pri čemu dobit dvije najveće banke čini 47,3% ukupne ostvarene dobiti bankarskog sektora.

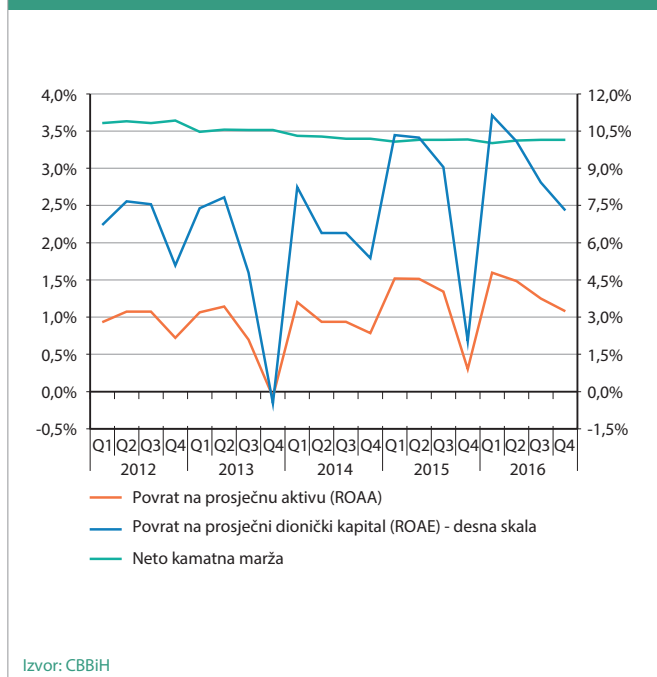
Kretanje pokazatelja ROAA i ROAE u proteklih pet godina ukazuje na volatilnost povrata na aktivu i kapital u bankarskom sektoru, prouzrokovanu visokim gubicima u

²⁷ Zakon o bankama u RS (Službeni glasnik RS, 3/17) i Zakona o bankama u FBiH (Službene novine FBiH, 27/17).

²⁸ Konačni nerevidirani podaci.

poslovanju pojedinih banaka, a naročito na kraju 2013. i 2015. godine (slika 9). Međutim, ukoliko se analiziraju samo banke koje su u promatranom razdoblju imale pozitivan financijski rezultat, može se uočiti da su pokazatelji ROAA i ROAE stabilni, te da bilježe trend rasta od 2012. godine, pri čemu ove banke u posljednje dvije godine ostvaruju znatno veći povrat na aktivu i kapital u odnosu na ranija razdoblja.

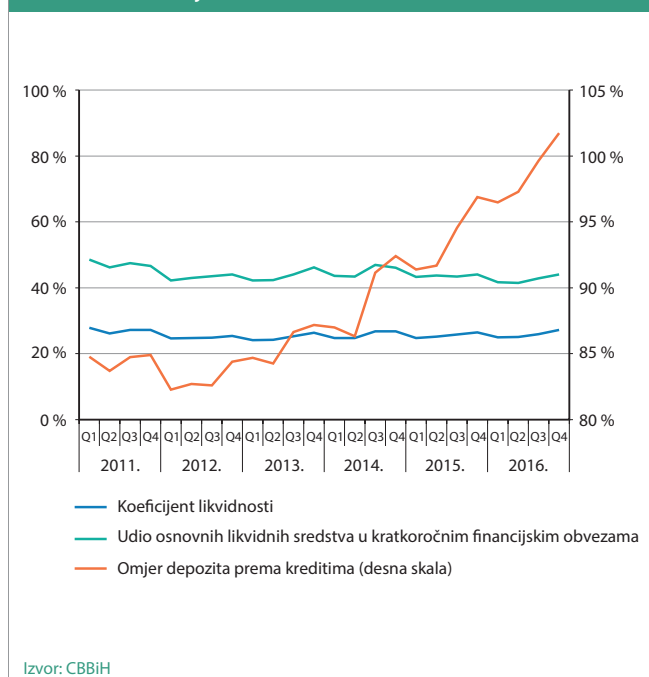
Slika 5.9: Indikatori profitabilnosti



Na kraju 2016. godine ostvaren je veći povrat na prosječnu aktivu i prosječni kapital u odnosu na prethodnu godinu, što je uz već spomenute niže troškove ispravke vrijednosti rezultat stabilnih kamatnih marži i trenda rasta operativnih prihoda koje su banke zabilježile u 2016. godini. U uvjetima niskih kamatnih stopa i relativno slabog oporavka kreditne aktivnosti, na razini bankarskog sektora nastavljen je trend pada kamatnih prihoda. Snižavanjem pasivnih kamatnih stopa banke i dalje amortiziraju pad kamatnih prihoda, te su na kraju četvrtog tromjesečja zabilježile nešto veći neto kamatni prihod nego u istom razdoblju prethodne godine. U strukturi prihoda smanjen je udio kamatnih prihoda s razine od 69,7% s kraja prethodne godine na razinu od 66,9% na kraju 2016. godine, što je rezultat značajnijeg rasta operativnih prihoda koji su banke ostvarile po osnovi naknada i provizija, te pada kamatnih prihoda. Rast profitabilnosti podržan značajnijim rastom prihoda po osnovi naknada kojim se nastoji kompenzirati pad kamatnih prihoda i slaba kreditna aktivnost, predstavlja rizik održivosti stabilne razine dobiti iz osnovne djelatnosti banaka.

Likvidnost bankarskog sektora u BiH se tijekom 2016. godine zadržala na zadovoljavajuće visokoj razini, što je prije svega uzrokovano kontinuiranim trendom povećanja depozita s jedne strane, te niskim rastom kreditnih plasmana odnosno slabim oporavkom kreditne aktivnosti (slika 5.10). Na kraju 2016. godine likvidna sredstva su činila 27,2% aktive bankarskog sektora, dok je 44,1% kratkoročne pasive bilo pokriveno likvidnim sredstvima (tablica 5.3). Iako je na razini sustava zabilježena zadovoljavajuća likvidnost, pojedine banke bilježe porast dospjelih potraživanja uzrokovan kašnjenjem dužnika u otplati dospjelih kreditnih obveza, što rezultira smanjenjem priljeva likvidnih sredstava i konverzijom kreditnog rizika u rizik likvidnosti u ovim bankama. Vrijednost pokazatelja depoziti prema kreditima na kraju 2016. godine iznosila je 101,7% i bilježi značajan porast u posljednje dvije godine, što je rezultat znatno većeg rasta depozita uz relativno blagi rast kreditnih plasmana.

Slika 5.10: Pokazatelji likvidnosti



Testovi na stres

CBBiH na tromjesečnoj osnovi provodi top-down testove na stres za bankarski sektor u zemlji, koji su jedan od glavnih alata za ocjenu njegove otpornosti na potencijalne šokove iz makroekonomskog okruženja i bankarskog sektora. Testiranjem na stres se procjenjuje sposobnost kako cjelokupnog bankarskog sektora tako i pojedinačnih banaka da podnesu potencijalne gubitke koji bi nastali u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova.

Testiranje se vrši kroz dva scenarija, osnovni i ekstremni scenario. U osnovnom scenariju postavljaju se pretpostavke bazirane na makroekonomskim projekcijama i projekcijama kretanja u bankarskom sektoru, čime se nastoji dobiti vjerojatna pozicija bankarskog sektora za kraj naredne dvije kalendarske godine. Ekstremni scenario pretpostavlja događaje male vjerojatnoće, koji će ukoliko se realiziraju imati značajne negativne učinke po bankarski sektor. U nastavku teksta daje se kratki opis šokova, osnovnih makroekonomskih pretpostavki i nalaza testova na stres provedenih na osnovi podataka s kraja 2016. godine.

Test na stres se bazira na dva pretpostavljena šoka: usporavanju ekonomske aktivnosti u zemlji i rastu kamatnih stopa. S obzirom na to da kreditni rizik predstavlja najznačajniji rizik u bankarskom sektoru BiH, u fokusu testova na stres je testiranje otpornosti bankarskog sektora na pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja, tako da se oba šoka odražavaju kroz porast nekvalitetnih kredita, što u konačnici ima negativne učinke na profitabilnost i kapitaliziranost bankarskog sektora.

Očekivana ekonomska kretanja utemeljena su na projekcijama MMF-a i procjenama CBBiH i koriste se kao pretpostavke u osnovnom scenariju testa na stres. U osnovnom scenariju za 2017. godinu pretpostavlja se oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji, koji bi se trebao nastaviti i u 2018. godini. U ekstremnom scenariju predviđa se značajno slabljenje domaće potražnje koje se javlja kao posljedica smanjenja raspoloživog dohotka stanovništva, kao i smanjene vanjske potražnje za domaćim proizvodima. Tako se u oba razdoblja ekstremnog scenarija pretpostavlja značajnije usporavanje ekonomske aktivnosti u odnosu na projekcije iz osnovnog scenarija. Tablica 5.4 daje pregled osnovnih pretpostavki koje su se koristile prilikom testiranja na stres za kraj 2016. godine.

Tabela 5.4: Osnovne pretpostavke u testovima na stres

	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2017.	2018.	2017.	2018.
Rast realnog BDP-a ¹⁾	3,0	3,5	-4,0	-1,5
Rast aktive	5,5	6,0	-3,5	-3,2
Nominalni rast kredita	5,9	5,6	-4,0	-3,5
Rast vrijednosnih papira	15,0	10,0	-5,0	0,0
Inflacija ¹⁾	1,4	1,7	-1,1	-0,8

Izvor: MMF i pretpostavke CBBiH

1) Projekcije MMF-a preuzete iz publikacije IMF World Economic Outlook, April 2017

Osnovni nalazi testova na stres se izražavaju u pogledu kapitaliziranosti bankarskog sektora u naredne dvije godine. Nalazi testova na stres urađenih na osnovi podataka sa kraja 2016. godine ukazuju na stabilnost bankarskog sektora i njegovu otpornost na pretpostavljene šokove. Rezultati testova na stres su pokazali da bi se stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora BiH u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova zadržala iznad regulatornog minimuma (tablica 5.5). Međutim, i pored zadovoljavajuće kapitaliziranosti na razini bankarskog sektora, testovi na stres su pokazali da postoji značajan broj banaka koje bi, u slučaju da se pretpostavljeni šokovi realiziraju, imale potrebe za dodatnim kapitalom. Iako se radi o rizicima idiosinkretičkog karaktera, nedovoljna kapitaliziranost većeg broja banaka ili banaka od sustavne važnosti mogla bi postati prijetnja stabilnosti cjelokupnog bankarskog sektora.

Tablica 5.5: Rezultati testova na stres

	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2017.	2018.	2017.	2018.
Stopa adekvatnosti kapitala, %	16,0	16,5	14,9	14,3
Broj banaka koje trebaju dokapitalizaciju	3	4	8	9

Izvor: CBBiH

Iako je u osnovnom scenariju bankarski sektor iskazao otpornost na aktualne rizike i postojeću nisku razinu ekonomske aktivnosti, nekoliko banaka, prvenstveno one banke koje se već duže vrijeme suočavaju s problemima u poslovanju, su iskazale potrebe za dodatnim kapitalom. U osnovnom scenariju na kraju 2017. godine dokapitalizacijske potrebe iskazuju tri banke, od kojih je jedna i prema podacima s kraja 2016. imala stopu adekvatnosti kapitala nižu od propisane. Prema rezultatima u osnovnom scenariju testa na stres za 2018. godinu, dokapitalizacijske potrebe su imale četiri banke, od čega tri banke koje su i u prvom razdoblju imale potrebe za dodatnim kapitalom, te još jedna manja banka koja je u 2016. godini ostvarila negativan financijski rezultat.

U slučaju da se ostvare pretpostavljeni šokovi iz ekstremnog scenarija, potrebe za dodatnim kapitalom u 2017. godini imalo bi osam, a u 2018. godini devet banaka. Uz nekoliko već pomenutih banaka koje su i u osnovnom scenariju iskazale potrebe za dodatnim kapitalom, u ekstremnom scenariju dokapitalizacijske potrebe se javljaju i kod nekoliko banaka koje prema trenutnim pokazateljima poslovanja nemaju značajnijih problema, ali bi u slučaju pretpostavljenog rasta nekvalitetnih kredita i troškova financiranja, uz pad

kreditne aktivnosti ostvarile gubitke koje ne bi bile sposobne apsorbirati uz postojeću razinu kapitala.

Rezultati testova na stres u ekstremnom scenariju su pokazali da je kapitaliziranost banaka prvenstveno osjetljiva na kvalitetu kreditnog portfelja, koja uslijed pretpostavljenih šokova bilježi značajno pogoršanje. Tako bi uslijed materijalizacije šokova udio nekvalitetnih kredita na kraju 2017. godine porastao za 6,6 postotnih bodova, dok bi do kraja 2018. godine bio dodatno uvećan za 5,1 postotni bod. Značajni porast troškova rezerviranja, uslijed pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja, kao i troškova financiranja banaka u ekstremnom scenariju rezultirao bi negativnim finansijskim rezultatom kod velikog broja banaka u sustavu, što bi utjecalo na pogoršanje njihove kapitaliziranosti. Bitno je napomenuti da se u testovima na stres ne pretpostavlja da su banke koje su iskazale dokapitalizacijske potrebe u prvom razdoblju nadomjestile nedostajući kapital, već dolazi do akumuliranja dokapitalizacijskih potreba u oba razdoblja testa na stres. Iz ovog razloga su rezultati u drugom razdoblju oba scenarija lošiji u odnosu na prvo razdoblje. Također, testovi na stres ne sadrže pretpostavku otpisa nekvalitetnih kredita, odnosno prodaje ovog dijela aktive drugom pravnoj osobi, pri čemu dolazi do akumuliranja nekvalitetnih kredita u razdobljima za koje se vrši testiranje na stres.

Na slici 5.11 prezentirana je razina dokapitalizacijskih potreba i udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima prema stvarnom stanju na kraju 2016. godine i prema rezultatima testa na stres u oba scenarija za dvije naredne godine.

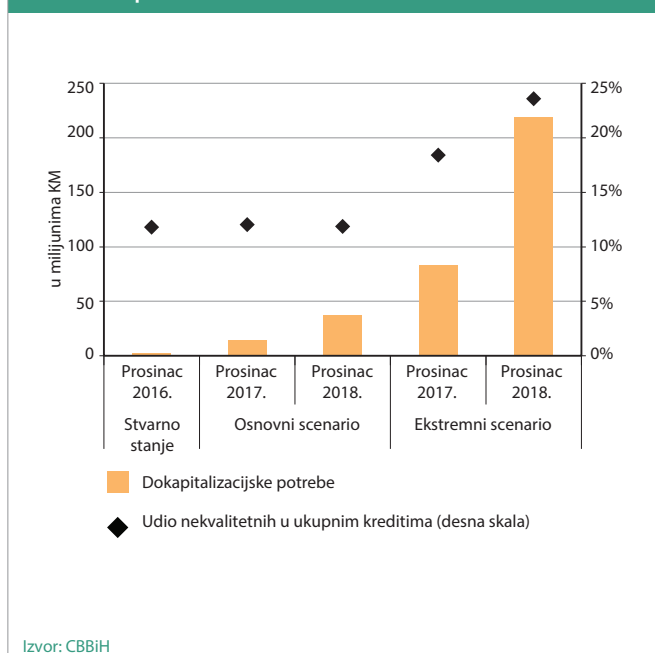
5.2 Nebankarski finansijski sektor

Usljed blagog oporavka ekonomske aktivnosti u BiH, nastavljen je postupni, ali još uvijek veoma blagi oporavak poslovanja jednog dijela nebankarskog finansijskog sektora tijekom 2016. godine. Poboljšanje pokazatelja kvalitete aktive koje je zabilježeno u mikrokreditnom sektoru, kao i pozitivan finansijski rezultat koji su zabilježile MKO i osiguravajuća društva ukazuje na nastavak stabilizacije poslovanja ovog dijela finansijskog sektora. S druge strane, investicijski fondovi i lizing kompanije bilježe negativan poslovni rezultat. Aktiva nebankarskog finansijskog sektora povećala se za 69,1 milijun KM u odnosu na 2015. godinu, pri čemu su društava za osiguranje i reosiguranje i mikrokreditne organizacije zabilježili porast bilančne sume, dok su investicijski fondovi i lizing kompanije zabilježili kontrakciju bilančne sume (tablica 5.1). Iako je aktiva nebankarskog finansijskog sektora zabilježila porast, i dalje je kao rezultat snažnijeg rasta bilančne sume bankarskog sektora, te kontrakcije bilančne sume lizing kompanija i investicijskih fondova nastavljen trend smanjenja udjela nebankarskih finansijskih posrednika u ukupnoj aktivu finansijskog sektora.

Na kraju 2016. godine u BiH je poslovala 21 MKO, od čega 14 mikrokreditnih fondacija i 7 mikrokreditnih društava. Tijekom 2016. godine osnovane su tri nove MKO, i to jedna mikrokreditna fondacija i dva mikrokreditna društva. Ukupna aktiva mikrokreditnog sektora na kraju 2016. godine iznosila je 640 milijuna KM i veća je za 25,2 milijuna KM ili 3,9% u odnosu na 2015. godinu. U strukturi aktive najveći udio imaju krediti (560,8 milijuna KM ili 84,3%), s godišnjom stopom rasta od 8,3%. Oporavak kreditne aktivnosti zabilježen je u većini mikrokreditnih organizacija, ali pojedine manje MKO još uvijek se sučavaju s nedostatkom izvora financiranja, zbog čega bilježe kontrakciju bilančne sume i nisu u mogućnosti da ostvare pozitivan poslovni rezultat. Od ukupnog iznosa mikrokredita, 97,8% je plasirano fizičkim osobama, od čega je najveći dio (36,1%) plasiran za financiranje sektora poljoprivrede. Na plasmane za uslužne djelatnosti otpada 15,5% mikrokredita fizičkim osobama, nakon čega slijede krediti za stambene potrebe (14,3%).

Na razini MKO sektora zabilježeno je poboljšanje pokazatelja kvalitete aktive pod utjecajem iščišćavanja kreditnog portfelja, a ukupan rezultat sektora vezano za rizičnost portfelja nalazi se u okviru propisanog standarda (ispod 5%). Od ukupnog kreditnog portfelja, 2,4% kredita ili 13,3 milijuna KM imalo je kašnjenje u otplati, što predstavlja

Slika 5.11: Ukupne dokapitalizacijske potrebe i udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima



smanjenje rizičnog portfelja za 408 tisuća KM ili 3% u odnosu na prethodnu godinu. Također, zabilježeno je smanjenje rezerviranja za kreditne gubitke sa 5,1 milijun KM na kraju 2015. godine na 4,8 milijuna KM na kraju 2016. Poboljšanje pokazatelja kvalitete aktivnog portfelja iskazano je i smanjenjem stope rezervi za kreditne gubitke. Stopa rezervi za kreditne gubitke na razini sektora iznosila je 0,85% i zabilježila je smanjenje od 13 baznih bodova u odnosu na prethodnu godinu. Izvanbilančna evidencija, koju u najvećem dijelu čine otpisana potraživanja, niža je za 3,4% u odnosu na prethodnu godinu, i trenutno čini 27,5% kreditnog portfelja.

U strukturi pasive, obveze po uzetim kreditima koje predstavljaju osnovni izvor sredstava MKO, zabilježile su blago smanjenje u odnosu na prethodnu godinu (1%). Iako obveze po uzetim dugoročnim kreditima, koje čine 75,5% ukupnih obveza po uzetim kreditima, nisu zabilježile značajnije smanjenje u odnosu na prethodnu godinu (1,27%), domaće komercijalne banke i međunarodni kreditori još uvijek pokazuju visok stupanj uzdržanosti i opreza prilikom kreditiranja ovog sektora. Ukupni kapital sektora na kraju 2016. godine iznosi 293,1 milijun KM i bilježi povećanje od 9% u odnosu na prethodnu godinu. Na povećanje ukupnog kapitala najznačajniji utjecaj imalo je povećanja dobiti u odnosu na prethodnu godinu, čime je stavka višak prihoda nad rashodima u okviru kapitala zabilježila porast od 18,8%.

Mikrokreditni sektor je na kraju 2016. godine ostvario pozitivan financijski rezultat u visini od 25,8 milijuna KM. Četiri mikrokreditne fondacije iskazale su manjak prihoda nad rashodima u iznosu od 111 tisuća KM i jedno mikrokreditno društvo je iskazalo gubitak u poslovanju, dok su ostale MKO zabilježile pozitivan financijski rezultat. Ukupni prihodi na kraju 2016. godine iznosili su 113,6 milijuna KM i zabilježili su povećanje od 9,1% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi ukupnih prihoda, najveći udio imaju prihodi od kamata, koji na kraju 2016. godine čine 92,2% ukupnih prihoda. Prihodi od kamata bilježe povećanje od 10,5%, dok su istodobno operativni prihodi zabilježili smanjenje od 5,5% u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje prihoda od kamata rezultat je povećanja kreditne aktivnosti MKO, te povećanja efektivnih kamatnih stopa na kratkoročne i dugoročne mikrokredite tijekom 2016. godine. Prosječna ponderirana efektivna kamatna stopa na ukupne kredite u četvrtom tromjesečju 2016. godine u FBiH je iznosila 25,64%, a u RS 22,96%.

Ukupni rashodi MKO sektora iznosili su 98,5 milijuna KM i zabilježili su povećanje od 5,3% u odnosu na prethodnu

godinu. Operativni troškovi sektora, koje u najvećem dijelu čine troškovi plaća i doprinosa, veći su za 5,3% u odnosu na 2015. godinu, što je djelomično rezultat povećanja broja zaposlenih u mikrokreditnom sektoru. Troškovi rezerviranja za kreditne i druge gubitke iznosili su 4,5 milijuna KM i zabilježili su smanjenje od 1,4% u odnosu na prethodnu godinu. Porast profitabilnosti mikrokreditnog sektora u 2016. godini u najvećoj mjeri rezultat je rasta prihoda ostvarenih po osnovi kamata i sličnih prihoda. Iako svi pokazatelji poslovanja mikrokreditnog sektora ukazuju na daljnji rast i stabilizaciju poslovanja, investitori i dalje ovaj sektor smatraju rizičnim, te se vraćanje povjerenja investitora može očekivati tek nakon neophodne konsolidacije sektora u kome bi poslovao manji broj jačih i zdravijih MKO.

Na kraju 2016. godine dozvolu za rad imalo je osam lizing društava. Djelatnost lizinga i tijekom 2016. godine nastavila je bilježiti trend smanjenja poslovnih aktivnosti, koji se ogleda u značajnom smanjenju novozaključenih ugovora u odnosu na prethodnu godinu (28,3%). Ukupna aktiva lizing sektora iznosila je 422,7 milijuna KM i zabilježila je smanjenje od 11% u odnosu na prethodnu godinu (tablica 5.1). Samo u slučaju dva lizing društva zabilježen je rast, dok ostala lizing društva i dalje bilježe pad bilančne sume. U strukturi ukupne aktive najznačajnija stavka bilance stanja društava za lizing su financijski plasmani. Na financijski lizing odnosi se 90% vrijednosti novoodobrenih ugovora o lizingu, a na poslove operativnog lizinga preostalih 10%. Ukupna potraživanja po osnovi financijskog lizinga, koja čine 72,7% ukupne aktive u 2016. godini smanjena su za 11,5% u odnosu na prethodnu godinu i iznose 307,3 milijuna KM. Smanjenje poslovne aktivnosti i pad bilančne sume sektora može se pripisati činjenici da četiri lizing društva u 2016. godini nisu bila tržišno aktivna u procesu zaključivanja novih ugovora. Jedno lizing društvo je početkom ožujka 2017. godine podnijelo zahtjev za oduzimanje dozvole za obavljanje djelatnosti lizinga.

Sektor lizinga je na kraju 2016. godine ostvario negativan financijski rezultat u iznosu od dva milijuna KM, što je prvenstveno bilo uzrokovano iskazanim gubitkom u društvima koja nisu bila tržišno aktivna. Četiri lizing društva koja nisu bila tržišno aktivna iskazala su gubitak u iznosu od 5,3 milijuna KM. Pozitivan financijski rezultat ostvarila su četiri lizing društva u iznosu od 3,3 milijuna KM. Prema pokazateljima poslovanja, može se zaključiti da poslovanje lizing društava u 2016. godini ukazuje na pad poslovnih aktivnosti, s tim da su povoljni financijski pokazatelji zabilježeni u lizing društvima koja nisu obustavila poslovne aktivnosti.

Na tržištu osiguranja u BiH u 2016. godini poslovalo je 27 društava za osiguranje i jedno društvo za reosiguranje. Bilančna suma osiguravajućih društava je veća za 8% u odnosu na prethodnu godinu, te se njen udio u ukupnoj aktivni financijskih posrednika povećao na 5,56% (tablica 5.1). Sektor osiguranja nastavio je bilježiti rast premije u 2016. godini, ali se premija još uvijek nalazi na relativno niskoj razini (2,17% BDP-a), što ukazuje da i tijekom 2016. godine nije došlo do značajnijih promjena u pogledu razvoja kao i same strukture tržišta osiguranja. Ukupna premija društava za osiguranje u BiH na kraju 2016. godine iznosila je 633,94 milijuna KM i u odnosu na isto razdoblje prošle godine bilježi povećanje od 6,4%. Od 27 društava za osiguranje registriranih u BiH, njih 23 je ostvarilo rast ukupnog premijskog prihoda, dok su četiri društava zabilježila pad ukupnog premijskog prihoda u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Od ukupne obračunane premije, na neživotna osiguranja se odnosi 79,6%, odnosno 504,7 milijuna KM, a najznačajniji udio u ukupnoj premiji osiguranja i dalje ima osiguranje od automobilske odgovornosti. Obračunana premija na životna osiguranja je iznosila 129,3 milijuna KM, čime se u 2016. godini udio u ukupnoj premiji ponovo samanjio s prošlogodišnje razine od 20,7% na razinu od 20,4%. Iako se i u 2016. bilježi blagi rast premije životnog osiguranja (4,6%), i dalje je slaba zastupljenost dobrovoljnih vrsta osiguranja, što predstavlja jedan od pokazatelja slabe razvijenosti tržišta osiguranja u BiH i jedan od osnovnih rizika u ovom sektoru. Ukupne bruto isplaćene štete iznose 245,7 milijuna KM i čine 38,8% ukupne obračunane premije.

Prema podacima CBBiH, osiguravajuća društva su na kraju 2016. godine držala na računima komercijalnih banaka, u različitim formama depozita, 36% ukupne aktive, što upućuje na zaključak da je likvidnost aktive osiguravajućih društava i dalje relativno visoka. Ovo je prvenstveno posljedica ograničenih mogućnosti investiranja na domaćim tržištima kapitala ali i zakonskih odredbi.

Rast bilančne sume i premijskih prihoda ukazuje na nastavak pozitivnih trendova u sektoru osiguranja. Međutim, daljnji razvoj tržišta osiguranja u BiH u velikoj mjeri je limitiran općim ekonomskim uvjetima poput niske razine plaća i kontinuirano visoke stope nezaposlenosti, te nepostojanjem dovoljne razine znanja stanovništva o ulozi i značaju osiguranja. Sve nevedeno rezultira još uvijek slabom

zastupljenosti dobrovoljnih vrsta osiguranja, što u konačnici predstavlja ograničavajući čimbenik jačanju investicijskog potencijala sektora osiguranja.

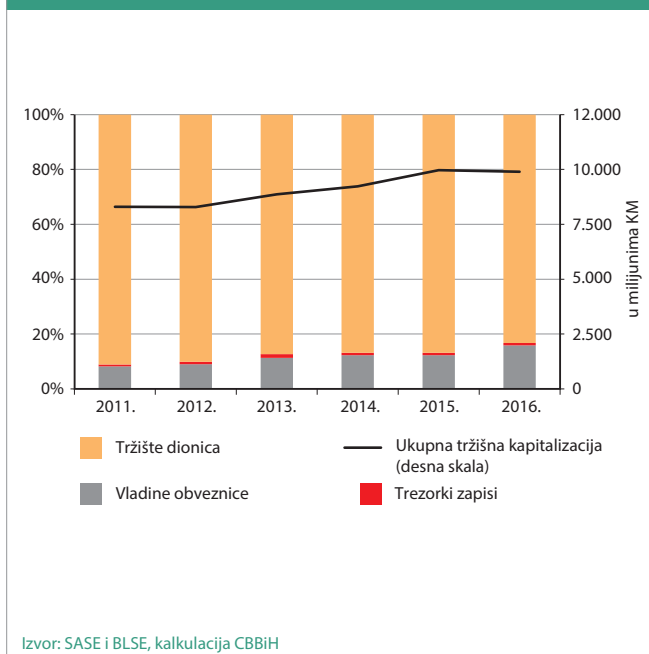
U 2016. godini dozvolu za rad imala su 33 investicijska fonda, od čega 18 u FBiH i 15 u RS. Od ukupno 33 investicijska fonda, 25 su zatvoreni investicijski fondovi, dok su osam fondova otvoreni investicijski fondovi. Neto vrijednost imovine investicijskih fondova u 2016. godine zabilježila je pad od 2,7% u odnosu na kraj prethodne godine i iznosila je 801 milijun KM. Većina fondova je zabilježila smanjenje neto vrijednosti imovine kao rezultat smanjenje tržišne vrijednosti vrijednosnih papira iz portfelja fondova. Industrija fondova u BiH, promatrano u cjelini, poslovala je negativno, a realizirani gubitak u 2016. godini iznosio je 48,5 milijuna KM²⁹.

Ukupan promet na bh. burzama u 2016. godini bilježi smanjenje, a vrijednost prometa iznosi 1,38 milijardi KM. Od ukupnog prometa, na SASE se odnosi 54,7%, a na BLSE 45,3%. Vrijednost ukupno ostvarenog prometa na bh. burzama u 2016. manja je za 22,5%, dok su godišnje stope rasta prometa na SASE i BLSE iznosile -38,1% i 11,5% respektivno. Zabilježeno smanjenje prometa na SASE tijekom 2016. godine u iznosu od 464,4 milijuna KM u najvećoj mjeri rezultat je smanjenja redovitog prometa na slobodnom tržištu, te pada prometa na primarnom tržištu. Na slobodnom tržištu zabilježen je pad prometa u iznosu od 234,4 milijuna KM, a na primarnom tržištu u iznosu od 155 milijuna KM. Vrijednost ukupnih emisija instrumenata duga koje je vlada FBiH emitirala na domaćem tržištu kapitala u 2016. godini iznosila je 460,3 milijuna KM i manja je za 147,6 milijuna KM, zbog čega je i zabilježen pad prometa na primarnom tržištu na sarajevskoj burzi. S druge strane, povećanje prometa na BLSE u najvećoj mjeri je rezultat povećanja javne ponude na primarnom tržištu, s obzirom na to da je vlada RS emitirala instrumente duga u ukupnom iznosu od 468,2 milijuna KM, što je za 59,1 milijun KM više u odnosu na prethodnu godinu. Kao i prethodnih nekoliko godina, najveći obujam prometa na domaćem tržištu kapitala ostvaren je u segmentu instrumenata duga koje su tijekom 2016. godine emitirale entitetske vlade u ukupnom iznosu od 928,5 milijuna KM. Tijekom 2016. godine entitetske vlade su se nastavile zaduživati po osnovi trezorskih zapisa i obveznica na domaćem tržištu kapitala, tako da je udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji dosegao razinu od 16,7% na kraju 2016. godine (slika 5.12)³⁰.

²⁹ Podaci o poslovanju jednog otvorenog investicijskog fonda za kraj 2016. godine nisu bili dostupni u trenutku pisanja Izvješća, zbog čega nisu uključeni u financijski rezultat sektora.

³⁰ Na slici nisu prikazane korporativne obveznice, budući da njihov udio u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji iznosi svega 0,1%, te trezorski zapisi Vlade FBiH, jer se njima ne trguje na sekundarnom tržištu.

Slika 5.12: Udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji



Izuzimajući segment primarnog tržišta, obujam prometa na domaćim burzama i dalje se može smatrati skromnim. Domaća tržišta kapitala u pogledu investicijske aktivnosti i potencijala još uvijek nisu na razinama koje bi podržale brži razvoj gospodarske aktivnosti u BiH. Osim komercijalnih banaka, koje su većinom orijentirane ka tržištu vladinog duga, veći institucionalni ulagači gotovo i da nisu prisutni na tržištu kapitala, a individualni ulagači iz niza razloga, poput niskog realnog dohotka, nedovoljnog iskustva i tradicije trgovanja na burzi, ne odlučuju se na aktivniju ulogu na domaćem tržištu kapitala. Također, privatna poduzeća u malom obujmu koriste bh. burze kao dodatni izvor financiranja ili kao alternativu zaduživanju kod bankarskog sektora.

6. Financijska infrastruktura

6.1 Platni sustavi

U skladu sa svojom zakonskom obvezom, CBBiH je i u 2016. godini nastavila uspješno podržavati i unapređivati funkcije platnog prometa putem suvremenih obračunskih i platnih sustava za izvršavanje međubankarskih transakcija. Od ožujka 2017. godine CBBiH je u žirokliring sustavu, umjesto dosadašnjih tri, uvela četiri poravnanja, čime je pravnim i fizičkim osobama omogućeno češće procesuiranje platnih naloga tijekom dana.

Tijekom 2016. godine, u platnim sustavima CBBiH zabilježen je rast broja i vrijednosti međubankarskih transakcija kroz sustave žirokliringa i RTGS-a. Ukupan broj transakcija u međubankarskom platnom prometu je povećan za 2,3%, dok je ukupna vrijednost transakcija povećana za 3,8% u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje vrijednosti transakcija u 2016. godini rezultiralo je bržom cirkulacijom novca u ekonomiji, pa je tako smanjen broj dana potreban da bi se izvršile transakcije u vrijednosti godišnjeg nominalnog BDP-a (tablica 6.1). Iako se broj međubankarskih transakcija kontinuirano povećava, veći dio platnog prometa se i dalje odvija unutar samih banaka. Tako se u 2016. godini 61% od ukupnog broja transakcija odnosilo na unutarbankarske transakcije.

Tablica 6.1: Transakcije u platnom prometu

Godina	Ukupan broj transakcija, u milijunima	Ukupan promet, milijuni KM	Prosječni dnevni promet, milijuni KM	BDP/ prosječan dnevni promet
2005.	22,9	36.195	140,3	122
2006.	24,9	47.728	185,0	104
2007.	28,4	60.193	234,2	93
2008.	29,6	70.345	272,7	91
2009.	29,0	64.458	251,8	95
2010.	31,8	67.779	263,7	94
2011.	32,5	76.653	298,3	87
2012.	33,8	81.533	318,5	81
2013.	35,8	76.605	298,1	88
2014.	37,9	87.859	341,9	79
2015.	39,1	85.106	326,1	87
2016.	40,0	88.380	338,6	86

Izvor: CBBiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

Koncentracija ukupnog broja i vrijednosti međubankarskih transakcija u platnom prometu, ilustrirana je Herfindahl-Hirschmanovim indeksom (HHI)³¹. U tablici 6.2 prikazane su vrijednosti indeksa izračunane na osnovi podataka o ukupnom broju i iznosu međubankarskih transakcija za sve sudionike platnog prometa, u oba platna sustava (RTGS i žirokliring). Koncentracija transakcija mjerena HHI indeksom, kada se u izračun uključe sve banke u sustavu je veća u odnosu na prethodnu godinu, ali ne ukazuje na postojanje sustavnih rizika u platnim sustavima. S obzirom na to da na tržištu BiH posluje veliki broj manjih banaka, ista analiza urađena je i za deset banaka s najvećim udjelom u ukupnoj vrijednosti međubankarskih transakcija. Vrijednosti HHI indeksa su znatno veće i ukazuju na umjerenu koncentraciju međubankarskih platnih transakcija, odnosno na činjenicu da se većina međubankarskog platnog prometa odvija između manjeg broja velikih banaka.

Tablica 6.2. Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

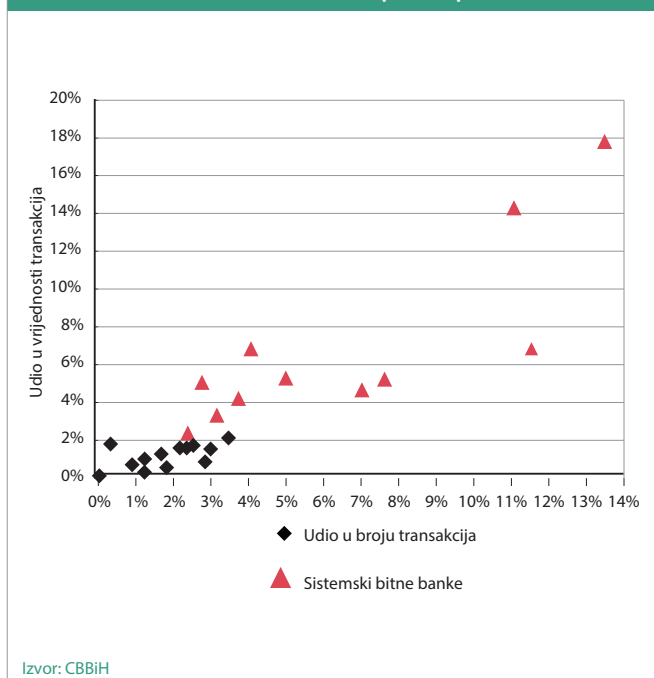
Razdoblje	Sve banke		10 banaka sa najvećim udjelom	
	Broj transakcija	Vrijednost transakcija	Broj transakcija	Vrijednost transakcija
Prosinac 2008.	693	908	1.271	1.381
Prosinac 2009.	651	989	1.233	1.413
Prosinac 2010.	651	903	1.256	1.346
Prosinac 2011.	626	836	1.230	1.287
Prosinac 2012.	638	844	1.278	1.295
Prosinac 2013.	654	810	1.337	1.378
Prosinac 2014.	660	778	1.350	1.310
Prosinac 2015.	689	810	1.314	1.305
Prosinac 2016.	690	822	1.307	1.322

Izvor: CBBiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

Na slici 6.1. prikazan je udio banaka u ukupnom broju i vrijednosti međubankarskih transakcija za 2016. godinu. Sustavno važne banke imaju dominantan udio u ukupnoj vrijednosti kao i broju međubankarskih transakcija (74,24% i 78,32% respektivno). Banka s najvećim udjelom u međubankarskom platnom prometu u 2016. godini čini 17,1% ukupne vrijednosti transakcija, a prvih pet banaka s najvećim udjelom čine 51,2% ukupne vrijednosti transakcija.

³¹ HHI je mjera koncentracije i računa se kao suma kvadrata pojedinačnih udjela u promatranom segmentu. Indeks ispod 1.000 bodova ukazuje na nekoncentriranost, 1.000 do 1.800 bodova umjerenu, a preko 1.800 bodova na visoku koncentraciju.

Slika 6.1: Udio banaka u međubankarskom platnom prometu u 2016.



U 2016. godini CBBiH je nastavila održavati Središnji registar kredita (SRK). Podaci u SRK ažuriraju se na dnevnoj osnovi od strane poslovnih banaka, mikrokreditnih organizacija, lizing kompanija i ostalih institucija koje izvještavaju podatke u SRK, čime se finansijskim institucijama korisnicima ove baze podataka osiguravaju podaci o kreditnoj historiji i trenutnoj zaduženosti njihovih postojećih ili potencijalnih klijenata i na taj način omogućava da kvalitetnije procijene rizike prilikom donošenja odluka o odobravanju plasmana. CBBiH je u 2016. godini nastavila održavati jedinstveni registar transakcijskih računa kao i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH. Popis blokiranih računa poslovnih subjekata se jednom mjesečno ažurira i objavljuje na internetskoj stranici CBBiH. Objavljivanjem liste blokiranih računa, CBBiH omogućava svim poslovnim subjektima uvid u status svojih postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

CBBiH je u 2016. godini nastavila vršiti međunarodni kliring plaćanja između banaka iz BiH i Srbije u ukupnoj vrijednosti od 197,67 milijuna eura. U sustavu plaćanja između dvije države sudjelovalo je pet banaka iz BiH, od čega dvije sustavno banke iz iste bankarske grupacije na koje se odnosi najveći dio prometa.

6.2 Regulatorni okvir

U 2016. godini i prvoj polovici 2017. godine nastavljene su izmjene i dogradnje postojećeg regulatornog okvira koji uređuje poslovanje finansijskog sektora BiH u cilju usklađivanja s najboljim međunarodnim praksama, kao i relevantnim europskim zakonodavstvom.

Tijekom 2016. godine završene su aktivnosti na izradi nacrtu novih zakona o bankama i zakona o agencijama za bankarstvo, te se nastavilo s aktivnostima na izradi novih podzakonskih akata u skladu s novim zakonima i postojećom Strategijom za izradu regulative u cilju pune implementacije Bazela II/III i EU direktiva. Krajem 2016. godine, te u prvoj polovici 2017. godine usvojeni su novi zakoni o bankama u oba entiteta³². Novim zakonima prihvaćena su najnovija rješenja iz direktiva Europske unije prilagođena stupnju razvijenosti domaćeg bankarskog sektora, a u obzir je uzeta i pozitivna praksa zemalja iz okruženja. Izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo RS-a³³, proširena su ovlaštenja i nadležnosti Agencije za bankarstvo RS, dok su izmjene i dopune Zakona o Agenciji za bankarstvo FBiH još uvijek u procesu usvajanja. Također, izrađen je prijedlog izmjena i dopuna Zakona o osiguranju depozita, čije se usvajanje očekuje u narednom razdoblju. Izrada i usvajanje seta zakona koji reguliraju rad banaka u BiH jedna je od strukturalnih odrednica iz Pisma namjere na koje su se domaće institucije obvezale pri zaključivanju Proširenog aranžmana s MMF-om.

³² Zakon o bankama u RS (Službeni glasnik RS, 3/17) i Zakon o bankama u FBiH (Službene novine FBiH, 27/17).

³³ Zakon o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske (Službeni glasnik RS, 4/17)

Tekstni okvir: Modernizacija zakona i propisa koji se odnose na bankarski sektor

Novi zakoni o bankama izrađeni su s ciljem usklađivanja s najboljim međunarodnim praksama i regionalnim standardima vezanim za superviziju i sanaciju banaka, a kao osnova za usklađivanje korišteni su Direktiva i Uredba EU o bankama (CRR i CRD IV), Direktiva EU o oporavku i sanaciji banaka (BRRD) i elementi Međunarodnog regulatornog okvira za banke Bazel II i Bazel III. Osnovne značajke novih zakona u dijelu koji se odnosi na superviziju predstavljaju jačanje ovlaštenja agencija za bankarstvo u oblasti bankarske supervizije, jačanje prudencijalnih zahtjeva i zahtjeva u vezi s upravljanjem bankama u cilju održavanja povjerenja u bankarski sektor, te očuvanja njegove stabilnosti i zaštite deponenata. Dio zakona koji se odnosi na superviziju obuhvaća široki spektar oblasti, a neke od osnovnih su uspostava konsolidirane supervizije, definiranje mjera za ranu intervenciju, definiranje uvjeta pod kojima će se dozvoliti otvaranje podružnica stranih banaka u BiH, jačanje procedura za izdavanje dozvola za rad, decidno odvajanje uloga različitih upravljačkih tijela banke i dr. U novim zakonima o bankama definiran je pojam sustavno značajnih banaka, prema kojima supervizori mogu postaviti posebne zahtjeve. Uvedene su i brojne novine, koje se prije svega odnose na izradu planova oporavka samih banaka, utvrđivanje mjera za poboljšanje njihovog financijskog položaja, te na poduzimanje mjera rane intervencije agencija za bankarstvo u slučaju značajnog pogoršanja stanja banke.

Uspostavljen je i potpuno novi pravni okvir za restrukturiranje banaka, čime je upotreba proračunskih i javnih sredstava svedena na najmanju moguću mjeru, sa svrhom očuvanja i jačanja financijske stabilnosti. Odredbe o restrukturiranju banaka uvedene su radi osiguranja kontinuiteta ključnih funkcija i poduzimanja mjera koje treba da spriječe ili ublaže nastupanje kriznih situacija kod pojedinačne banke, ali i bankarskog

i financijskog sustava u cjelini, a samim tim i osiguraju učinkovito restrukturiranje banke koja ne može ili vjerojatno neće moći da nastavi poslovanje. Kroz okvir restrukturiranja uveden je niz novih instrumenata za rješavanje problematičnih banaka poput prodaje dijela ili cijelog poslovanja ovlaštenim subjektima, prijenos dijela ili cijelog poslovanja jednoj ili više banaka za posebne namjene, odvajanje imovine, te unutarnje restrukturiranje, odnosno sanacija vlastitim sredstvima. U skladu s novim zakonima o bankama, agencijama je dodijeljena nadležnost za sanaciju/restrukturiranje banaka, odvojena od nadležnosti za superviziju. Nova nadležnost entitetskih agencija podrazumijeva utvrđivanje ispunjenosti uvjeta za pokretanje postupka restrukturiranja banaka, sprovođenje postupka restrukturiranja, odlučivanje o instrumentima i mjerama koje će se poduzeti u restrukturiranju i obavljanje drugih poslova u vezi s restrukturiranjem.

U okviru aktivnosti na implementaciji Strategije za uvođenje Bazela III, entitetske agencije za bankarstvo su tijekom 2016. godine radile na pripremi nacrtu novih odluka o upravljanju rizikom likvidnosti banaka. Nacrtima odluka, između ostalog, definirani su minimalni kvantitativni zahtjevi za upravljanje rizikom likvidnosti u skladu s kojima banke moraju odrediti razinu izloženosti riziku likvidnosti kojim mogu upravljati u uobičajenim okolnostima i u stresnom razdoblju. Nacrtima odluka predviđeno je provođenje testiranja otpornosti na stres, te izrada plana likvidnosti za nepredviđene situacije i plan oporavka likvidnosti. Također, nacrtima odluka definiran je koeficijent pokrića likvidnosti (LCR) i koeficijent neto stabilnog financiranja (NSFR), te zaštitni slojevi likvidnosti.

Usvajanjem nove zakonske regulative kroz modernizaciju i usklađivanje u oblasti bankarske supervizije s regulativnom Europske unije, bit će stvorena osnova za daljnje jačanje bankarskog sektora, koji može pružiti veću podršku razvoju realnog sektora i doprinijeti ekonomskom rastu u BiH.

U prosincu 2016. entitetske agencije za bankarstvo potpisale su Memorandum o razumijevanju sa Saveznim financijskim nadzornim organom Njemačke („BaFin“). Memorandumom o razumijevanju uređena je suradnja i koordinacija između ovih institucija u oblasti nadzora banaka.

U veljači 2016. godine Narodna skupština RS je usvojila novi Zakon o stečaju, dok je Parlament FBiH usvojio Nacrt Zakona o stečaju u studenom 2016. godine. Novi Zakon o stečaju

osigurava pravodobno pokretanje stečajnog postupka, financijsko i operativno restrukturiranje dužnika, skraćivanje trajanja i smanjenje troškova stečajnog postupka. Propisan je način imenovanja stečajnih upravnika, uz poštovanje principa ravnopravnosti i ravnopravnosti, kao i starosna granica za stečajne upravnike i visina njihovih naknada. Zaštićena su prava povjeritelja, unaprijeđen i pojednostavljen proces reorganizacije te određen organ koji bi vršio nadzor nad primjenom zakonske odredbe koja se tiče pravodobnog

pokretanja postupka i koji bi izricao sankcije stečajnom dužniku, odnosno organu ovlaštenom za njegovo zastupanje usljed neblagovremenog pokretanja postupka.

Parlament FBiH je u srpnju 2016. godine usvojio Zakon o financijskom poslovanju, a primjena Zakona počela je od siječnja 2017. godine³⁴. Novi Zakon o financijskom poslovanju donesen je u cilju usklađivanja zakonodavstava naše zemlje s direktivama EU o pravodobnom izvršavanju novčanih obveza gospodarskih subjekata. Pored pravnih posljedica za kašnjenje u izvršenju plaćanja, zakon uređuje financijsko poslovanje društava i javnih organa, te rokove izvršenja novčanih obveza. Zakonom je regulirano i utvrđivanje nelikvidnosti i postupanje u uvjetima nelikvidnosti gospodarskih subjekata.

U okviru ispunjenja obveza preuzetih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju EU, nastavlja se provođenje reforme i u oblasti računovodstva i revizije u pravcu daljnjeg usuglašavanja sa zakonodavstvom EU. Parlament FBiH je u studenom 2016. godine usvojio Nacrt Zakona o registru financijskih izvješća. Zakon predviđa obvezno javno objavljivanje podataka iz financijskih izvješća i dokumentacije uz ta izvješća za sve obveznike koji su obvezni predati financijska izvješća na stranici Financijsko-informatičke agencije (FIA) u svrhu stvaranja sigurnijeg i povoljnijeg poslovnog ambijenta, smanjenja stupnja sustavnog rizika u realnom sektoru i financijskom sustavu, poboljšanju informiranosti i sigurnosti investitora, povećanju.

konkurentnosti domaćeg gospodarstva i poticanju priljeva inozemnih investicija

S obzirom na to da nije pravodobno provela aktivnosti na otklanjanju zakonskih nedostataka u oblasti borbe protiv korupcije i financiranja terorizma, u skladu s preporukama GRECO-a, MONEYVAL komiteta i FATF-a, BiH je polovicom 2016. godine vraćena na listu zemalja visokog rizika, nesigurnih za financijska ulaganja. S ciljem provedbe preporuka iz usvojenog Akcijskog plana za otklanjanje nedostataka u borbi protiv pranja novca i harmoniziranja sustava sprečavanja pranja novca i financiranja terorizma sa standardima i preporukama FATF-a, u 2017. godini usvojeni su Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu vrijednosnih papira u oba entiteta, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o investicijskim fondovima FBiH kao i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o društvima za osiguranje RS.

U veljači 2017. godine usvojen je i novi Zakon o osiguranju u FBiH. Zakonom se uređuje osnivanje, poslovanje, nadzor i prestanak društava za osiguranje osnovanih u FBiH, kao i podružnica društava koja posluju u FBiH. Između ostalog, novim zakonom usvojena je odredba pravne regulative EU o obvezi odvojenog obavljanja djelatnosti životnog i neživotnog osiguranja kako jedna djelatnost ne bi snosila obveze druge djelatnosti. Donošenjem Zakona o osiguranju ispunjen je još jedan od zahtjeva MONEYVAL komiteta i FATF-e u oblasti sprečavanja pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti.

³⁴ Zakon o rokovima izmirenja novčanih obveza u RS nije još uvijek usvojen.

Statistički dodatak

Tablica A1: Promjene suverenog rejtinga

Država	Datum promjene	Standard & Poor's rejting		
		Dugoročni	Izgled	Kratkoročni
Grčka	do 2009	A	Stabilan	A-1
	09.01.2009	A	Negativan, promatranje	A-1
	14.01.2009	A	Stabilan	A-2
	07.12.2009	A	Negativan, promatranje	A-2
	16.12.2009	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	16.03.2010	BBB+	Negativan	A-2
	27.04.2010	BB+	Negativan	B
	02.12.2010	BB+	Negativan, promatranje	BB+
	29.03.2011	BB-	Negativan, promatranje	B
	09.05.2011	B	Negativan, promatranje	C
	13.06.2011	CCC	Negativan	C
	27.07.2011	CC	Negativan	C
	05.02.2012	CCC	Stabilan	C
	27.02.2012	SD	NM	SD
	02.05.2012	CCC	Stabilan	C
	07.08.2012	CCC	Negativan	C
	05.12.2012	SD	-	SD
	18.12.2012	B-	Stabilan	B
	28.01.2015	B-	Negativan, promatranje	B
	15.04.2015	CCC+	Negativan	C
	22.01.2016	B-	Stabilan	B
Irska	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	09.01.2009	AAA	Negativan	A-1+
	30.03.2009	AA+	Negativan	A-1+
	08.06.2009	AA	Negativan	A-1+
	24.08.2010	AA-	Negativan	A-1+
	23.11.2010	A	Negativan, promatranje	A-1
	02.02.2011	A-	Negativan, promatranje	A-2
	01.04.2011	BBB+	Stabilan	A-2
	05.12.2011	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	11.02.2013	BBB+	Stabilan	A-2
	12.07.2013	BBB+	Pozitivan	A-2
	06.06.2014	A-	Pozitivan	A-2
	05.12.2014	A	Stabilan	A-1
	05.06.2015	A+	Stabilan	A-1
Portugal	do 2009	AA-	Stabilan	A-1+
	13.01.2009	AA-	Negativan, promatranje	A-1+
	21.01.2009	A+	Stabilan	A-1
	07.10.2009	A+	Negativan	A-1
	27.04.2010	A-	Negativan	A-2
	30.11.2010	A-	Negativan, promatranje	A-2
	24.03.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-2
	29.03.2011	BBB-	Negativan	A-3
	05.12.2011	BBB-	Negativan, promatranje	A-3
	13.01.2012	BB	Negativan	B
	06.03.2013	BB	Stabilan	B
	05.07.2013	BB	Negativan	B
	09.05.2014	BB	Stabilan	B
	20.03.2015	BB	Pozitivan	B
	18.09.2015	BB+	Stabilan	B

Španija	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	12.01.2009	AAA	Negativan, promatranje	A-1+
	19.01.2009	AA+	Stabilan	A-1+
	09.12.2009	AA+	Negativan	A-1+
	28.04.2010	AA	Negativan	A-1+
	05.12.2011	AA-	Negativan, promatranje	A-1+
	13.01.2012	A	Negativan	A-1
	26.04.2012	BBB+	Negativan	A-2
	10.10.2012	BBB-	Negativan	A-3
	23.05.2014	BBB	Stabilan	A-2
	02.10.2015	BBB+	Stabilan	A-2
	01.04.2017	BBB+	Pozitivan	A-2
Italija	do 2009	A+	Stabilan	A-1+
	20.05.2011	A+	Negativan	A-1+
	20.09.2011	A	Negativan	A-1
	05.12.2011	A	Negativan, promatranje	A-1
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	09.07.2013	BBB	Negativan	A-2
	05.12.2014	BBB-	Stabilan	A-3
Kipar	do 2009	A+	Stabilan	A-1
	21.07.2010	A+	Negativan, promatranje	A-1
	16.11.2010	A	Negativan	A-1
	30.03.2011	A-	Negativan	A-2
	29.07.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-2
	12.08.2011	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	27.10.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-3
	13.01.2012	BB+	Negativan	B
	01.08.2012	BB	Negativan, promatranje	B
	17.10.2012	B	Negativan, promatranje	B
	20.12.2012	CCC+	Negativan	C
	21.03.2013	CCC	Negativan	C
	10.04.2013	CCC	Stabilan	C
	28.06.2013	SD	-	SD
	03.07.2013	CCC+	Stabilan	C
	29.11.2013	CCC+	Stabilan	B
	25.04.2014	B	Pozitivan	B
	24.10.2014	B+	Stabilan	B
	27.03.2015	B+	Pozitivan	B
	25.09.2015	BB-	Pozitivan	B
	18.03.2017	BB+	Stabilan	B

Izvor: Standard & Poor's

Tablica A2: Indeks cijena nekretnina

		Sarajevo	Mostar	Zenica	Tuzla	UKUPNO
2004.	Q1	47	84	60		52
	Q2	47	81	59		51
	Q3	47	82	60		51
	Q4	48	80	59		52
2005.	Q1	49	79	61		53
	Q2	49	81	60		52
	Q3	50	79	60		53
	Q4	52	82	64		56
2006.	Q1	54	84	67		59
	Q2	59	84	63		62
	Q3	58	82	66		62
	Q4	63	71	71		65
2007.	Q1	69	85	72		71
	Q2	77	90	88		79
	Q3	85	86	92		86
	Q4	94	92	95		94
2008.	Q1	100	100	100	100	100
	Q2	105	99	107	104	105
	Q3	103	102	113	114	105
	Q4	109	104	126	117	110
2009.	Q1	99	120	129	102	102
	Q2	96	125	127	105	101
	Q3	91	124	128	114	99
	Q4	89	127	119	121	97
2010.	Q1	88	119	130	119	96
	Q2	86	128	129	126	98
	Q3	85	120	126	112	94
	Q4	84	126	143	120	94
2011.	Q1	83	125	138	113	93
	Q2	84	121	140	93	92
	Q3	82	118	132	102	92
	Q4	83	124	131	107	92
2012.	Q1	84	132	130	111	94
	Q2	82	117	139	105	93
	Q3	80	124	122	103	89
	Q4	78	120	133	104	88
2013.	Q1	81	128	135	113	91
	Q2	78	127	134	113	90
	Q3	79	124	124	116	90
	Q4	76	130	136	101	88
2014.	Q1	78	121	126	104	88
	Q2	77	119	124	104	86
	Q3	77	111	126	106	86
	Q4	77	113	129	103	85
2015.	Q1	79	118	127	103	87
	Q2	80	117	127	106	89
	Q3	78	118	131	107	88
	Q4	81	114	126	106	89
2016.	Q1	78	112	125	104	85
	Q2	80	115	134	104	86
	Q3	82	131	133	108	91
	Q4	81	128	134	106	91

Tablica A3: Pregled najvećih dužnika po klasičnim kreditima

u tisućama KM

Područje	Kredit, ostatak duga	Udio u području	Udio u ukupnim potraživanjima
A: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	195.045		2,7%
<i>Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima od čega:</i>			
Uzgoj peradi	19.460	10,0%	0,3%
B: Vađenje ruda i kamena	186.916		2,6%
<i>Vađenje ugljena i lignita, od čega:</i>			
Vađenje lignita	33.894	18,1%	0,5%
C: Prerađivačka industrija	1.716.350		23,9%
<i>Proizvodnja pića od čega:</i>			
Proizvodnja piva	46.305	2,7%	0,6%
<i>Proizvodnja prehrambenih proizvoda od čega:</i>			
Proizvodnja kruha; svježih peciva i kolača	56.518	3,3%	0,8%
Ostala prerada i konzerviranje voća i povrća	24.927	1,5%	
<i>erada drveta i proizvoda od drveta i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala od čega:</i>			
Piljenje i blanjanje drveta (proizvodnja rezane građe); impregnacija drveta	76.198	4,4%	1,1%
<i>Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme, od čega:</i>			
Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova	44.724	2,6%	0,6%
<i>Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda</i>			
Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda	84.353	4,9%	1,2%
D: Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	159.484		2,2%
<i>Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, od čega:</i>			
Proizvodnja električne energije	64.172	40,2%	0,9%
E: Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	88.930		1,2%
<i>Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom, od čega:</i>			
Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom	40.008	45,0%	0,6%
F: Građevinarstvo	503.179		7,0%
<i>Gradnja građevina visokogradnje</i>			
Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	157.377	31,3%	2,2%
G: Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala	1.994.383		27,8%
<i>Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			
Nespecijalizirana trgovina na veliko	194.411	9,7%	2,7%
Trgovina na veliko čvrstim, tečnim i plinovitim gorivima i sličnim proizvodima	66.664	3,3%	0,9%
Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima	54.697	2,7%	0,8%
Trgovina na veliko porculanom, proizvodima od stakla i sredstvima za čišćenje	51.780	2,6%	0,7%
Trgovina na veliko ostalim proizvodima za kućanstvo	37.416	1,9%	0,5%
Nespecijalizirana trgovina na veliko hranom, pićima i duhanskim proizvodima	50.143	2,5%	0,7%
Trgovina na veliko metalnom robom, instalacijskim materijalom, uređajima i opremom za vodovod i grijanje	36.845	1,8%	0,5%
<i>Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			0,0%
Trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama pretežno hranom, pićima i duhanskim proizvodima	201.794	10,1%	2,8%

Ostala trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama	74.536	3,7%	1,0%
Trgovina na malo motornim gorivima u specijaliziranim prodavaonicama	78.809	4,0%	1,1%
H: Prijevoz i skladištenje	297.917		4,2%
<i>Kopneni prijevoz i cjevovodni transport</i>			
Cestovni prijevoz robe	88.618	29,7%	1,2%
Željeznički prijevoz putnika i robe	34.718	11,7%	0,5%
I: Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	266.434		3,7%
<i>Smještaj, od čega:</i>			
Hoteli i sličan smještaj	115.607	43,4%	1,6%
J: Informacije i komunikacije	151.627		2,1%
<i>Izdavačke djelatnosti</i>			
Izdavanje knjiga	37.999	25,1%	0,5%
K: Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	184.352		2,6%
<i>Ostale financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova, od čega:</i>			
Ostalo kreditno posredovanje	31.470	17,1%	0,4%
<i>Novčano posredovanje, od čega:</i>			
Ostalo novčano posredovanje	19.216	10,4%	0,3%
L: Poslovanje nekretninama	161.557		2,3%
<i>Poslovanje nekretninama, od čega:</i>			
Iznajmljivanje i upravljanje vlastitim nekretninama ili nekretninama uzetim u zakup (leasing)	76.901	47,6%	1,1%
Agencije za poslovanje nekretninama	36.819	22,8%	0,5%
M: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	208.055		2,9%
<i>Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza, od čega:</i>			
Inženjerske djelatnosti i s njima povezano tehničko savjetovanje	57.496	27,6%	0,8%
N: Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	45.569		0,6%
<i>Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperatori i ostale rezervacijske usluge, te djelatnosti povezane sa njima, od čega:</i>			
Djelatnosti putničkih agencija	9.791	21,5%	0,1%
Zaštitne i istražne djelatnosti			
<i>Djelatnosti privatne zaštite</i>	10.120	22,2%	0,1%
O: Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	814.926		11,4%
<i>Javna uprava te ekonomska i socijalna politika zajednice, od čega:</i>			
Opće djelatnosti javne uprave	473.172	58,1%	6,6%
Djelatnosti obveznoga socijalnog osiguranja, od čega:			
<i>Djelatnosti obveznoga socijalnog osiguranja</i>	105.746	13,0%	1,5%
P: Obrazovanje	28.380		0,4%
<i>Visoko obrazovanje</i>			
Visoko obrazovanje	13.701	48,3%	0,2%
Q: Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	96.996		1,4%
<i>Djelatnosti zdravstvene zaštite</i>			
Djelatnosti bolnica	32.196	33,2%	0,4%
R: Umjetnost, zabava i rekreacija	4.053		0,1%
<i>Djelatnosti kockanja i klađenja</i>			
Djelatnosti kockanja i klađenja	3.342	82,4%	0,0%
S: Ostale uslužne djelatnosti	11.278		0,2%
<i>Djelatnosti članskih organizacija</i>			
Djelatnosti ostalih članskih organizacija, drugdje nerazvrstano	2.330	20,7%	0,0%

T: Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	664		0,0%
<i>Djelatnosti privatnih kućanstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe</i>			
Djelatnosti privatnih kućanstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe	416	62,6%	0,0%
U: Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	23.284		0,3%
<i>Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela</i>			
Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	18.830	80,9%	0,3%

Izvor: SRK

Tablica A4: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Naziv	Vrijednost izvoza, milijuni KM	Vrijednost izvoza, milijuni KM	Indeks izvoznih cijena	Nominalni rast izvoza, u %	Promjena vrijednosti izvoza (u postotnim bodovima)	
	2015.	2016.	$\frac{I - XII\ 2016}{I - XII\ 2015}$		cjenovni efekat	efekat obujma izvoza
	1	2	3	4 = 2/1	5	6
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.652,0	1.571,1				
Od čega: Željezo i čelik	529,5	452,8	97,0	-14,5	-2,7	-11,8
Proizvodi od željeza i čelika	379,2	448,8	92,8	18,4	-9,2	27,6
Aluminij i proizvodi od aluminija	567,8	490,7	93,8	-13,6	-5,7	-7,9
Proizvodi mineralnog podrijetla	738,3	747,5				
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	633,8	643,6	103,6	1,5	3,5	-2,0
Razni proizvodi	1.007,7	1.125,2				
Od čega: Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svijetleći znakovi, osvijetljene pločice sa natpisom; montažne zgrade	967,3	1.065,2	96,9	10,1	-3,6	13,7
Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji	1.018,1	1.046,3				
Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	596,3	618,5	101,4	3,7	1,4	2,3
Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	421,8	427,7	81,5	1,4	-23,0	24,4
Proizvodi kemijske industrije ili srodnih industrija	705,0	772,3				
Anorganski kemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	472,7	493,6	95,5	4,4	-4,9	9,3
Drvo i proizvodi od drveta	668,9	729,0				
Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	664,0	724,3	100,9	9,1	1,0	8,1

Glavne grupe izvoznih proizvoda

	Vrijednost uvoza, milijuni KM	Vrijednost uvoza, milijuni KM	Indeks uvoznih cijena	Nominalni rast uvoza, u %	Promjena vrijednosti uvoza (u postotnim bodovima)	
	2015.	2016.	$\frac{I - XII\ 2016}{I - XII\ 2015}$		cjenovni efekat	efekat obujma uvoza
Proizvodi mineralnog podrijetla	2.258,0	2.015,0				
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	2.142,5	1.913,1	84,6	-10,7	-16,2	5,5
Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji	2.198,3	2.243,7		2,1		
Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	1.293,5	1.284,0	93,0	-0,7	-7,4	6,7
Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	904,8	959,7	99,3	6,1	-0,8	6,8
Proizvodi kemijske industrije ili srodnih industrija	1.571,9	1.594,0		1,4		
Od čega: Farmaceutski proizvodi	526,1	541,7	103,5	3,0	3,5	-0,5
Eterična ulja i smole; parfimerijski, kozmetički ili toaletni proizvodi	201,7	216,2	103,0	7,2	3,2	4,0
Anorganski kemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	185,6	162,7	85,8	-12,3	-14,5	2,1
Razni proizvodi kemijske industrije	178,2	159,8	111,4	-10,3	9,2	-19,5
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.386,7	1.416,1		2,1		
Od čega: Proizvodi od željeza i čelika	458,8	459,8	93,6	0,2	-6,9	7,1
Željezo i čelik	404,8	441,9	88,8	9,2	-13,8	23,0
Aluminij i proizvodi od aluminija	229,1	196,3	103,9	-14,3	3,2	-17,5
Prehrambene preradevine	1.446,5	1.489,7		3,0		
Pića, alkoholi i ocat	335,5	322,4	94,0	-3,9	-6,1	2,2
Razni prehrambeni proizvodi	226,6	231,4	101,3	2,2	1,3	0,9
Ostaci i otpaci od prehrambene industrije; pripremljena životinjska hrana	191,8	183,0	94,6	-4,6	-5,4	0,8
Proizvodi od žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi	173,7	181,3	101,7	4,3	1,8	2,6

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

Tablica A5: Pregled potraživanja od poduzeća po tipu i djelatnosti										u tisućama KM
2016.	Krediti						Potencijalni dug			
		od čega Okvirni krediti	Komisioni krediti	Revolving krediti	Akreditivi	Faktoring	Garancije	Garancije	Revolving krediti	Okvirni krediti
A	195.045	56.206	1.918	47.484	0	0	25	4.206	12.055	12.135
B	186.916	139.684	4.882	56.683	871	0	877	9.944	11.531	27.207
C	1.716.350	1.164.034	24.941	571.599	18.208	206	10.685	219.739	247.315	346.931
D	159.484	18.321	9.653	11.193	0	0	224	16.253	9.525	7.147
E	88.930	61.122	110	26.341	153	22	376	10.281	9.515	24.550
F	503.179	473.425	26.043	192.906	747	1.341	8.577	277.256	53.371	236.420
G	2.033.439	2.027.319	5.268	1.012.822	41.339	4.011	42.123	542.588	394.230	560.344
H	297.917	275.505	179	67.989	110	14	6.513	204.656	35.622	90.060
I	266.434	79.202	5.358	10.129	0	0	434	1.775	4.558	23.841
J	151.627	63.008	113	19.050	2.291	0	2.125	29.566	24.470	33.987
K	184.352	15.462	1.327	13.468	0	0	164	105.699	18.267	16.921
L	161.557	20.453	30	7.564	0	0	0	825	981	1.639
M	208.055	196.416	459	119.803	0	0	3.448	146.523	27.227	61.749
N	45.569	21.835	274	8.521	0	0	132	7.698	3.504	12.769
O	814.926	1.248	2.211	1.484	0	269	0	9.401	26.321	1.808
P	28.380	2.751	20	2.184	0	0	23	1.471	1.703	2.108
Q	96.996	29.772	208	11.618	0	1.200	433	10.774	6.280	5.063
R	4.053	1.649	6	685	0	0	0	2.049	568	2.238
S	11.278	8.899	0	1.224	0	0	1	531	1.056	1.054
T	664	0	0	584	0	0	0	0	88	0
U	23.284	8.619	649	2.146	0	0	8	106	1.823	5.898
UKUPNO	7.178.433	4.664.931	83.649	2.185.477	63.719	7.062	76.168	1.601.343	890.012	1.473.869
										Stvarni dug: 9.594.508
										Potencijalni dug: 3.965.224

Izvor: SRK

Napomena: Iznos potraživanja po osnovi Kredita i Komisionih kredita uključuje ostatak duga i dospjelu nenaplaćenu glavnicu.

Tablica A6: Krediti poduzećima, valutna struktura duga po djelatnostima					u tisućama KM
Djelatnost	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica				
	Kredit u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom				
	BAM	EUR	CHF	USD	KWD
A	28.037	162.802	326	0	141
B	68.386	118.556	0	13	0
C	615.114	1.095.510	1.839	0	2.798
D	40.913	117.094	0	0	0
E	43.358	45.851	632	0	0
F	209.087	295.687	154	0	467
G	711.486	1.317.632	1.111	0	675
H	94.667	201.283	597	0	140
I	34.276	223.545	2.727	0	273
J	41.051	109.353	0	7	0
K	37.301	114.271	0	39.356	0
L	28.257	130.663	0	0	0
M	81.316	127.153	71	0	0
N	15.490	29.986	0	0	0
O	399.068	423.369	1.286	0	0
P	10.706	17.015	649	0	0
Q	37.237	55.342	4.301	0	0
R	3.344	871	0	0	0
S	3.883	7.376	0	0	0
T	162	495	0	0	0
U	10.240	11.735	0	1.906	0
UKUPNO	2.513.379	4.605.588	13.691	41.282	4.493

Izvor: SRK

Tablica A7: Statusne promjene u bankama u razdoblju 2001.-2017. godine

Broj	Banka	Vrsta promjene	Datum promjene
1.	Sparkasse Bank d.d. Bosna i Hercegovina Sarajevo	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. BiH Sarajevo	Q3 2014
	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	ABS banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	Q3 2009
	ABS banka d.d. Sarajevo	Postala članica Steiermaerkische Bank und Sparkassen AG, Erste Group	Q4 2006
	Šeh-in banka d.d. Zenica	Pripojena ABS banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
2.	Bosna Bank International (BBI) d.d. Sarajevo		
3.	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	BOR banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Q1 2017
	BOR banka d.d. Sarajevo	BOR banci d.d. Sarajevo pripojena Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Q4 2016
	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo pripojena BOR banci d.d. Sarajevo	Q4 2016
4.	UniCredit Bank d.d. Mostar		
	UniCredit Zagrebačka banka BiH d.d. Mostar	UniCredit Zagrebačka banka BiH promijenila ime u UniCredit Bank d.d. Mostar	Q1 2008
	Zagrebačka banka BH d.d. Mostar	Spajanje sa Univerzal bankom d.d. Sarajevo u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	Univerzal banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Zagrebačkom bankom BH d.d. Mostar u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	HVB Central Profit banka d.d. Sarajevo	HVB Central profit banka Sarajevo pripojena UniCredit Zagrebačkoj banci BiH	Q1 2008
	HVB banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Central Profit bankom u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Central Profit banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa HVB bankom d.d. Sarajevo u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Travnička banka d.d. Travnik	Pripojena Central Profit banci d.d. Sarajevo	Q4 2002
5.	UniCredit Bank a.d. Banja Luka	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q2 2008
	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Pripojena HVB grupaciji, nastavila poslovanje kao zasebno pravno lice	Q4 2005
	Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Privatizovana i promijenila ime u Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
6.	Addiko Bank d.d. Sarajevo		
	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar promijenila ime i sjedište	Q4 2016
7.	Addiko Bank a.d. Banja Luka		
	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka promijenila ime	Q4 2016
	Kristal banka a.d. Banja Luka	Kristal banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q3 2003
8.	ASA banka d.d. Sarajevo		
	Investiciono komercijalna banka (IKB) d.d. Zenica	IKB d.d. Zenica promijenila sjedište i naziv u ASA banka d.d. Sarajevo	Q4 2016
	MOJA banka d.d. Sarajevo	MOJA banka d.d. Sarajevo pripojena Investiciono komercijalnoj banci d.d. Zenica	Q3 2016
	FIMA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u MOJA banka d.d. Sarajevo	Q4 2010
	VABA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u FIMA banka d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Validus banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u VABA banka d.d. Sarajevo	Q1 2007
	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Osnovana Validus banka preuzela dio aktive i pasive Ljubljanske banke d.d. Sarajevo	Q3 2006
9.	Komercionalno investiciona banka (KIB) d.d. Velika Kladuša		
10.	NLB Banka d.d. Sarajevo		
	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila sjedište i ime u NLB Banka d.d. Sarajevo	Q1 2012
	Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila ime u NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Q3 2006
	Comercean bankna skupina NLB d.d. Sarajevo	Pripojena Tuzlanskoj banci d.d. Tuzla	Q3 2006

11.	NLB Banka a.d. Banja Luka		
	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka promijenila ime u NLB a.d. Banja Luka	Q4 2015
	LHB banka a.d. Banja Luka	Spajanje sa Razvojnog bankom jugoistočne Evrope u NLB Razvojna banka a.d. BL	Q2 2006
	Razvojna banka jugoistočne Evrope a.d. Banja Luka	Spajanje sa LHB bankom a.d. Banja Luka u NLB Razvojnu banku a.d. Banja Luka	Q2 2006
12.	Raiffeisen Bank d.d. BiH, Sarajevo		
	Raiffeisen Bank HPB d.d. Mostar	Pripojena Raiffeisen banci d.d. Sarajevo	Q1 2003
13.	ProCredit Bank d.d. Sarajevo	Microenterprise bank d.d. Sarajevo promijenila ime u ProCredit Bank	Q4 2003
14.	ZiraatBank BH d.d. Sarajevo	Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo promijenila ime u Ziraat Bank BH	Q1 2013
15.	Union banka d.d. Sarajevo		
16.	Sberbank d.d. Sarajevo	Volksbank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sberbank d.d. Sarajevo	Q1 2013
	Volksbank d.d. Sarajevo	Sberbank grupacija preuzela Volksbank d.d. Sarajevo	Q1 2012
17.	Sberbank a.d. Banja Luka	Volksbank a.d. Banja Luka promijenila ime	Q1 2013
	Volksbank a.d. Banja Luka	Sberbank grupacija preuzela Volksbank a.d. Banja Luka	Q1 2012
	Zepter Komerc banka a.d. Banja Luka	Postala članica Volksbank International AG, promijenila ime u Volksbank a.d. BL	Q3 2007
18.	Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH		
	UPI banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH	Q3 2008
	LT Gospodarska banka d.d. Sarajevo	Pripojena UPI banci d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Gospodarska banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa LT Komercijalnom bankom Livno u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q1 2003
	LT Komercijalna banka d.d. Livno	Spajanje sa Gospodarskom bankom Sarajevo u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q1 2003
19.	Vakufska banka d.d. Sarajevo		
	Depozitna banka d.d. Sarajevo	Pripojena Vakufskoj banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
20.	Nova banka a.d. Banja Luka	Nova banka a.d. Bijeljina promijenila sjedište	Q3 2007
	Agroprom banka a.d. Banja Luka	Pripojena Novoj banci a.d. Bijeljina	Q1 2003
21.	Pavlović International Banka a.d. Slobomir Bijeljina		
	Privredna banka a.d. Dobo	Pripojena Pavlović International banci	Q2 2003
	Privredna banka a.d. Brčko	Pripojena Pavlović International banci	Q4 2002
	Semberska banka a.d. Bijeljina	Pripojena Pavlović International banci	Q4 2001
22.	Komercijalna banka a.d. Banja Luka		
23.	MF banka a.d. Banja Luka		
	IEFK banka a.d. Banja Luka	Promijenila ime u MF banka a.d. Banja Luka	Q3 2010

Banke kojima su oduzete dozvole za rad od 2002. godine:

	Datum promjene
1. Camelia banka d.d. Bihać	Q1 2002
2. Privredna banka a.d. Gradiška	Q1 2002
3. Ekvator banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
4. International Commercial Bank Bosnia d.d. Sarajevo	Q3 2002
5. Banka za jugoistočnu Evropu Banja Luka	Q4 2002
6. Privredna banka a.d. Srpsko Sarajevo	Q4 2004
7. Gospodarska banka d.d. Mostar	Q4 2004
8. Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Q3 2006
9. Hercegovačka banka d.d. Mostar	Q3 2012
10. Postbank BH Poštanska banka BiH d.d. Sarajevo	Q2 2013
11. Bobar banka a.d. Bijeljina	Q4 2014
12. Banka Srpske a.d. Banja Luka	Q2 2016

Tablica A8: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika					u tisućama KM	
ŠIFRA NACE	NACE DJELATNOST	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	31.12.2015.	31.12.2016.
01	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima	10.465	14.569	14.692	18.348	21.960
05	Vađenje ugljena i lignita	...	...	540.526	623.551	666.938
07	Vađenje metalnih ruda	1.333	1.640	2.232	2.348	6.824
08	Vađenje ostalih ruda i kamena	41.890	39.506	30.872	36.851	25.570
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	54.187	40.610	20.166	37.761	90.609
11	Proizvodnja pića	21.965	15.692	16.546	16.557	16.278
12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	...	...	32.076	27.925	10.500
13	Proizvodnja tekstila	9.395	14.386	12.852	13.681	11.420
14	Proizvodnja odjeće	1.280	1.187	520	-	-
15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	6.673	6.292	5.686	5.686	4.430
16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala	39.858	46.760	48.034	46.582	54.874
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	56.274	60.722	46.042	36.999	29.524
18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	-	-	-	1.101	2.837
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	1.191.300	1.123.315	1.454.498	1.402.330	1.536.503
20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	74.000	110.178	99.910	111.058	74.561
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	7.855	9.484	14.753	18.459	24.574
23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	89.663	87.732	129.311	87.213	75.305
24	Proizvodnja baznih metala	161.457	185.656	200.888	194.455	173.121
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	9.197	11.822	18.143	18.473	22.075
26	Proizvodnja računara te elektroničkih i optičkih proizvoda	7.237	8.664	10.620	10.656	10.799
27	Proizvodnja električne opreme	9.826	8.886	8.635	10.873	13.322
28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	12.658	12.112	12.942	8.068	14.767
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	43.224	39.173	28.316	28.189	28.189
31	Proizvodnja namještaja	2.638	2.609	2.609	1.076	1.512
35	Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	51.327	65.622	111.612	138.127	155.634
38	Sakupljanje otpada, djelatnosti obrade i gospodarenje otpadom; reciklaža materijala	664	664	664	664	664
41	Gradnja građevina visokogradnje	3.197	2.796	2.894	2.894	2.918
42	Gradnja građevina niskogradnje	39.136	42.644	43.176	45.709	46.170
45	Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala	8.582	7.615	11.494	8.740	11.013
46	Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	265.164	253.403	240.278	249.722	239.262
47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	324.596	426.891	366.168	334.391	345.692
49	Kopneni prijevoz i cjevovodni transport	978	978	782	-	2.350
52	Skladištenje i pomoćne djelatnosti u prijevozu	2.721	2.291	2.096	1.891	1.851
55	Smještaj	70.624	80.126	90.651	37.881	32.160
56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	-	-	-	1.269	3.316
59	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja muzičkih zapisa	...	2.473	3.744	3.744	2.209
61	Telekomunikacije	66.827	96.284	90.910	169.014	200.749
62	Računarsko programiranje, savjetovanje i djelatnosti u vezi s s njima	1.772	1.007	1.007	2.043	1

63	Informacijske uslužne djelatnosti	...	...	1.280	1.276	3.166
64	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova	4.977.555	4.629.082	4.206.982	3.340.633	3.144.333
66	Pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga i djelatnosti osiguranja	10.708	11.472	10.855	10.855	10.732
68	Poslovanje nekretninama	452.112	542.753	682.918	289.677	193.539
70	Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem	89.034	73.099	68.662	76.929	77.961
71	Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza	220.363	148.135	162.802	176.965	183.987
73	Promocija (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta	6.001	5.481	26.991	26.995	26.017
82	Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti	-	-	-	1.514	1.514
86	Djelatnosti zdravstvene zaštite	12.436	10.532	5.574	6.113	5.450
92	Djelatnosti kockanja i klađenja	1.708	3.073	622	622	622
93	Sportske, zabavne i rekreacijske djelatnosti	8.741	8.827	8.696	9.161	10.663
	Neraspoređeno	321.856	383.036	148.951	151.299	248.080
	UKUPNO	8.788.477	8.639.279	9.040.678	7.846.368	7.866.545

Izvor: CBBiH

NAPOMENA: Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CBBiH provodi redovito na tromjesečnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvaćaju samo one poslovne subjekte za koje CBBiH raspolaže informacijom da imaju iznos izravnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikrokreditne organizacije u BiH.